ڕۆمان

دوایین پیاوی ئەندەلووس

ئەو ڕۆژەی بۆ دواجار موسڵمانان مانناوایان لە ئەندەلووس کرد

نووسینی: ئەحمەد ئەمین

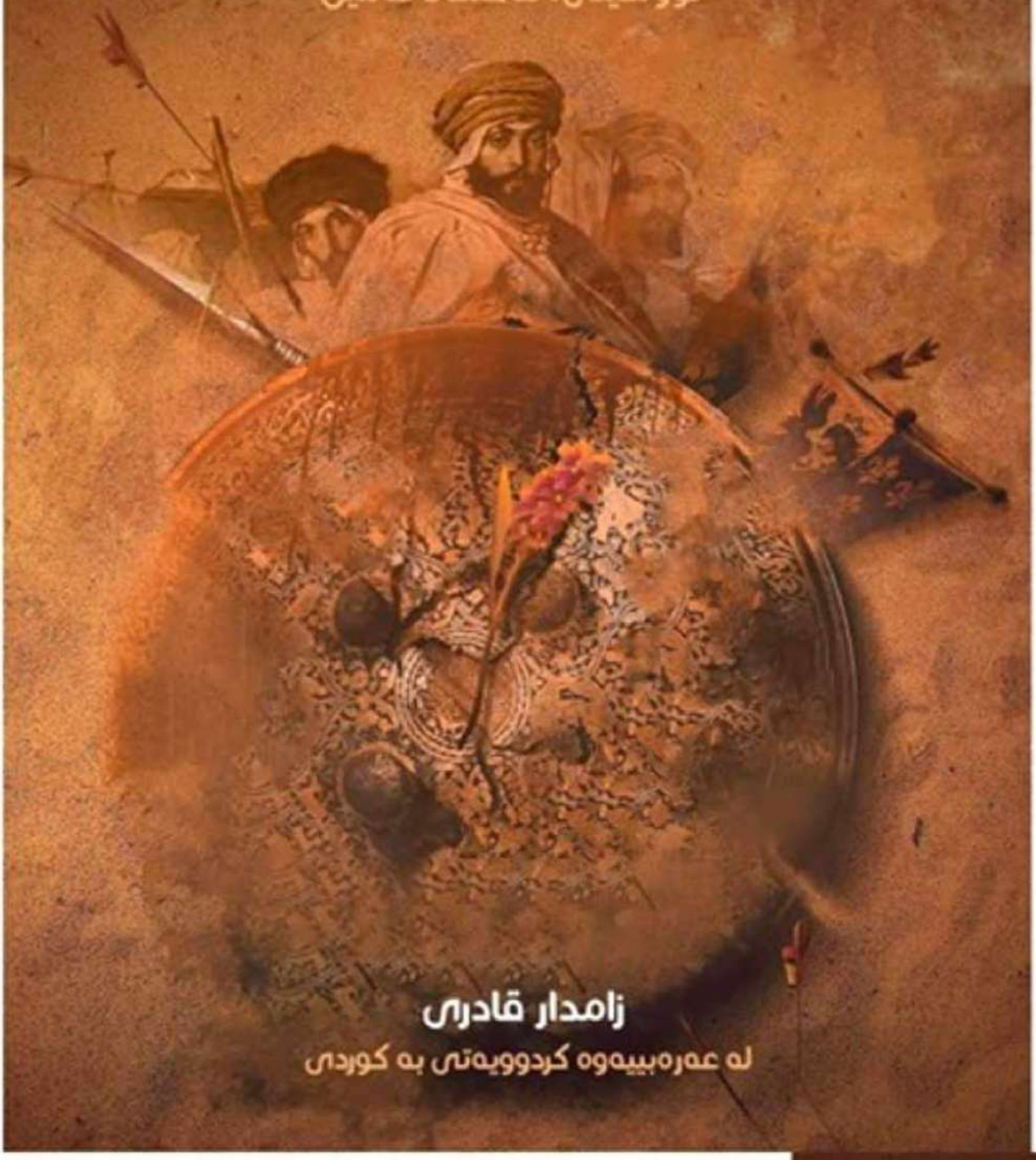

زامدار قادری

لە عەرەبییەوە کردوویەتی بە کوردی

ناوەندی ڕەها
بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە

بەڕێوەبەری گشتی
ناوەند: زامدار قادری

بەڕێوەبەری چاپ و
بڵاوکردنەوە: ئەیاد نادر

هەولێر، بازاڕی ڕۆنشنبیری، تەنیشت پارێزگا
+964 750 406 6674
ناوەندی ڕەها / Nawandi Raha

دواین پیاوی ئەندەلووس

نووسینی

ئەحمەد ئەمین

وەرگێڕانی

زامدار قادری

چاپی دووەم

٢٠٢٠

ژمارەی بڵاوکراوە: ٣٧

ناوی کتێب: **دوایین پیاوی ئەندەلووس**

نووسینی: **ئەحمەد ئەمین**

وەرگێڕانی: **زامدار قادری**

هەڵەبڕ: **هۆگر یاسین**

دیزاینی ناوەوە: **ئەیاد نادر**

دیزاینی بەرگ: **محەمەد جەبار**

ساڵی چاپ: **چاپی دووەم (٢٠٢٠)**

تیراژ: **١٠٠٠ دانە**

لە بەڕێوەبەرایەتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارە سپاردنی (١١٤) ی ساڵی ٢٠١٩ ی پێدراوە.

© **مافی ڕایشان و لەبەرگرتنەوەی بۆ ناوەندی ڕەها پارێزراوە.**

ڕۆمانێک، بۆ سەدەیەک ژیان.

بۆ برای کوردی ئازیزم -زامدار قادری- سـلاوی خوداتان لێ بێت.

پاش ئەوەی نامەکەی بەڕێزتانم بینی کە داوای مۆڵەتدانی منتان کردبوو بۆ وەرگێڕانی کتێبی -دواین پیاوی ئەندەلوس- لە زمانی عەرەبییەوە بۆ زمانی کوردی، منیش بەوپەڕی شەرەفەوە خۆشحاڵی خۆم دەردەبڕم و مۆڵەتی تەواوتان پێدەدەم بۆ وەرگێڕانی کتێبەکە، بەهیوام هەموو کوردێکی موسڵمان سوود لەو کتێبە مێژوویی‌یەی من ببینێت .

هەروەها داوات لێ دەکەم پەلەنەکەیت لە چاپکردن و چەندین جار پێداچوونەوەی بۆ بکەیت .

ئەگەر کاتت هەبوو و توانیت ئەوا کتێبی -على أعتاب غرناطه- کە لە نووسینی خۆمە، ئەویش وەربگێڕن .

داوای سەرکەوتن و سەرفرازیت لە خودا بۆ دەکەم.

برات

ئەحمەد ئەمین _ میسرِ

٢٠٢٠_٥_٤

ئەم کتێبە پێشکەشە بە:

❖ خوێنی هەموو ئەو شـــــەهیدانەی لە ئەندەلووس گیانیان بەخشی.

❖ بە هەموو ئەو مســـوڵمانە خۆڕاگرانەی لە ئەندەلووســـدا مانەوە.

❖ بە هەموو ئەوانەی تـا ئەمڕۆش یـادی ئەنـدەلووس لە دڵیاندایە.

نازانم **پێشەکی** دەخوێنیتەوە یان نا؟

بەس وەهام پێ باشە چاوەکی بدەیە ئەو نووسینەی.

لە هەڵـدانەوەی لاپەڕەکـانی مێژوودا، گەلێ سـەربردە و ڕووداوگەلێکی زۆرمان بیسـتووە کە لەهەژمار نایەن. زۆرجار هێنـدە ئەو مێژووە دووبـارە بۆتەوە، خەریکە لێی بێزار ببین. تایبەتتر سەردەمی دوای حەزرەتی موحەممەد (سەلامی خودای لەسەر بێت) تا دەگاتە خەلیفە هارووونە ڕەشید، وەلێ دوای ئەمەو تا دەگاتە سـەردەمی ڕووخانی عەباسـی ئاگاداری ڕووداوەکان نین، بەڵام لە سەردەمی هاتنی مەغۆلەکاندا و شکانی دەولەتی عەباسـی ئاگادارین، ئەویش لەبەر زۆر گوتنەوەی وانەکان و وەعزی واعیزان. بۆیە دەکرێت بڵێین لەو ڕووەوە کەمتەرخەمی زۆرمان هەیە لە نەزانینی سەردەمی دوای ڕووخانی عەباسیی. بەڵام ئەوەی لە هەموو لایەکان بێنازتر و کەمباسـترە مێژووی قورپەسـەری و ماڵوێرانی -ئەندەلووس-ە، کە ئیسـپانیای ئێسـتا دەکات. ئەو مێژوویەی پڕ پڕبوو لە پێشکەوتنی شارستانییەت و داهێنانی مەزن. سـەرباری ئەو هەموو زوڵم و نارەحەتییانەی بەسـەر موسـڵمانانی ئەوێدا هات، لەکاتی زانین و باسـکردندا

مرۆڤ لە بەرانبەریدا لە قوڵپی گریانێ دەدا و بە دەســـــتان لە کەشکی ئەژنۆ دەدا .

ئەندەلووس، ئەو دەوڵەتە پڕ شـــــکۆ و ســـــەنگەی کە هەرگیز خۆڕاگرییان لەســەر ئایینی پیرۆزی ئیســلام، لەبیر ناکرێت. ئەو جیهادەی ئەوان لەپێناو مانەوەی ئیســـــلامدا، جێگای ئەوپەڕی شکۆیە .

*خوێنەری ئازیز و سەنگین، ئەم ڕۆمانەی بەردەستت پێکدێت لە بـاســـــکردنی نەهـامەتترین ٥ ڕۆژی کۆتـایی کەوتنی غەرناتەی دوا شـاری ئەندەلووس. ئینجا دەپەرێتەوە بۆ سـالانی کۆتایی سـەدەی هەژدە و سـەردەمی موسـڵمانبوون لەژێر ناوی مەســـــیحی و کریســـــتیانی زۆر دڵنیام کە لە خوێندنەوەی تەواوبوویت فرمێســـک لە چاوانت دەبارێ و حەیفێ دەخۆی کە لەســـــەردەمی ئەواندا نەبوویت تا هاوکاریان بکەیت، بەڵام من ڕێیەکی گچکۆکەت نیشان دەدەم کە ئەویش گەڕانە و دەتوانیت لەمەوە دەست بە گەڕانی زۆرتر بکەیت و بگەڕێیت، لەسـەر ئەو دەوڵەتە بێنـازە شـــــت بزانیت و بە نەوەی داهـاتوو و خەڵکی ڕابگەیەنیت. ئینجا بـاســـــی ئەو جوامێرییەی ئەو مەردانە بۆ

خەڵکی بگێڕیتەوە کە چەشـــــتوویـانە، بەوە حەقێکی زۆر بە هاوکاریان دەدەیت.

*ســەبارەت بە وەرگێڕانی ئەو بابەتە، بە پێویســتم زانی کە بڵێم بۆچی ئەمەم وەرگێڕا؟

دەمێکە ئەوەم دەزانی کە خوێنەران ســەبارەت بە ئەندەلووس کەم شـــارەزان، بۆیە پێویســـتە کتێبێکی وەها بهێنینە نێو هەگبەی خوێنەرانەوە، چونکە دڵنیام بەر لە ئێستا زۆربەمان ئاگاداری ئەو مێژووە نەبووین، یـان کەمتر ئـاگـادارین. لە هەمـان کـاتـدا ئەو ئیمـانە پۆڵاییـنەی ئەو موســـڵمـانـانە بکەینە مـایەی پەنـد و ئامۆژگاری بۆ خۆمان و بتوانین لە ســەردەمی ئەمڕۆدا پەندی چاکی لێوەرگرین کە وڵاتانی بە ناو شـــارســـتانی هەموو هەگبەیان بۆشە و تەنیا قسەی باق و بریق و بێبنەمایە .

*لە کـاتی وەرگێڕانـدا هەوڵمـداوە بە زمـانێکی بێ گرێ دایبڕێژمەوە، بەڵام ئەگەر لەهەر جێیەک عاســـێ بوون و باش حـاڵی نەبوون و لێی بە گلەیی و گـازانـدە بوون، ئەوە بەمنی بدەنەوە و بە کەمتەرخەمی منی بزانن، خۆ ئەگەر وەها نەبوو، گەلەکتان لێ مەمنونم و ماڵتان ئاوەدان بێت .

مزگێنیشـتان بدەمێ کە لە باسـکردنی ئەندەلووس و ئەو مێژووە لەبیرکراوە ناوەستین، هەر بەردەوام دەبین.

بە ئومێدی ئەوەی هەموو لایەک لەو کتێبە سوودمەندبن.

زامدار قادری

هەولێر _ باشووری کوردستان

١ _ ٦ _ ٢٠٢٠

بەشی یەکەم

ئاوابوونی شانشین

کاتێك بێزاری دەست بەسەر ژیانتدا دەگرێت و ئاوازی ژیان خاو دەبێتەوە، بە جۆرێک بێئومێد دەبیت، تا وا هەست دەکەیت کە چەرخی ژیان لە خوولانەوە وەستاوە. ئیدی چرکەساتەکانی ئێستای ژیانت، هەم سەرەتا و هەم کۆتاییین .

بۆ ئەوەی خودی خۆت لە درندەیی ئێستا بپارێزیت نە دەتوانیت ئێستا تێبپەڕێنیت و بەرەو داهاتوو بپەڕیتەوە، نە دەشتوانی بەرەو ڕابردوو هەڵبێیت.

بێزاری، ئەو بکوژە هێواشەی هەرگیز لە ئامانجەکانیدا هەڵە ناکات. لە سەرەتادا هەست دەکەیت ژیانت تەواو ئارامە و ئاسوودەیت، بەڵام دوای ماوەیەك بۆت دەردەکەوێت کە ئەمەش ئیدی شتێکی ڕۆتینییە و هیچی نوێی تێدا فەراهەم نابێت. بۆیە هەوڵدەدەیت شێوازەکەی بگۆڕیت، کەچی لە کۆتاییدا بۆت دەردەکەوێت کە گەیشتویتە حاڵەتی بەرکەوتن. پاشان هەوڵدەدەیت لەم حاڵەتە هەڵبێیت، بەڵام بەشە خراپەکەی ئەوەیە، دەکەویتە نێو چاڵی نائومێدییەکی وەها، کە دەربازبوونی نییە.

ژیانم بەم شێوەیە بوو، یان ڕوونتر بڵێیم ئاوا بوو. ساڵانێکی درێژ تێپەڕین ئیدی لەسەر ئەو شێوازەی ژیانی خۆم ڕاهاتم.

بەڕاستی نازانم من ڕاهاتم، یان ئەو لەگەڵ مندا ڕاهات؟

کەسێک بووم هەموو تایبەتمەندییەکانی خۆم خۆشدەویست، تەنانەت کەموکووڕییەکانیشم، چونکە بە تێپەڕبوونی کات کەموکووڕییەکانم لە دیدگای خۆمدا ببوونە تایبەتمەندیی خۆم.

گۆڕانکارییەکانی ژیانم پێ باش نەبوو، یان نەمدەویست. دروست نازانم ئایا هیچ جیاوازییەك لەنێوان ئەم دووانەدا هەیە؟

هەندێك کات زەنگی ئاگادارکردنەوە بۆ گۆڕانکاری لێی دەدا، بەڵام گوێم لێ نەدەبوو، یان وا خۆم نیشاندەدا کە گوێم لێی نەبووە. حەزم لە بەریەککەوتن و ڕووبەڕووبوونەوە نەبوو، تەنانەت گەر لەگەڵ خۆشم بووایە. هەمیشە پاشەکشەم پێ باشتر بوو، تەنانەت گەر ئەنجامی ڕووبەڕووبوونەوەکەش لەبەرژەوەندیم بووایە. هەمیشە پێم وابوو باشترین چارەسەری گونجاو بۆ من، بریتییە لە هەڵهاتن .

لە سەرەتادا نەمدەویست لەوە بەئاگابێمەوە کە تێیدا بووم، بەڵام کاتێکیش ویستم، نەمتوانی وا بکەم. پێویستم بە هەژانێکی توند بوو، تا لەو حاڵەتەی تێیدام دەرم بهێنێت. حەیفێ ئەو هەژاندنەم نەدیتەوە، یاخود ئەو منی نەدۆزییەوە!

بەدرێژایی سالانێك وامدەزانی، تا چرکەساتەکانی ژیانم بەم دۆخە بەرەو کۆتاییان بچن، هەر وەك خۆم دەمێنمەوە.

بەڵام قەدەر لەگەڵمدا میهرەبان بوو. هەژانێکی وای پێبەخشـــیم، ڕێڕەوی ژیانی گۆڕیم. بە جۆرێک کە بوومە ســاحێبێ خۆم و جڵەوی خۆم گرتە دەست. ئەمەش چیرۆکێکی لە پشت بوو، کە ئەمەیە:

جیاواز لە عادەتی هەمیشەیی خۆم، زوو لە خەو هەستام، چونکە تەنیا لە ڕۆژی هەینی پێچەوانەی ئەو عـادەتە هەمیشـــەییەم دەکەم، ئەوەش هیچ هۆکـارێـک نەبوو، جگە لە هـاتنی (فەڕەحات) نەبێت. فەرەحات بـازرگـانی کتێبە کۆنەکـان بوو، هەموو هەفتەیەك لەم ڕۆژەدا دەهاتە لامان.

پێش چەند ســاڵێك فەڕەحاتم ناســی، پەیوەندییەکی هاوڕێیانەی زۆر دڵســـۆز لە نێوانماندا پەیدا بوو. چونکە لەم جیهانەدا تەنیا کتێبەکـان تـاقە دەربـازگەی من بوون، من وام تـاک و تەرا کتێبۆچکە نەبێت، هەر شتێکم خۆشویستبێت، لێی بێزاربووم.

کتێبەکان، ئەو بەدیهێنراوە ســیحراوییانەن دەتبەنە جیهانگەلێکی ســـەیروســـەمەرەی وەهاوە کە ئومێدەواری ئەوە دەبیت تا هەتایە لەوێ بمێنیتەوە. بەڵام لەگەڵ کۆتـایی هـاتنی کۆتـا لاپەڕەی پەرتووکەکەدا، ئیدی دەتگەڕێننەوە گۆڕەپانی ڕاســتی ژیان، بۆ ئەوەی خۆت بەو جیهانە درندەیەدا بکێشـــیت و بکەویتە زۆران لەگەڵیدا.

ناوازەیی و سـیحری کتێبەکانیش لەو جیهانە عەنتیکەیەدا شـاردراونەتەوە. هەر کتێب عادەتی خۆی وایە هەندێك لەو شـتانەی پێویسـتت پێیەتی، پێتی دەدات، تا کاتێک هەسـت دەکەیت وا دەستی بەسەردا دەگریت و زاڵدەبیت بەسەریدا، بەڵام ئەو خێرا دەتگەڕێنێتەوە ژیانی ڕاسـتەقینە، بۆ ئەوەی دووبارە بە خێرایی بگەڕێیتەوە سـەر کتێبێکی دیکە و داوای زیاتری لێ بکەیت.

کتێبەکانی فەڕەحات هەموو کات ئاوایان پێ دەکردم. عادەتەن فەڕەحـات کتێبی دەگمەنی بۆ دەهێنـام، ئەو کتێبـانەی چاپکردنیان بۆ پێش دەیەها ساڵ دەگەڕایەوە، یان کتێبی وەهای بۆ دەهێنام، دەسەڵات قەدەغەی کردبوو، لە هەمان کاتدا پیاوانی پۆلیس بۆ دەسـتبەسـەرداگرتنی، بەدوای کەوتبوون، مەعنای بە کورتییەکەی قاچاغبوون.

بازرگانییەکەی فەڕەحات پشـتی بە کتێبی کۆن بەسـتبوو، کە خاوەنی کتێبەکان لێیان بێزار ببوون و وازیان لێ هێنابوون. منیش حەز و ئـارەزووم لە خوێنـدنەوەی کتێبی بـابلیی کۆن بوو، هۆکارەکەشـیم نەدەزانی، ئەگەرچی زەردبوونی پەڕەکانی و ئەو بۆن خۆڵەی بووە بەشـێك لە کتێبەکان سـاردیان نەدەکردمەوە، بەڵکو زیاتر بۆ لای کتێبێکی نوێتر کەمەندکێشـیان دەکردم.

زۆربەی جار لەسەر کتێبەکان جێپەنجەی کەسانی پێش خۆمم تیادا دەبینین و هەستم بە ڕۆحیان دەکرد کە لە دەورووبەری کتێبەکەدا دەخولێنەوە، لەمانەش زیاتر ئەوەی کەمەندکێشی دەکردم، ڕوونکردنەوەی ئەو پەراوێزانە بوو کە لە لایەن خاوەنەکەیەوە بەجێهێڵدرابوو. بیرم دێت کتێبی یەکێك لە نووسەرە بەناوبانگەکانم خوێندەوە، بەڵام ئەوەندەی سوودم لە ڕوونکردنەوەکانی خوێنەرەکە بینی، کە پێش نزیکەی حەفتا ساڵ بەجێیهێشتبوون، بە جۆرێک وەها ناوازە و جوان نووسرابوون هەر وامزانی نووسینی نووسەرەکەیە، ئەوەندە سوودم لە خودی کتێبەکە نەبینی .

کتێبەکان بەم شێوەیەن، هەرگیز بە یەکەمین جار نهێنییەکانیان ئاشکرا ناکەن.

ئەو ڕۆژە فەرەحات زۆر نائاسوودە بوو، بەپێی قسەی خۆی گرێبەستی کۆمەڵێ کتێبی گرانبەهای کردبوو، بەڵام نەیتوانی بوو بیانفرۆشێتەوە، بۆیە کارەکەی لەسەر من وەستابوو، کە من بیکڕم، بۆیە منیش نائومێدم نەکرد.

کتێبەکانم لێ وەرگرت و بردمە ژوورەکەم، دەستم کرد بە ئامادەکاری بۆ خوێندنەوە.

نەریتم وابوو لە کاتی کڕینی کتێبێکی نوێدا، هەموویان لە بەردەم خۆم دابنێم و تیلەچاوێکی خێرایان بەسەردا بخشێنم، بە نموونە بۆ زانینی ناوی نووسەر و کتێبەکە و ئەو شتۆکانە.

لەسەر زەوی ڕاکشام. کتێبێکم خستە بن سەرم، وەك سەرینێکم لێکرد، ئینجا کتێبێکم گرتە دەست و دەستم کرد بە هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی نێوی. لە کتێبێکەوە دەڕۆشتمە سەر کتێبێکی تر، تا نزیکبوومەوە لە تەواوکردنی لاپەڕەکان، زۆربەیان کتێبی ئایینی چاپی کۆن بوون، بەڵام کتێبێکیان کە بە پارچە قوماشێکی ڕزیو پێچرابوو، سەرنجی ڕاکێشام. هەڵمگرت و بە وریاییەوە هەڵمدایەوە، بیرم نایەت پێشتر کتێبێکی بەم شێوەیەم بینیبێت، وەك ئەوە وابوو لە سەرەتای مێژووەوە هاتبێت.

پارچە قوماشەکەم بە هێواشی کردەوە، تا لە کردنەوەی قوماشەکە کە بەجۆرێکی زۆر توند بەسترابوو تەواوبووم، وا هەستم کرد پەڕەکانی کتێبەکە لەنێوان دەستەکانم وەک گوڵی بەهارێ دەوەرین، بەرگی کتێبەکە خۆڵ بە تەواوی داپۆشی بوو، بۆیە هەوڵمدا بە وریاییەوە لایبەم، تا بتوانم دیقەتی ئەو وشانە بدەم و بیانخوێنمەوە کە لەسەر بەرگەکەی نووسرابوو.

هەر کە تەواوبووم، خەریك بوو هۆشم لەدەست بدەم! حەقی خۆتانە بپرسن بۆ؟

بەڵێ، واقم وڕما بوو لە کتێبەکە! چونکە ئەوەی ئێستا دەیبینم، نیمچە مەحاڵە. هەر لە شوێنی خۆم دانیشتبووم و لەو ساتەدا هەوڵمدەدا لە کارەکە تێبگەم و بیرکردنەوە پەرش و بڵاوەکانم کۆبکەمەوە، تا هەستم کرد لەبەر زۆری واقوڕمان خەریکە لە هۆش خۆم دەچم!

پەڕەکان بە زمانی -خمیادۆ- نووسرابوون، کە زمانی مۆریسکییە ئەندەلووسییەکان بوو.

مۆرسکییەکان، ئەوانە بوون کە پاش ڕووخانی غەرناتە ساڵی (١٤٩٢ز)، لە ئەندەلووس لە ژێر دەسەڵاتی ئیسپانییە کریستییانەکان بوونەوە.

سەرسووڕمانەکەم، لە چۆنییەتی گەیشتنی ئەم دەستنووسە بوو بۆ ئێرە، چونکە دەستنووسی مۆریسکییەکانی جیهان، بە پەنجەکانی دەست دەژمێردرێن.

بەڵام ئەم دەستنووسە قەبارەکەی زۆر گەورەبوو، بۆیە ئەمەم لەلا گەنجینە بوو، دڵنیاش بووم لەوەی پێش ئێستا وەرنەگێڕدراوە.

مۆبایلەکەم هەڵگرت و پەیوەندیم بە فەڕەحاتەوە کرد، تا زانیاری لێ بستێنم کە ئەم کتێبەی لەکوێ هێناوە؟

لە سەرەتادا وایزانی کە دەمەوێت لە گرێبەستەکە پاشەکشە بکەم و پەرتووکەکانی بۆ بگەڕێنمەوە، بەڵام هەر زوو تێم گەیاند کە لەبەر ئیشێکی تایبەتی خۆم دەمەوێت سەرچاوەکەیان بزانم.

بە سەرسوڕمانەوە وەڵامی دامەوە: "ئەم کتێبانە لە دۆڵابی مزگەوتێکی کۆنی گەڕەگی –دیراسە-ی، قاهیرەدا بوون، چونکە مزگەوتەکەیان نۆژەن دەکردەوە، ئیدی پێویستیان بەو کتێبە کۆنانە نەبوو، بۆیە ئەم پەرتووکانەیان پێ فرۆشتم.

کارەکەم هەندێك بۆ ڕوون بووەوە، چونکە ئەوەی ئێستا بە دەستەکانم هەڵیدەگرم کەسێکی مۆریسکی، کە لە ئەندەلووسەوە هاتۆتە میسر و ئەم دەستنووسەی لەوێ بەجێهێشتووە نووسیویەتی.

سەرم لەوەی دۆزیبوومەوە سوڕمابوو، هەستم دەکرد لە خەودام و هاکا بە خێرایی بەئاگابێمەوە.

زمانی کتێبەکەم لا نامۆ نەبوو، چونکە لە کاتی خوێندنی زمانی ئیسپانیدا دەبوایە وانەی ئەدەبی مۆریسکیمان بخوێندایە، بۆیە لەو ڕێگایەوە توانیم ئەو زمانە فێر بم، کە بە پیتی عەرەبی دەنووسرا و بە ئیسپانی دەخوێنرایەوە.

سەیری ناونیشانەکەم کرد کە لە سەرەوە نووسرابوو، بە خێرایی توانیم بیخوێنمەوە، نووسرابوو:

((گەشتی -عەلی بەدیە- لە وڵاتی ئەندەلووس - خوا بە ئیسلامی ببەخشێتەوە - بۆ میسر و وڵاتی حیجاز))

لەو ساتەدا هەموو شتێکم سەبارەت بە مۆریسکییەکان دەهاتەوە یاد.

دوای ڕووخانی ئەندەلووس لە ساڵی (١٤٩٢ز) لەسەر دەستی کریستیانە ئیسپانییەکان، یاخود ئەوانەی پێیان دەگوترێت "قیشتالییەکان"، هەریەك لە –فیرناندۆ- و –ئیزابێل- دوو پاشا کاسۆلیکەکان بە داگیرکردنی غەرناتە کۆتاییان بە فەرمانڕەوایی موسوڵمانان هێنا. سەرەتا پەیماننامەیەکی پاراستنی موسوڵمانانیان دەرکرد، بەڵام هەر زوو ستەمیان لە موسڵمانان کرد، ئینجا دەسەڵاتی ڕەهایان دایە دادگاکانی پشکنینی ئیسپانیا، کە ئەمانە بە جەللادەکان ناسرابوون، مێژوویان لە ئیسپانیا بۆ ساڵی (١٤٧٨ز)، ئەودەمەی پاپا سیکتۆسی چوارەم نووسراوێکی بۆ بنیاتنانی دادگاکانی پشکنینی ئیسپانی دەرکرد دەگەڕێتەوە.

ئەمانیش نووسراوێکیان دەرکرد بۆ بەکریستیانکردنی زۆرەملێی هەموو موسوڵمانانی ئەندەلووس، لەپێناو ئەوەدا دادگا چەند

یاسـایەکی لەپێناو جێبەجێکردنی ئامانجەکانیدا دەرکرد. سـەرەتا هەستان بە گۆڕینی مزگەوتەکان بۆ کڵێسا و سڕینەوەی هەموو شـتێکی عەرەبی و ئیسـلامی، تەنانەت بڕیاری قەدەغەکردنی قسـەکردن بە زمانی عەرەبی دەرچوو. هەروەها دادگا هەموو پەرتووکە عەرەبی و ئیسـلامییەکانی سـووتاند، جگە لەمانە لەبەرکردنی جلی عەرەبی و بەکارهێنانی گەرماوی عەرەبیی و وەسـتان بەرانبەر قیبلە و، ناونانی عەرەبیی قەدەغەکرد. سەرەڕای ئەمانە بە زۆرەملێی ناونانی کریستیانی پەسەند کرد و دەستیکرد بە ناچارکردنی خواردنی گۆشتی مردارەوەبوو و بەراز، زۆرێک لە قەدەغەکراوەکانی دیکەش کە دادگای پشـکنین داینابوون. سزای ئەو کەسەش کە سەرپێچی بکردایە، یان ئەگەر کتێبێکی عەرەبی پێ گیرابووایە، زەوتکردنی هەموو موڵک و سـامانی بوو. ئینجا سـووتاندنیان بوو لەو ئاهانگانەی کە کریستیانەکان دەیانگێڕا.

لە سـەرەتادا ئەندەلووسـییەکان وایان زانی کە ئەمانە تەنیا هەڕەشەکردنێکە لەلایەن کریستییانەکانەوە، بەڵام دادگای پشکنین ویسـتی هەڕەشـەکردنەکەی بکاتە ئەرزی واقیع و بۆ خەڵکی بسـەلمێنێت، بۆیە هەر بە خێرایی بای شـەماڵی پڕاوپڕ لە خۆڵەمێشـی جەسـتەی سـووتاوی موسـڵمانانی گواسـتەوە بۆ لووتەکانیان، بەڵێ لە ڕۆژێکی مانگی ئایاری سـاڵی (١٥٢٩ز)

لە یەکەم ئاهەنگی ئایینی کریستییانەکانی غەڕناتەدا، دوو موسڵمان بە زیندووی سووتێنران.

دوای ئەمانە هەزاران مۆرسکی لەسەر دەستی دادگاکانی پشکنین گیانیان سپارد و سوتێندران.

هەروەها بۆ ئەوەی ئەندەلووسییەکان کە پاشان نازناوی مۆریسکییان لێنرا، خۆیان لەم کارە دەرباز بکەن، هەستان بە نووسینی ئەو بیروباوەڕە ئیسلامییانە و ئەو ئایەتانەی قورئانی پیرۆز کە لە لایان مابوویەوە بە زمانی "ئەلخمیادۆ"،

ئەلخمیادۆ، جۆرێکی نووسینی ئیسپانییە کە شێوێندراوە بۆ وشەی -ئەعجەمی-، بە شێوازی پیتی عەرەبی دەنووسرایەوە، بەڵام بە ئیسپانی دەردەبران، بۆ نموونە وشەی -الله- بە زمانی ئیسپانی بەم شێوەیە دەنووسرێت -DIOS) و لە کاتی گۆڕینی بۆ ئەلخمیادۆ بەم شێوەیەی لێ دێت -دیوس-.

بۆیە گەر ئەم پەڕانە بکەوتنایە دەست دادگاکانی پشکنین، نەیاندەتوانی ناوەڕۆکەکەی بزانن. بەم شێوەیەش مۆریسکییەکان خۆیان لە دڕندەیی دادگا دەرباز دەکرد، لەکاتێکدا هەزارانیان لێ سووتاندن و بە قێزەونترین شێواز کوشتیانن، هەموو ئەمانەش دوای ئەشکەنجەدانێك بوون کە هیچ مرۆڤێك بەرگەی نەدەگرت.

لە بیرەوەرییەکانم بەئاگاهاتمەوە، هێشتا دەستنووسەکانم بەدەستەوە گرتبوو، وا هەســـتم دەکرد کە هێشـــتا لە خەونێکدام و هاکا بە ئاگاهاتمەوە!

ڕاز و بیرۆکەکان منیان لەوســەری دەبردە ئەوســەری و شــنەبایان پێ دەکردم، تا بیرۆکەیەکی عەنتیکە لە سەرم قوت ڕاوەستا.

مادام ئەم پەڕانە گەیشتوونە دەستم، ئەوا دەبێت هۆکارێك هەبێت! بۆیە زانیم دەبێت بە خێرایی ئەم دەستنووسانە وەربگێڕم.

کارەکە لە لام ئاسان نەبوو، چونکە گۆڕینی نووسینی مۆریسکی بۆ ئیسپانی نوێ و پاشان گۆڕینیان بۆ زمانی عەرەبی کارێکی ئاسان نییە.

ئاخر ئەســتەنگەکانی گەلێ زۆرن. بۆ نموونە، زانینی ئەو وشــە کۆنانەی کە ئێستا بەکارنایەن و هەم زانینی جێگرەوەی ئەو وشە نوێیانە، تا بگەم بە مەبەستی ڕاستەقینەی وشەکان.

کارەکە ســـێ مانگی تەواوی ویســـت، لە کاتی وەرگێڕانی ئەو دەستنووسانە زۆر چێژم بینی.

هەســـتم دەکرد کە لەناو ئەو ڕووداوانەدا دەژیم و لە ســـەردەمی مۆریسکییەکانم.

هەر کە بەسەر ئەو ڕووداوە بەسوێ و پڕ ئازارانەدا تێدەپەڕیم کە ئەندەلوسییەکان چەشتبوویان، فرمێسکەکانم نەیاندەتوانی بوەستن و لەسەر ڕوومەتەکانم ڕێژنەیان دەبەست.

لەنێو کتێبەکانی دیکەدا هەندێك نەخشەم دۆزییەوە چەند هێمایەکی تێدابوو تێیاننەدەگەیشتم، بۆیە لە لایەکم دانا و نووسینەکەی -عەلی بەدیە-م، وەرگێڕا.

دوای تەواوبوونم بە شانازییەوە لەپێش خۆم دانا و لێم دەڕوانی، لە هەمان کاتدا بیرم لێ دەکردنەوە. ئەو پەڕانەی ڕووداوگەلێکی مێژووییان لە خۆ گرتبوو، کە ئەگەر بۆ منداڵێک باسبکردایە، ئەوا دەیکردە پیرەپیاوێکی ئەختیار.

هەستم دەکرد ڕۆحی مۆریسکییەکان لە دەوری پەڕەکانی پەرتووکەکە دەخوولانەوە. ئەو پەرتووکانەی دێڕەکانی بە خوێن و فرمێسکە بەخووڕەکانیان، کە لە پێناو ئایینی ئیسلامدا، لە وڵاتی ئەندەلووس ڕشتوویانە نووسراون.

پەڕەکان دابەشکرابوون بۆ دوو بەش، یەکێکیان -عەلی بەدیە- خاوەنی دەستنووسەکە نووسیبووی و ئەوەی تریش پیاوێکی ئەندەلووسی خەڵکی غەرناتە بە ناوی -ئەبو حەسەنی غەرناتی- نووسیبووی، کە باسی کۆتا پێنج ڕۆژی پێش ڕووخانی

غەڕناتەی دەکرد و پەڕەکانی گەیشتبوونە دەستی عەلی بەدیەو ئەویش لە عەرەبییەوە وەریگێڕابووە سەر زمانی ئەلخمیادۆ.

ئەمە ناوەڕۆکی دەستنووسەکانی عەلی بەدیە بوو کە نووسیبووی، بێ ڕاستکردنەوە یان دەستێوەردانێك نووسیومنەوە، چونکە لە هەندێك حاڵەتی پێویست نەبێت، چونکە هەندێك وشە و دەستەواژە ڕەشکرابوونەوە و نەمتوانین بیانخوێنمەوە، بۆیە بۆ تەواوکردنی ماناکەی دەستەواژەی ترم بەکارهێنا، بێ ئەوەی کاریگەری لەسەر نووسینەکانی بەدیە هەبێت.

تەنانەت چاوپۆشیم لە هەڵە زمانەوانییە سادەکانیش کرد، بۆ ئەوەی ئەو نووسینەی کە بەدیە نووسیویەتی و ویستوویەتی، وەك خۆی بیخەمە بەردەم خەڵکی و لەبەردەستیان بێت. تا هەموو جیهان بەتێکڕایی بیخوێننەوە و ئەو مێژووە پڕ لە ناسۆرە بزانن، کە ئەو موسوڵمانانە لە پێناو ئایین و بیروباوەڕیان چەشتویانە.

سوتاندنی قورئان و پەرتووکە عەرەبییەکان

یەکێک لە قەشەکان لە کاتی بە کریستیانیکردنی موسوڵمانان.

دەقی دەستنووسەکە

ئێمە ئێستا لە ساڵی (١٨٠٥)ـــــی، لەدایکبوونی مەسیحین (سەلامی خودای لەسەر بێت).

ئێستا کارەکان لە غەڕناتە ناهەموارن و تووڕەیی باڵی بەسەر ئەم ناوەدا کێشاوە. هێزەکانی دادگای پشکنین وەك گورگی چڵێس بستێکیان لە غەڕناتە نەهێشتووەتەوە نەیانپشکنیبێت، چونکە ئەوەی لە کۆتا مانگدا ڕوویدا وای کرد شێت ببن و هۆشیان لەدەست بدەن.

پێش مانگێك دادگای پشکنین خۆی گەیاندە شوێنی کۆتا مزگەوتی مۆریسکییەکان لە غەڕناتەدا، کارەکە لای دادگا وەك لێدانێکی تۆقێنەر و شکستێکی دەنگدەرەوە بوو.

چونکە بە درێژایی ساڵانێکی درێژ وایان زانیبوو موسوڵمانان لە ئیسپانیا بەتەواوەتی کۆتاییان پێ هاتووە، جا چ بە کوشتن و چ بە کریستیانکردن بێت.

بەڵام دۆزینەوەی ئەم مزگەوتە بۆی سەلماندن کە سەرباری هەموو ئەو خوێنانەی ڕشتوویانە و ئەو سەرانەی پەڕاندوویانە، ئایینی ئیسلام هێشتا لە ئەندەلووسدا زیندووە.

تووڕەیی پیاوانی دادگا گەلێ زۆر بوو، بۆیە ئەم جارە چاوەڕێی لێپێچینەوەیان لەگەڵ مۆریسکییەکان نەکرد، بەڵکو ڕاستەوخۆ کوشتیانن، ئینجا هەموو ئەو کەسانەی بوون لەنێو مزگەوتدا لە سووجدەدا، بە زیندوویی سووتاندیانن.

ئێستا نازانم کە ئایا هیچ مۆریسکییەکی جگە لە من ماوە، یان من کۆتا کەسیانم. چونکە تەواوی خانەوادەی "مۆرسۆ" پێش سێ مانگ کۆژران،

هەرچی خانەوادەی "مەندەخار"ە پاش مردنی سەرۆکی خانەوادەکەیان -دۆن مەندخار-، لە ترسی دادگاکانی پشکنین هەموویان بەتەواوی بوون بە کریستیان، بەداخەوە نەیتوانی ئیسلام بە خێزانەکەی بگەیەنێت.

خانەوادەی منیش لەمێژە ڕۆیشتوونە، من کۆتا کەسی خانەوادەی بەدیەم.

ئێستا ئەرکێکی مەترسیدار دەکەوێتە سەر شانم، چونکە هەموو بەڵگەنامە و کتێبەکانی مۆریسکییەکان لە ماڵی (شێخ عومەر) دایە، کە کۆتا شێخی مۆریسکییەکانە لە غەرناتە، ئەویش لەو مزگەوتەی سووتێندرا، لەگەڵ مۆریسکییەکانی دیکەدا کوژرا.

زەحمەتی هێنانی ئەو پەڕاوانە، دەکەوتە ئەســـــتۆی من، چونکە کۆتا کەلەپووری ئێمە لە ئەندەلووس ئەو کتێب و بەڵگەنامانەیە.

لە درەنگانی شـــــەودا بە وریاییەکی زۆرەوە، خۆم خزاندە ماڵی شێخ عومەر یان (دۆن دییگۆ) هەروەك کریستییانەکان بەو ناوەوە دەیانناسی. خانووەکە تاڵانکرابوو و کەلوپەلەکانی نێوی لە لایەن دادگـــای پشـــــکنین دزرابوون، بەڵام -بە ویســـــتی خودا- نەگەیشـــــتبوونە ئەو کەلێنانەی لە بنمیچی ماڵەکەدا بوون، کە شێخ عومەر هەردەم دەستنووسەکانی لەوێ دادەنا. هەڵمگرتن و بە خێرایی تا کەس سەرنجی لەسەرم نەبێت گەڕامەوە.

گەڕامەوە ژوورەکەی خۆم و پەڕەکانم لە بەردەمی خۆم دانا و بە وریاییەکی زۆرەوە هەڵمدەدانەوە، چونکە لەگەڵ ئەوەی من ١٢ ساڵە لەم کلێسایەدا خۆم کردووە بە قەشە، بەڵام هێشتا گومانیان لە تەواوبوونی مۆریسکییایەتییەکەم هەیە .

بوون بە قەشـــە تاکە ڕێگە بوو بۆ هەڵهاتن لە چاوی دادگاکانی پشکنین، هەروەها هۆکار بوو بۆ پەیوەندیکردن بەو مۆریسکییانەی لە ئەندەلووس ماون.

من خاڵی بەیەکگەیشـــتنی نێوان ئەوان و شـــێخ عومەر بووم، کە کۆتا کەس بوو هەندێك بیروباوەڕی ئیســـلامی و ئایەتی قورئانی لا مابوو. لای ئێمە وەك مامۆســـتا و پێشـــەوای مۆریســـکییەکان هەژمار دەکرا. هەر کە دەمانبینی وەك ئەو ئومێدە وابوو کە لەناو دەروونمان نوێ دەبووەوە، بەڵام لە دوای ئەمڕۆ هیچ شـــێخێك بۆ مۆریسـکییەکان نەما، بەڵکو هیچ کەسێکی مۆریسـکییەکان لە ئەندەلووسدا نەما و کۆتاییان پێهات.

ئێستا جگە لە من، هیچ کەسی تر نەماوە.

ئێستاش ئەو پەڕاوانەی بەدەستم هێناون مەترسیدارن، بۆیە دەبێت ئەوەی نێوی بپارێزم و پاشان بیانسووتێنم.

لەناو پەڕەکاندا کتێبێکی بچووك، کە ئاســەواری کۆنی پێوە دیار بوو سەرنجی ڕاکێشام.

کتێبەکە کە لە دەرەوەی بە بەنێک بەســـترابوو لەســـەرخۆ هەڵگرت، هێواش بەنەکەم کردمەوە. کە کردمەوە، توشـــی واقوڕمان بووم!

کتێبەکە بە زمانی عەرەبی نووســـرابوو، ئاخر لەوەتەی بیرم دێت تەنیا چەند نووسینێکی ساده و چەند لاپەڕەیەکی کەمم بینیوە، بەڵام کە کتێبێکی وا گەورە دەبینم، بۆ من شتێکی زۆر ئەستەم

بوو. لە خۆم دەپرسـی: "شـێخ عومەر چۆن توانیویەتی هەموو ئەمانە بە عەرەبی بنووسێت؟!"

هەرچەنـدە لەهەموومـان زانـاتر بوو، بەڵام نەیـدەتوانی چەنـد لاپەڕەیەک لەم کتێبە بنووسـێتەوە، چونکە لای کریسـتییانەکان نووسینەوەی زمانی عەرەبی، سزاکەی سووتاندن و سەربڕین بوو!

تەنـانەت دوای ڕووخـانی غەڕنـاتە، کـاتێـك دەسـتیـان بە کریسـتیانکردن کرد، هەندێك قەشـە پێشـنیاری ئەوەیان کرد کە ئینجیـل وەربگێڕدرێتە سـەر زمـانی عەرەبی بۆ ئەوەی کریستیانکردن ئاسان بێت، بەڵام دادگای پشکنین ڕەتی کردەوە و گوتی کە عەرەبی زمـانێکی پیسـە، بۆیە نـابێـت ئینجیـل وەربگێڕدرێتە سـەر ئەو زمانە. هەروەها گوتیان: "گەر ئینجیل وەربگێڕدێتە سـەر زمـانی عەرەبی، ئەوا مۆریسـکییەکـان پەیوەندییەکی زیاتریان لەگەڵ زمانەکەیاندا دەبێت."

ئەمەش کارێکە لەلایەن دادگاوە ڕەتدەکرێتەوە، دادگا دەیویسـت هەموو شتێکی ئیسلامی و عەرەبی لە ئەندەلووس بسڕێتەوە.

هیچ لە پرسـیارەکانم نەما کاتێك یەکەم لاپەڕەم لەم پەرتووکە خوێندەوە، بە ناونیشانی:

(دواین پیاوی ئەندەلووس)

لەژێریشی بە خەتێکی بچووك نووسرابوو:

-پاش ڕادەســـــتکردنی غەڕناتە لەلایەن ئەبو عەبدوڵای کوڕی ئەحمەر بۆ کریستییانەکان لەم کتێبە تەواو بووم،-

تۆزێکیش لەژێری ناوی نووســـەر نووســـرابوو -ئەبولحەســـەنی غەڕناتی-.

کەواتە ئەم پەرتووکە هی سەردەمی ڕووخانی غەڕناتەیە، وا دیارە کە شێخ عومەر لە باپیرانی بۆی ماوەتەوە.

چونکە غەڕناتە لە ســاڵی (١٤٩٢ز) ڕووخا و ئێمەش ئێســتا لە ســاڵی (١٨٠٥ز)داین، نزیکەی چوار ســەدە بەســەر بوونی ئەم پەرتووکەدا ڕۆیشتووە.

پەرتووکەکە وەك گەنجینەیەك بوو کە دەبوایە پــارێزگــاری لێ بکەم، لە هەمــان کــاتــدا کڕۆکەکەی بزانم، بۆیە بڕیــارمــدا پەرتووکەکە لە زمانی عەرەبییەوە بۆ زمانی مۆریسکی وەربگێڕم. لەوەشـــدا کە بوونی بە عەرەبیی، مەترســـییەکی زۆر گەورەی لەسەر دروست دەکردم.

دەمزانی کارەکە لەســـەرم زۆر قورِســـە، بەڵام جگە لە من هیچ کەســـێك لە مۆریســـکییەکان نەماوە. بۆیە کارەکە هەرچەند ماندووبوون و ئێشی زۆریشی هەبێت بۆتە ئەرکێك لەسەرم.

دەســـتم بە وەرگێڕان کرد و لە خودا دەپاڕامەوە یارمەتیم بدات، چونکە بۆ من وەك گواســـتنەوەی شـــاخێکە، بەرد، بەرد لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر. لەو ساتەدا وتەکانی باوکمم بیرهاتەوە کاتێك منداڵێکی بچووك بووم و عەرەبی فێردەکردم، لەکاتێکدا فێربوونی من لەو تەمەنەدا زۆر ئەستەم بوو .

هەمیشە بە گوێیدا دەچرپاندم و دەیگوت:

"زمان تەنیا وشە و ڕێسا نییە، بەڵکو شتێکی لەوە زیندووترە."

هەندێك ڕستەی پێ دەدام کە بە قیشتالی نووسرابوو و داوای لێدەکردم بیکەمەوە عەرەبی. پێی دەگوتم: "کاتێك وەرگێڕان دەکەیت، دەبێت هەستەکان وەربگێڕیت نەك وشەکان."

پەرتووکی ئەبولحەســـەنی غەرناتی دابەش دەبووە بەســـەر پێنج بەش، باســـی کۆتا پێنج ڕۆژی غەرناتەی دەکرد، بۆیە هەر ڕۆژێکم لە چەند پەرەیەکی جیاواز دانا. لە ســـەرەتادا ژمارەی ڕۆژەکەم نووسی.

ڕۆژی یەکەم

وێنەیەکی نوێی گەڕەکی (بەییازین)

ماوەیەکی زۆر بوو نەهاتبوومە ئێرە بۆ گەڕەکی بەییازین، ئەو جێگایەی کە ئازایەتی غەڕناتەی لێ دەدرەوشێتەوە و سوارچاك و پاڵەوانەکانی لێ دەردەچن. گەڕەکەکە نیمچە چۆڵ بوو، چونکە زۆربەیان دوێنی ڕۆشتنە شەڕکردن لەگەڵ -مووسای کوڕی ئەبوغەسان- سوارچاکی غەڕناتە و دواین ئەو کەسانەی نازناوی پیاویان لێ دەنرێت. بێدەنگی و ئارامی بەتەواوی باڵیان بەسەر گەڕەکەکەدا کێشابوو، ڕووخساری خەڵکەکەش هەستت دەکرد خۆیان لە سەیرکردنی یەکتر دەدزییەوە، بۆ ئەوەی هیچ قسەیەک لەگەڵ یەکدا نەکەن. تەنانەت هەستم دەکرد گەر ماڵەکانیش زمانیان هەبووایە بێدەنگیان پێ باشتر بوو.

ئایا بێدەنگی بۆنی هەیە؟ یان ئەوە بۆنی مردنە کە هێڵەکانی لەسەر ڕوخساری ئەندەلووسییەکان دەکێشێت، یان ئازار و ئەشکەنجەکانی ڕۆژگار لەسەر پێشەسەریان دەنەخشێنیت؟

لەوەتەی لە بەیانییەوە هەواڵی کوژرانی مووسامان پێگەیشتووە، خەمباری باڵی بەسەر غەڕناتەدا کێشاوە و چواردەورەی غەڕناتە شڵەژاوە. لە بەرگریکردن لە غەڕناتە و ئەوەی لە ئەندەلووس بۆمان مابوویەوە دواین هیوامان بوو.

هەروەها پارێزگاریکردن لە کۆتا قەڵای موسوڵمانان، چونکە لەوەتەی ئابڵوقە دەستیپێکردووە، مووسا و سوارچاکەکانی لە

بەرەنگاربوونەوە و وەستان لە ڕووی کریستیانەکاندا نەوەستاون. لە هەمان کاتدا هەوڵدان بۆ لابردنی ئابڵوقەکەی سەر غەزناتە، کە هەموو دەنگەکانی شکست و شکانیان لە دوای خۆیان بەجێهێشتووە. لەپێناو هەڵگرتنی ئابڵوقەکە و لابردنی ئەو پەژارەیەی لە غەزناتەیە بەرەو جیهادی خۆیان چوون، بەڵام ئەوەی ڕوویدا قەدەری ئیلاهی بوو.

لە دوورەوە هەندێك تەرمم بینی، پیاوانێك لەسەر شانیان هەڵیان گرتبوو. خەڵکی گەڕەکی بەییازین ئەو شەهیدانەی لەگەڵ مووسای کوڕی ئەبوغەسان شەهید بوو بوون دەیانناشتن.

بەڵام هیچ ئاسەوارێکی تەرمی مووسایان نەدۆزییەوە، لەوانەیە نەیویستبێت هیچ گۆڕێکی هەبێت، بۆ ئەوەی هیچ یادەوەرییەک لەنێو دڵەکاندا جێنەهێڵێت.

لە چەند پیاوێك کە لەسەر کارێك دەنگیان بەرزببوویەوە نزیك بوومەوە. ئەو ماوەیە هاوار لە غەزناتە زۆر بووە!

گفتوگۆیان دەربارەی ئەو جەنگە بوو کە مووسای غەسانی و سوارچاکەکانی کردیان. یەکێك لەو پیاوانە بە توندی باسی مووسا و هەڵەکەی دەکرد، کە چۆن خۆی و جەنگاوەرەکانی تووشی شەڕێکی ناهاوتا کرد و سەرەنجام کۆتاییەکەی بە مەرگی خۆی بوو.

پیاوێکی تر وەڵامی دایەوە و، گوتی: "مووسـا ڕەتیکردەوە خاك و وڵاتی خۆی ڕادەســـتی دوژمنان بکات، هەر لەو ڕێگەیەدا ژیانی خۆی فیداکرد. مووســـا پێیباشـــتر بوو بمرێت، نەك خاکەکەی ڕادەستی کریستییانەکان بکات."

پیاوێکی تر ڕووی خۆی گرژ کرد و، گوتی: "بەهەر حاڵ خۆ مرد!"

هێشتا ئەو کاتەم لەبیرە کە مووسا خۆی بۆ دەرچوون و شەڕکردن ئـامـادە دەکرد، لەوێ گفتوگۆیەکی بە چپەچـپ لەنێوانمـانـدا درووسـت بوو، لە کۆتایی قسـەکانماندا گوتی: "من نە ئاڵاکەم، نە خاکەکەم ڕادەستی داگیرکەران ناکەم."

لەو ڕۆژەوە داوای لێ نەکردم بۆ شـــەڕکردن دەربچم، نازانم بۆ منیش نەچووم!

ترسنۆك نیم، بەڵام نەشچووم بۆ شەڕکردن.

ئەوەی پێی گوتم ئەوە بوو: "ئەوەی ئەمڕۆ نەجەنگێت، هەرگیز ناجەنگێت ئەبولحەسەن! ئینجا بە ئەسپەکەی دوور ڕۆشت، نازانم بەرەو لای هاوڕێکانی چوو، یان بەرەو چارەنووســی خۆی، نازانم کامەیان نزیکتر بوو.

لێیان دوورکەوتمەوە و قسەکانی مووسای کوڕی ئەبوغەسانم بیردەهاتەوە کاتێك لە بەرانبەر نێردراوی پاشاکانی کریستیدانەکاندا گوتی، "لەو کاتەوەی داوایان لە ئەبو عەبدوڵای کوڕی ئەحمەڕ کرد غەڕناتەیان ڕادەست بکات،" ئەویش بە دەنگێکی بەرز هاواری بەسەردا کردن و گوتی: "با پاشای کریستییانەکان بزانێت کە تاکی عەرەبی بۆ ئەسپ و تیر لەدایکبووە، گەر ویستی شمشێرەکانمانی هەبوو، ئەوا با بێت و بەدەستیبهێنێت، بەڵام با چاک بزانێت زۆر بە گرانی دەیباتەوە. من هەژارێکی ناو کەلاوەکانی غەڕناتەم، مردنم لەو شوێنەی کە بەرگری لێ دەکەم پێ باشترە لە گرانبەهاترین ئەو کۆشکانەی بە سەرشۆڕکردن بۆ دوژمنانی ئایینەکەمان بەدەستی دەهێنین."

تەنانەت کاتێك وەزیرەکانی ئەبو عەبدوڵای کوڕی ئەحمەڕ هەوڵیان دا لە هەوڵدان بۆ بەرگریکردن لە غەڕناتە بیگێڕنەوە، بە بیانووی نەمانی ئازووقە و دەرامەت، مووسا هاواری بەسەردا کردن و گوتی: "هێشتا هەموو دەرامەتەکانمان تەواو نەبوون، بەڵکو هێشتا دەرامەتێکی تری وزەمان ماوە، کە زۆر موعجیزەی ئەنجام داوە، بە هەموو هێزەکانمان با کار لەسەر وروژاندنی گەل بکەین و چەك بدەینە دەستیان، تا دوا کەسمان لە دژی دوژمن بجەنگین. بەڕاستی سەربەرزییە بۆ من لە نێوان ئەو کەسانە بژمێردرێم کە لە بەرگریکردن لە غەڕناتەدا شەهید دەبن، وەك

ئەوەی لە نێوان ئەو کەسانە بژمێردرێم کە ئامادەی ڕادەستکردنی غەڕناتە بن."

ڕاستییەکەی وەزیرەکانی ئەبو عەبدوڵا دەردی فەرمانڕەوایەتی و هۆکاری تێکچوونەکەی بوون، هەرکاتێک کێشـــە و گرفتێك لە غەرناتە ڕوویبدایە، ئەوان تەنیا لەسەر گریان و واوەیلا ڕاهاتبوون، دەیانویست ئەم گیانە کوشندەیە بە ئێمەش بگەیەنن. لە یەکێك لە دیدارەکانیاندا مووســـا کە لە هاوار و گریانیان بێزار ببوو بە ڕووگرژییەوە پێیگوتن: "واوەیلا بۆ ژن و منـداڵەکـان لێگەڕێن، ئێمە پیاوانێکین دڵەکانمان بۆ باراندنی فرمێســك دروســتنەکراوە، بەڵکو بۆ ئەوە دروســـتکراوە خوێنی لێ بچۆڕێـت. دەبینم کە گیانی ئەم گەلە دامرکاوەتەوە، بەجۆرێک ڕزگارکردنی غەرناتە بووەتە مەحاڵ، بەڵام هێشتا جێگرەوە بۆ دەروونە ڕەسەنەکان هەیە، ئەمە مردنێکی شـــکۆمەندانەیە، بۆیە با لە پێناو بەرگریکردن لە ئازادیمان و، تۆڵەسەندنەوە بۆ کارەساتەکانی غەرناتە شەهید بین. زەوی دایکی ئێمەیە و کاتێ بە ئازادکراوی لە کۆت و ســتەمی داگیرکەر بمانبینێت ڕۆڵەکانی لە باوەش دەگرێت. حاشـا لە ئێمە کە بگوترێـت گەورە پیـاوانی غەرنـاتە ترســـــاون لە پێنـاو پارێزگاریکردن لە غەرناتە بمرن!"

کۆتا گوتارەکانی کە پێش دواییـن دەرچوونی بۆ شـــەڕکردن ئەوە بوو

"خۆتان هەڵمەخەڵەتێنن و وا مەزانن کە کریســـتییانەکان پەیمانی خۆیان دەبەنە ســـەر، پەنا مەبەنە بەر پیاوەتی پاشـــاکەیان. مردن کەمترین شتە لێ بترسین، تاڵانکردن و وێرانکردنی شارەکانمان و پیســکردنی مزگەوتەکانمان و تێکدانی ماڵەکانمان و هەتککردنی شەرەفی ئافرەت و کچەکانمان لە بەردەممانە. هەروەها ستەمێکی بێرەوشـــتانە و دەمارگیرییەکی وەحشـــیگەرانە و قامچی و کۆت وبەندمان لە پێشـە. هەروەها زیندان و ئاورگە چاوەڕوانمانە. ئەمە ئەو کارەســـات و ســـتەمانەیە کە تووشـــیان دەبین، بەلای کەمەوە ئەمە ئەوەیە کە ئەو دەروون نزمانە دەیبنین، کە ئێســـتا لە مردنی شـــەرەفمەندانە دەترســـن، بەڵام ســـوێند بە پەروەردگار من ئەوە نابینم."

بەڵێ ئەی کوڕی غەســـــان لە پـاش ئەمڕۆ هیچ زەلیلی و ســـووکایەتییەك نابینیتەوە، بەڵام ئێمە پێدەچێت لە دوای تۆ تەنیا زەلیلی و سووکایەتی ببینین ئەی سوارچاکی ئەندەلووس.

لە دوورەوە پیرەژنێکم بینی ڕەشی پۆشیبوو، وەك بڵێیت دەیویست غەڕناتەی ئەم چەند ڕۆژە بخەوێنێت،

بە کوڵ دەگریا و بە دەنگێکی لاوازی ناسکەوە لایلایەی دەگوت، لێی نزیك بوومەوە و هەوڵمدەدا گوێم لێی بێت چی دەڵێت، گوێم لە لایلایەیەک بوو هێندە جەرگبڕ و بەسوێ بوو منیشی خستە گریان.

ئافرەتەکە بە دەنگێکی پڕ لە خەمباری و دڵشـــکاوییەوە دەی گوت:

"غەڕناتە ئەی مەنزڵگای ژیانم،

غەڕناتە ئەی شوێنی بوکێنیم،

چەند هاوارت کرد! چەند ئازارت کێشا! چەند بانگت کرد!

نە تاشفین، نە غافقی وەڵامیان نەدایتەوە!

هەموو دڵدانەوەکەت ئەوە بوو کە غەســـان لەســـەر قەڵاکانت شەهیدبوو!"

بەرگەی ئەم وتانەم نەگرت بۆیە فرمێســـکەکان لە چاوم هاتنە خوارەوە، وا هەســـتم کرد لەســـەر ئەو نارەحەتییە و خەمگینییەی غەڕناتە دڵم خەریکە پارچە پارچە دەبێت.

ئافرەتەکە لەناکاو سەری بەرزکردەوە و بینیمی وا سەیری دەکەم، بۆیە بەهۆی وەســـتانم لەبەردەمیدا، داوای لێبووردنم لێ کرد،

ویستم بڕۆم بەڵام بە ئاماژەیەکی دەستی ڕایگرتم و منیش لە شوێنی خۆم جێگیر بووم، سەیری دەکردم، پاشان گوتی:

"دەگریای ڕۆڵەکەم؟!"

نازانم ئایە هیچ مرۆڤێك هەیە، گوێبیستی ئەم وشانە ببێت و نەگریات، ئەمانە وشەگەلێکن دەتوانن فرمێسك لە بەردە زەبەلاحەکانیش دەربهێنن.

بە چاوێکی پڕ لە فرمێسکەوە گوتم: "بەڵێ، گوێم لە قسەکانت بوو بۆیە گریام."

ئافرەتەکە دەستی لەسەر سەری خۆی دانا و بەدەنگێکی کزەوە گوتی: "ئەی قوڕمان بەسەر گەر پیاوانی غەڕناتە بگرییین ئەی دەبێ ژنان چی بکەن؟!"

کەمێك بێدەنگ بوو، پاشان گوتی:

"ڕۆڵەکەم هەرکاتێک بووکیان بۆ لای زاوا برد، ئەوا دەستی بە خەنە ڕەنگ دەکەن، بەڵام کاتێك پیاوان بۆ شەهادەت دەبەن، دەستیان بە خوێن ڕەنگ دەکەن. لە پێناو شەڕەفی غەڕناتەدا بجەنگن و بەسەربەرزی بمرن، پێش ئەوەی ئومێدەواری مردنێکی وەها بن، بەڵام بەدەستی نەهێنن."

ئەوەی پێ گوتم، پاشان ڕووخساری لێ وەرگێڕام و دوور ڕۆشت.

ڕۆژی دووەم

وێنەیەکی ئەبو عەبدولڵای کوڕی ئەحمەڕ

کۆتا پاشای غەڕناتە

بە درێژایی چەندین ساڵ وا ڕاهاتبووم هەموو ڕۆژێك، تەنانەت گەر هیچ پێداویستییەکیشم نەبێت بڕۆمە بازار.

بەڵام ئەمڕۆ بازاڕ تەواو چۆڵ بوو، تەنانەت ئەو بازرگانانەی لەبەر هاوار کردن بۆ کەلوپەلەکانیان ئەو بازاڕەیان ئاوەدان کردبووەوە، ئەمڕۆ دوکانەکانیان نەکردبووەوە.

شەقامەکان چۆڵ و خەمگین بوون، "با"ش، وژەوژی دەهات، نەمتوانی لە دۆخەکە تێبگەم، بە ئومێدی بینینی هەر شتێك بێت چاوم بەو شوێنەدا دەخشاند. لەناکاو ئەوم لە بەردەم خۆمدا بینی. بە درێژایی پێنج ساڵ ڕاهاتبووم هەموو ڕۆژێك لەو شوێنەدا -تڕوب-ی، مەعشوقم ببینم.

وازم نەدەهێنا لە ناردنی شعر و غەزەلی خۆشەویستی بۆی، ئەویش وازی لە گاڵتەکردن و پێکەنین نەدەهێنا.

تەنیا بینینی ئەو بەس بوو بۆ ئەوەی دڵخۆشی و کامەرانی سەراپای دڵم داگیر بکات. زۆر جوان، دڵگیر و ئەندەلووسی بوو، لەم جیهاندا کەسی وەك تڕوب هەبوو؟!

کەچی ئەمڕۆ حەزم لە قسەکردن نەبوو لەگەڵیدا، پێدەچوو ئەویش نەیەوێت، تەنیا لە یەکترمان ڕوانی و هەر یەکەمان بەدوای کاری خۆماندا چووین.

ڕاونینەکانمان خەمگین و دڵشکاو بوون.

هەستمان بە ونبوونی خۆمان دەکرد.

هەستمان بە ونبوونی غەڕناتە دەکرد.

باوەڕم بە خۆم نەدەکرد کە ڕۆشـــتم و تڕوبم بەجێهێشـــت، تەنانەت بێ ئەوەی سڵاویشی لێ بکەم، ڕۆشتم و برینەکانی غەڕناتەش هێدی هێدی لە دڵمدا فراوان دەبوون.

برینێك پێدەچێت هەرگیز سارێژ نەبێتەوە.

ڕێگاکەم تا مزگەوتی گەورەی غەڕناتە تەواو کرد، لەو نزیکانەش منداڵێکم بینی لەسەر باهۆی دەرگاکە دانیشتبوو و دەگریا، لێی نزیك بوومەوە و دەستم لەسەر شانی دانا، منداڵەکە زۆر بە کوڵ دەگریا، هەرگیز گریانێکی بەم شـــێوەیەم نەبینیبوو، بۆ ئەوەی بیگەڕێنمەوە بۆ لایان ناوی خۆی و باوکیم لێ پرسی.

ئەویش پێیگوتم کە باوکی دوێنێ لەگەڵ مووســـــای کوڕی ئەبوغەسان شەهیدکراوە.

-ئاهـــــ بۆ هەتیوان، لە دوای غەڕناتە کێیان هەیە سەرپەرشتیان بکات؟ !-

سەیری کردم و درێژەی بە قسەکانی دا، فرمێسکەکانی چاویان پڕ کردبوو، بە دەنگێکی نووســـــاو و قوڕگێکی پڕ لە گریـان گوتی:

"من لەبەر بـاوکم نـاگریم، بەڵکو لەبەر ئەوە دەگریم پێش ئەوەی بڕوات پێیگوتم: "ڕۆڵەکەم گەر ئێمە شـــکســـتمان هێنا، ئەوا هیچی تر لە غەڕنـاتەدا گوێـت لە بـانـگ نـابێـت، هەروەهـا خاچەکان لەسەر بڵندگۆیەکان دادەنرێن."

-خودا پیر و منـداڵەکـان لەنـاو ببـات، قســـەی وا دەکەن بیرمەندەکانیش نەیانتوانیوە بیکەن-

کوڕەکە درێژەی بە قسەکانی دا و پرسیارێکی ئاڕاستە کردم:

"مامە بەڕاستی ئەمە ڕوودەدات؟!"

قسەکانی ئەو منداڵە زمانی بەستم و بیرکردنەوەکانی شپرزە کردم.

سەرم بەرەو بڵندگۆکە بەرز کردەوە، پاشان سەیری کوڕەکەم کرد و جگە لە گریان هیچ وەڵامێکی ترم دەست نەکەوت.

لەوانەیە لەم ڕۆژانەدا لە غەڕناتە گریان باوترین وەڵام بێت.

بوو بە نیوەڕۆ و لە یەکێك لە کۆڵانەکانی غەڕناتەدا کە پڕ بوو لە کەســـانی هەژار، خەمباری زیاتر لە هەموو خەڵکی غەڕناتە ڕووخساری ئەو هەژارانەی داگرتبوو.

لە دوورەوە شەڕێك دیار بوو، منیش بە خێرایی بەو لایەدا ڕۆشتم تا بزانم لەسەر چییە، یەکێك لە خاوەن دوکانەکان شەڕی لەگەڵ ســـواڵکەرێك دەکرد، هۆکاری شـــەڕەکەم نەدەزانی بەڵام گوێم لە بازرگانەکە بوو پێی دەگوت:

"ژیان لای ئێوە گرنگ نییە، تەنیا خەمی ئەوەتانە، بێ کارکردن و ماندووبوون سکی خۆتان تێربکەن. بەڵام ئێمە نرخی جەنگ و ئابڵوقە دەدەین. چیتان لە غەڕناتە هەیە تاوەکو لێی بترسن؟! ئێوە حەزتـان لێیە بڕوخێـت بەڵکو لەگەڵ ســـەرکردە نوێیەکـانتـان دەوڵەمەندبن .

ســـــواڵکەرەکە هەڵچوو و بە قســـــەکردنێکی دڵتەنگ و زبر و بەدەنگێکی تێکەڵ لەگەڵ فرمێســـــکدا گوتی: "غەڕناتە هیچ ناگەیەنێت بۆ هاوشێوەکانی تۆ، لای تۆ هیچ جیاوازییەکی نییە فەرمانڕەواکە کوڕی ئەحمەڕ بێ یان کریســـــتیان، شـــــەوان تۆ دەڕۆیتەوە مـــاڵەکەت و ئێمەش پەنـــا دەبەینە بەر شـــــەقـــام و کـــێـــڵـــگەکـــانـــی غەڕنـــاتە. غەڕنـــاتە ئەو گـــیـــانەیە کە لە جەســـــتەکانماندایە، وا دەکات ژیان بەناو دەمارەکانماندا بڕوات.

بەڵام تۆ هەموو ئەوەی خەمی لێ دەخۆی زەرەرکردنی بازرگانییەکەتە."

بازرگانەکە بێدەنگبوو و بەسەرسوڕمانەوە لە سواڵکەرەکەی دەڕوانی.

سواڵکەرەکە قسەکانی تەواوکرد و گوتی:

"ئێوەی دەوڵەمەندان نە گەرما و نە سەرما و نە نەرمونیانی غەڕناتە دەزانن، ڕاستە ئێمە لێرەدا هیچمان نییە، بەڵام ئێمە ڕەگ و خوێنمان پێشکەشکردووە و لەگەڵ خاکەکەی تێکەڵبووین. ئێمە، بێ ئەوەی چاوەڕێ هیچی لێ بکەین گیانی خۆمان لەپێناویدا بەختکرد، بەڵام ئێوە چیتان پێشکەش کردووە؟!"

هەموومان بووینە دانایانی ئەم سەردەمە؟!

خۆزگە هەر پێشتر ئەو داناییەمان لەسەر دابەزیبایە، ئەو کاتە دۆخەکەمان جیاواز دەبوو، هەرگیز نەدەگەیشتینە ئەم ساتەی ئێستامان."

ڕۆژی سێیەم

یەکێک لە دەرگا کۆنەکانی غەڕناتە.

دەمێک بوو -خالیدی کوڕی زەیدوون-ی، هاوڕێم نەبینی بوو، بۆیە بەرەو ماڵیان ڕۆشتم. دیدارەکەمان سست و لاواز بوو، چونکە ڕۆژانی ڕابردوو ناگەڕێنەوە. وتوویژەکەمان جگە لە چەند وشەیەکی کەم نەبێت، کە ماوە ماوە دەمانگوتن هەمووی بێدەنگی بوو. وشە کاریگەرەکانی کوڕی زەیدوون بە تێپەڕبوونی کات دامرکابوونەوە و هێزیان لە دڵی خەڵکدا نەمابوو، جا بۆچی لە دڵیاندا بمێنێت؟!

کوڕی زەیدوون ئومێدەوار بوو توانای شەڕ و جەنگی هەبێت، کەچی هەر لە منداڵییەوە نەجەنگابوو، توانای شەڕیشی نەبوو، بەڵام پەروەردگار بەهرەی قسەکردن و جوانی ڕوونکردنەوەی پێ بەخشیبوو، وتاربێژێك بوو ڕکابەری نەبوو، بەڵام ئێستا هەموو جوانییەکانی غەڕناتە، ڕۆژەکانی بەسەرچوون.

بێدەنگییەکە درێژەی کێشا، چونکە زمانەکان توانای قسەکردنیان نەبوو، چاوەکانمان هەر لەسەر زەوی بوو، دەترساین چاوەکانمان لە یەکتری بڕوانن و شکانی غەڕناتەیان لێ ببینین.

روخسەتم خواست هەستم، بەڵام هیچ ڕێگرییەکی نەکرد وەك بڵێیت دەیویست شتێك بڵێت.

لە جێگای خۆم هەســـتام بەرەو دەرگاکە ڕۆشـــتم، بەڵام لە پڕ ڕایگرتم و گوتی: "ســەرکردەی ســەربازان و گەورەکانی غەڕناتە موڵکەکانیان فرۆشت و خۆیان بۆ ڕۆشتن ئامادە کردووە."

من پێشــتر هەندێك لەو قســانەم گوێ لێ ببوو، بەڵام باوەڕم پێ نەکردبوون، تـا ئەو کـاتەی لە کوڕی زەیـدوونەوە گوێم لێ بوو. بەڵام سەرباری ئەوە وەڵامم دایەوە و، گوتم:

"ئەبو عەبدوڵا ڕێگە بەمە نادات و ســـزای ئەوانەش دەدات کە موڵك و وڵاتی خۆیان بە قیشتالییەکان فرۆشتووە.

کوڕی زەیدوون بە پتەوی و دانایی ناســرابوو، بیرم نایات ڕۆژێك بە شـــێوەیەکی گاڵتەجاڕانە پێکەنیبێت یان شـــتێکی لەم جۆرەی کردبێت، بەڵام کە ئەم ڕســتەیەی کۆتاییم پێگوت، بە شـــێوەیەك پێکەنی وامزانی لەهۆشی خۆی دەچێت.

بەم کارەی تووڕە بووم و بەتووڕەییەوە لێم پرسی:

"شتێکی پێکەنیناوی لە قسەکانمدا هەیە؟!"

کەمێك هێور بووەوە پاشـــان بە دەنگێکی پڕاوپڕ لە خەمگینی و تـاڵییەوە گـوتـی: "گەمژە! ئەبـوعەبـدوڵا یەکەم کەس بـوو موڵکەکانی فرۆشـت، ئایە باخچەی -ئەلعیسـام- پێ دەزانی کە هەیبوو؟! ئەبولقـاســـمی وەزیری خۆی کردە وەکیـل بۆ ئەوەی

بیفرۆشێت، وەزیرەکەش فرۆشتی و پارەکەی وەرگرت و وەزیرەکانی تر —وەك ئەبولقاســـم و ئیبنولکەماشـــە- هەموو مولکەکانیان فرۆشت و نرخەکانیان وەرگرت."

لەگەڵ ئەم قسانەدا توشی شۆک بووم، بۆیە هیچ قسەیەکم نەدۆزییەوە تا بیکەم، کوڕی زەیدوونیش بەو دەنگە نووساوەی کە لەبەر گریان وای لێهاتبوو بەردەوام بوو لە قســەکانی: "زێڕ و زیوی خۆیان برد و ئێرە بەجێدەهێڵن، ئەی چۆن ئێمە مافەکانی خۆمان لێرە بەدەست بهێنین؟!"

مافەکانی ئەوان زێڕ و زیو بوو، بۆیە بردنیان ئاســان بوو. بەڵام ئێمە چۆن مێژوو و کەلەپوور و خوێنی باپیرانمان ببەین؟"

هیچ قسەیەکم نەدۆزییەوە بیکەم، بۆیە بە بێدەنگی سەیرم کرد، ئەویش قســەکانی تەواو کرد و گوتی: "گەر شــکۆمەندی و شەرەف بفرۆشرایە، ئایە دەزانی نرخیان چەند بوو؟!"

ماڵەکەم بە خێرایی بەجێهێشت، نەمدەویست گوێم لە هیچی تر ببێت، بەڵام بەبێ ویســتی خۆم گوێم لە قســەکانی بوو کە دەیگوت: "ئەمە خوێنە، گەر خوێنی خۆت بەخشــی، ئەوا شکۆمەندی و شەرەفی خۆت پاراستووە، تەنانەت گەر کوژرایت و دوژمنیش ســەرکەوتو بوو. چونکە خوێن هەرگیز شــکست نازانێت و دووبارە هەڵدەستێتەوە بۆ ئەوەی شکۆمەندی و شەرەفی

خۆی بەدەستبهێنێتەوە، بەڵام گەر بە دەستی خۆت شکۆی خۆت دا بەدەستەوە و شکاندت، ئەوا هەموو شتێك دەمرێت.

قسەکانی لە سەرمدا دەزرینگانەوە، وەك بڵێی ڕۆشتبامە هەر شوێنێك لە دوامەوە بوو، ئەو کاتەی لە شەقامەکانی غەڕناتەدا دەڕۆیشتم، خۆم دەدواند: "چۆن ئەوانە توانیان بە هەرزانترین نرخ بیفرۆشن؟!"

(هاوشێوەکانی ئەمانە تەنانەت مافی ژیانیشیان نییە، بڕۆنە هەر شوێنێك پێویستە دوور فڕێیان بدات، چونکە هەر چۆن غەڕناتەیان فرۆشت، بە هەمان شێوەش هەموو وڵاتێکی تریش دەفرۆشن).

ئەمانە مامۆستای مزگەوت کاتێك گوێی لە هەواڵەکە بوو بە گریانەوە پێیگوتم!

(لەم ڕۆژانەدا لەسەر گریان ڕاهاتووین، خۆزگە لەبری ئەمە بمانتوانیایە شتێکی تر بکەین؟!)

ڕۆژی چوارەم

کۆشکی (ئەلحەمراء) لە غەرناتە

خۆری ئەو نیوەڕۆیە زۆر بەتین بوو، هەمیشـــــە خۆری غەرناتە بەتین بووە، بەڵام ئێستا پێدەچێت خۆری ئیسلام دەستی بە ونبوون

کردبێت. ســـــەیری خۆرم دەکرد و لە تیشـــــکەکانیم دەڕوانی. دەمویســـــت زۆرترین بڕ لەم تیشـــــکە لە ناخی خۆمدا هەڵبگرم، لەوانەیە ڕۆژێکی تر نەیبینمەوە.

ئایە بە خەیاڵ ئەوەم دەبینی، یان هەر بەڕاستی خۆر بۆ غەڕناتە دەگریا.

غەڕناتە.

هەموو شتێك بۆی دەگری!

هەموو شتێکیش هەواڵی مردنی بڵاو دەکردەوە!

بە شەقامەکاندا تێدەپەڕیم، لە ماڵەکانی غەڕناتەم دەڕوانی و تێی ڕادەمام.

جوان و مەزن بوون، نموونەی هونەر و بیناســـــازی بوون، ماڵی هیچ شـــوێنێکی تر ڕکابەری ئەو ماڵانەی پێ نەدەکرا. تەنانەت لە خەمباریشـــدا باوەڕ ناکەم هیچ ماڵێکی تر هەبێت وەك ئەمانە هەست بە خەمباری بکات، دیوارەکان بۆ یەکتریان دەچڕپاند، خەم و ئازارەکانی خۆیان هەڵدەڕشـــت، تەنانەت هەســـتم کرد ئەگەر دەنگیان هەبووایە لەبەر ســـــامناکی ئەوەی ڕوویدەدا هاواریان دەکرد. لەو ساتەدا باران نم نم دەباری، وەك ئەوەی ئاسمانیش بۆ غەڕناتە بگری، یان ڕەنگە بیویســتایە ئەو خەمباریيە بســڕێتەوە

کە دیواری ماڵە خەمبارەکانی داپۆشیبوو. بارانەکە لەگەڵ خۆڵدا تێکەڵ دەبوو و بۆنێکی خۆشـــی لێوە دەهـات، لە منـداڵییەوە عاشـقی ئەو بۆنە بووم، تا ئێسـتاش هەر عاشـقیم. خەمباری و یـادەوەرییەکـانی لە دەروونمـدا دەورووژانـد. زەوی دەیـدوانـدین و ئێمەش دەماندواند، خۆمان پێ دەپاراســـت لە درندەیی زەمان، ئەویش خێروبێر و گەنجییەتی خۆی پێ دەبەخشـــین، تا ڕۆژێك هـات ڕەزیلیمـان بە خوێنی خۆمـان کرد لەگەڵیـدا، بۆیە زەویی غەڕناتەش تاهەتایە پەیوەندی لەگەڵ پچڕاندین.

لەو بەیـانییەدا هەواڵی ئەوەمـان پێ گەیشـــت کە لەنێوان ئەبوعەبدوڵا و نێردراوی پاشـــاکانی کاســـۆلیك ڕوویداوە، ئەوان پێشـنیاری ڕادەسـت کردنی غەڕناتەیان کرد بەرانبەر پاراسـتنی خۆی و غەڕناتەییەکان.

نازانم مەبەســتیان کامە پارێزراوییە؟ پارێزراوی بەلنســییە، یان پـارێزراوی تەڵیتڵە، یـان پـارێزراوی قورتوبە، یـان شـــارە ئیســـلامییەکانی تر؟! چونکە هەر یەکێك لەوانەی شـــارەکانیان ڕادەســت کرد، ســەربڕدران و پارەکانیان بە تاڵان بران و ئابڕووی ئافرەتەکانیان بردرا!

کاتێك دانیشتبووم و سەیری تیشکی خۆرم دەکرد پیاوێك ئەمەی پێ گوتم، بەخێرایی بێ ئەوەی چاوەڕێی وەڵامم لێ بکات بەجێیهێشتم.

نموونەی ئەم پیاوانە ئێستا لە غەڕناتەدا زۆر بوون، لە شەقامەکانی غەڕناتەدا دەگڕین و هانی خەڵك دەدەن بۆ خۆڕاگری و بەرگەگرتن و کۆڵنەدان بۆ کریستییانەکان.

چونکە سوپای سوڵتانی میسڕ و سوپای سوڵتانی عەدوە لە ڕێگادان بۆ بەهاناهاتنمان و لابردنی ئەم ناخۆشییەی سەرمان، چونکە ئەوان بە لەدەستدانی کۆتا قەڵای موسوڵمانان لە ئەندەلووس قایل نابن.

ئەندەلووس!

ئای چەندە ستەممان لەو ناوە کردووە، تەنیا لەپێناو بەرژەوەندییە تایبەتییەکانمان چەند لە دژی ئەندەلووس ڕاوەستاوین!

ئەوانەی ئەندەلووسیان لەدەستدا ڕۆڵەکانی بوون، ئەو قەڵا و شارانەی سەرۆك هۆزەکان ڕادەستی کریستییانەکانیان کرد، زیاتر بوون لەوانەی کریستییانەکان لە شەڕ و جەنگەکاندا بەدەستیان هێنان.

ئەندەلووس چەند لامان کەم بایەخ بوو!

خەڵکی غەڕناتە ئومێدی زۆریان هەبوو بەوەی ڕۆژێك لە خەو هەڵبستنەوە و ببینن کە لەشکری موسوڵمانان دەورەیان گرتوون و ئابڵوقەکەیان لەسەر لابردوون، ئەوەشی لە ئەندەلووس لەدەستیانداوە بەدەســـتیان هێناوەتەوە. بەڵام ئەمە خەونێکی زۆر دوور بوو، چونکە سوڵتانی میسڕ و سوڵتانی عەدوە کارە ناوخۆییەکانیان ســـەرقاڵی کردبوون لە ناردنی یارمەتی بۆمان، نەمدەزانی چ کارێکی ناوخۆیی ڕێگری لە سەرخستنی غەڕناتەدا دەکات؟

تەنانەت عوســـمانییەکانیش غەزا ئەورووپییەکان و فراوانکردنەکان سەرقاڵی کردوون لە ڕزگارکردنمان.

ئایا کردنەوەی وڵاتێکی نوێ بۆ موســـوڵمانان گرنگتر بوو، یان پاراســـتنی وڵاتێکی ئیســـلامی ڕەســـەن، کە خەریکە خۆری ئیسلامی لێ ئاوادەبێت؟!

گەر عوســـمانییەکان تۆزێك خۆیان بە ئەندەلووســـەوە ســـەرقاڵ بکردایە، ئەوا فەرمانڕەوایی ئیسلام تێیدا لەدەست نەدەچوو.

چاوم کەوتە ســـەر کێڵگەکانی غەڕناتە و ئەو بەرووبوومانەی هێشـــتا نەدوورابوونەوە، تەنانەت خاوەنەکانیشـــیان لەبیریان چۆتەوە کێڵگەیان هەیە.

بەبیرم دێت کاتێك بچووك بووم، لەگەڵ باوکم پیاســـەمان بۆ کیڵگەکانی غەڕناتە دەکرد، پرتەقاڵ و هێشـــووە ترێکانم لێ دەکردنەوە. لەگەڵ منداڵاندا لەبەر ڕۆشـنایی مانگی غەڕناتە و لە کاتی دوورینەوەدا پیاسەمان دەکرد. ئێمە بچووك بووین، بەڵام نیشـــتیمانەکەمان گەورە بوو. گەورەتر لە هەر شـــتێکی ئەم گەردوونە. نیشـتیمانی ئێمە خۆشـتر و گەورەتر بوو لە هەموو نیشـــتیمانەکانی دیکە، نیشـــتیمانی ئێمە غەڕناتە بوو. هیچ نیشتیمانێکی وەك غەڕناتە هەیە؟

بە بچووکی لەدایکبووین، بەڵام وەك منداڵی نیشـــتیمانەکانی تر نەبووین، لەســـەر ناڵە ناڵی غەڕناتە لە کاتی ســـەرەمەرگیدا لەدایکبووین و بینیمان دڵی منداڵان لە خەمباریاندا بۆ غەڕناتە پارچە پارچە دەبوو. بچووکبووین جگە لە خەونەکانمان هیچ شـــتێکمان نەبوو، ســـاڵان ڕۆشـــتن و ئێمەش گەورە بووین، بەڵام دووبارە جگە لە خەونەکانمان هیچمان نەبوو، هەســـتمان دەکرد ئەوە قەدەری نووســراوی ئێمەیە. هیچ ڕێگایەك بۆ گەڕانەوە یان هەڵهاتن لێی نییە، چونکە لە قەدەری غەڕناتە نووســراوە کە وەك شارەکانی تری ئەندەلووسی لێ بێت.

ئێســـتا پێ دەچێت غەڕناتە بۆ ماوەیەك کە تەنیا خودا خۆی دەیزانێت لە تاریکیدا نووقم بێت. لە شەقامەکانی غەڕناتە کە ئەم

چەند ڕۆژە خەمباری دایگرتووە، وەك بڵێی یەكەم جار بێت بیبینم دەخوولامەوە، لەوانەیە كۆتا جاریش بێت!

ئایە جارێكی تر ئەو ماڵانە دەبینمەوە؟!

ئایا لە هەموو لایەكانی غەڕناتەدا گوێم لە بانگ دەبێت؟!

ئایا وتەی (لا إله إلا الله)ی تێدا دووبارە دەبێتەوە؟!

هەستەكانم بەسەرمدا زاڵبوون و دەستم بە گریانێكی بە كووڵ كرد. لەو ساتەدا خۆزگەم دەخواست پێش ئێستا هەر نەبوومایە و لەبیر كرامایە!

هەرگیز نەمدەزانی مردن چەند ئاسوودەبەخشە. بەڵێ، ئا ئەمە ساتی ونبوونە!

سوێند بە خودا ڕاستت كرد پیرەمێرد (ئومێدی مردن دەخوازین، بەڵام نایبینینەوە.)

ڕۆژی کۆتایی

وێنەیەکی ئەبوعەبدولاێی کوڕی ئەحمەڕ کاتێک غەڕناتەی ڕادەستی پاشا کاسۆلیکەکان دەکرد.

بەدەم دەنگی هاوار و واوەیلایەکەوە کە لە لایەکانی غەڕناتەوە دەهات لە خەو ڕاپەڕیم، بەخێرایی ڕۆیشتمە دەرەوە بۆ ئەوەی سەیری دۆخەکە بکەم، بەڵام بینیم کارەکە وەك بڕووسکەیەك بوو پێم کەوتبێت، ئەبوعەبدوڵا پەیماننامەی ڕادەستکردنی غەڕناتەی واژۆ کرد!

هاوار و گریان شارەکەی تەنیبوو و پاڵمان بە یەکترییەوە دەنا تا گەیشتینە گۆڕەپانە گەورەکە، خەڵکی غەڕناتە لە گۆڕەپانەکەدا کۆببوونەوە، تەنانەت منداڵەکانیش هاتبوون، وەك بڵێیت ئامادەی ساتی لەدەستدانی غەڕناتە دەبن!

چاوی هەمووان پڕ فرمێسك ببوو و، خەمباری ڕوخساری هەموانی داگرتبوو، خەڵکیش لەسەر ئەو کارەی ئەبوعەبدوڵا کردیانە هاوار و ڕەخنەگرتن، هەمووان ئەو ڕادەستکردنە ڕسواکەرەیان ڕەتدەکردەوە.

نەمدەزانی بۆ هەموو ئەو ماوەیە بێدەنگ بووین، کەچی ئێستا دەروونەکانمان لەو ساتەدا بوونەتە شۆڕشگێڕ؟!

لەو ساتەدا ئەو قسەیەی موسای کوڕی غەسانم کەوتەوە یاد: "ئەوەی ئەمڕۆ نەجەنگێ ئەوا هەرگیز ناجەنگێ!"

هەڵمەتەکان بۆ هەڵگرتنی چەك و بەرگریکردن لە غەڕناتە تا مردن و، ملکەچ نەکردن بۆ ئەبوعەبدوڵا و وەزیرەکان دەستیان پێکرد. لە شەقامەکانی غەڕناتەدا دەگەڕاین و حەماسییانە داوامان لێ دەکرد ئارام بگرن و خۆیان بۆ مردن ئامادە بکەن، لەپێناو بەرگریکردن لە غەڕناتە.

(خۆزگە پێش ئەوە لەگەڵ ئیبنو غەسان دەرچووباین)

پیاوێك کاتێك شمشێرێکی بە کوڕەکەی دەدا تا بەرگری لە غەڕناتە بکات, ئەمەی پێگوتم.

هەموومان لە حاڵەتی ئامادەباشییەکی تەواودا بووین، چونکە ڕێکەوتی ڕادەستکردنەکە کە ئەبوعەبدوڵا بە کریستیانەکانی دا دوای مانگێك بوو، بۆیە لەو ماوەیەدا هەوڵماندەدا زۆرترین ژمارە لە پیاو و تفاق کۆبکەینەوە، ڕۆشتمە ماڵەوە و جلی جەنگم لەبەر کرد، نەمدەزانی بۆ قوڕس ببوون؟! لە ماڵ چوومە دەرەوە تا بڕۆمە پاڵ ئەندەلووسییەکانی تر، بینیم سەدان کەس بەپەلە دەڕۆشتن و جلێکیان لەبەر بوو وا هەستم دەکرد وەك جلەکانی من قورسن!

هەمووان بێ ماندووبوون و بێزاربوون کاریان دەکرد، شنەبای شۆڕش و گیانی خوێنگەرمی بەناو غەڕناتەدا دەڕۆشت .

بەڵام پێدەچێت کاتی شەڕکردن نەمابێت و ئێستا هیچ سوودێکی نەبێت.

لەناکاو دەنگی هاوار و قەڕەباڵغی لای کۆشـــکی -حەمراء- کە مەڵبەنـدی فەرمـانڕەوایی ئەبوعەبـدوڵا بوو بەرز بووەوە، بۆیە بەپەلە بۆ ئەوێ چووین، بەڵام پێش ئەوەی نزیك ببینەوە ئـاڵای قشـتالییەکانمان بینی کە هاتوونە ناو غەڕناتە و بە ئاڕاسـتەی -حەمراء- دەڕۆن و هەواڵە جەرگبڕەکەمان پێ گەیشـــت، کە ئەبو عەبدوڵا کاتێك هەستی بە شۆڕشی ناو غەڕناتە کرد و زانیویەتی ئەندەلوسییەکان بە ڕادەستکردن ڕازی نابن، خێرا هەواڵی گەیاندە فیرنـاندۆ و ئیســـــابێل کە خێرا بێنە نـاو غەڕنـاتە، بێ ئەوەی چاوەڕێی ئەو ماوەیە بن کە لە ســەری ڕێککەوتبوون، لە ترســی ئەوەی نەتوانن شۆڕشی غەڕناتەییەکان دابمرکێنن.

لەوکـاتەدا نەمـانـدەزانی چی بکەین، چونکە بەو جووڵە قێزەونە هەموو خەونەکانمان لە بەرگریکردن و شـــۆڕشـــدا ونبوون، هەموو ویستەکانی ناو دەروونمان نەمان.

بە تەنیا بەرەو کۆشـــك ڕامکرد تا بزانم چی ڕوودەدات، شـــاندی پاشـــا کاســـۆلیکەکان گەیشـــتبوونە ئەوێ، خێرا دەســـتیان کرد بە وەرگرتنی کۆشـــك لە پاســـەوانە ئەندەلووســـییەکان، کە کاتێك بە دەســـتی خۆیان کلیلی مێژوو و شـــکۆمەندی خۆیان ڕادەســـتی

دوژمنەکانیان دەکرد بە کوڵ دەگریان. بە وردی چاودێری دیمەنەکەم دەکرد و چاوم خوێنی لێ دەچۆڕا، چونکە ئیدی فرمێسکی تێدا نەمابوو.

پاش چەند ساتێك یەکێك لە سەربازە قشتالییەکان بەسەر تەلاری چاودێری کەوت و لەوێ خاچێکی زیوی بەرز کردەوە!

ئەمە وەك ڕاگەیاندنی کۆتاییهاتنی جەنگی خاچپەرستی بوو لە سەر موسوڵمانانی ئەندەلووسدا و ڕاگەیاندنی کۆتاییهاتنی فەرمانڕەوایی موسوڵمانان و نەمانی دەوڵەتەکەیان بوو.

باوەڕم بەوە نەدەکرد کە دەمبینی، تەنانەت گریان و واوەیلا لەو ساتەدا هیچ سوودێکیان نەبوو، منداڵەکە ڕاستی کرد کاتێك گوتی: "دەترسم جارێکی تر لە غەرناتەدا گوێم لە بانگ نەبێتەوە."

لەشکری کریستیانەکان لە هەموو لایەکانی غەرناتەدا بڵاوببوونەوە و کلیلی دەرگاکانیان وەرگرتبوو و بۆیە هەموومان شمشێرەکانمان لە ماڵەکانمان دانا و تەنیا دەگریاین.

نێردراوانی پاشا کاسۆلیکەکان بە شەقامەکاندا دەگەڕان و دڵی خەڵکیان دەدایەوە، لە هەمان کاتدا پارێزراوی گیان و پارە و مزگەوتەکانیان دووپات دەکردەوە و دەیانگوت بە موسوڵمانان و

ئـاییـنەکەیـان زیـانێـک نـاگەیەنین، بەڵام کەس بـاوەڕی پێ نەدەکردن, چونکە خەڵکی قورتوبە و بلنســـیە و تەڵیتڵە و شـــارەکانی تری ئەندەلووس گوێیان لە هەمان قســـەی پڕوپووچ بوو، بەڵام هیچیان لێ نەهاتە جێ.

لەو کاتەدا ئیبن زەیدوونم بیرهاتەوە بۆیە بەخێرایی بەرەو ماڵیان ڕۆشتم و بینیم وەك عادەتی خۆی دەرگاکە کرابووەوە، بانگم کرد بەڵام گوێم لە هیچ وەڵامێك نەبوو، ڕۆشـــتمە ژوورەکەی بینیم لەســـەر قەرەوێڵەکەی خەوتووە لێی نزیـك بوومەوە تـا هەڵی بســـتێنمەوە، بەڵام ئیبن زەیدوون وەڵامی نەدامەوە، بەڵێ، ئەو غەڕناتە و دونیای بەجێهێشـــت، ئەو فرمێســـکانەش لەســـەر کوڵمەکانی وشـــك ببوون کە بەدرێژایی شـــەو ڕشـــتبوونی، ئیبن زەیـدوونیش ڕەتیکردەوە بۆ ئەوە بژی، تـا ئەو ڕۆژە ببینێـت. خۆزگە لە جێگای ئەو بام و ئاســـوودە بام. گەڕامەوە ماڵەوە و فرمێســـکیش لە چاوەکانم دەبارین، وەك ژنان دەگریام و هاوارم دەکرد، لەو کاتەدا هەموو جیاوازییەکانی نێوان ژن و پیاو لەپێش چاوم نەمان.

کەمێك پێش بەیانی لە مـاڵ دەرچووم تـا ســـەیری بەیـانیی خەمگینی بکەم. شـــەقامەکان بەتەواوی چۆڵ بوون، ئاســـەواری هیچ مرۆڤێکی لێ دیار نەبوو، بەڵام لەناکاو گوێم لە دەنگێك

بوو لە دوورەوە دەهات منیش بەخێرایی خۆم شـــاردەوە بۆ تا بزانم کێیە، وامزانی چەند ســەربازێکی قشــتالین بەناو شــەقامەکاندا دەگەڕێن، بەڵام کارەکە بۆ من شــۆك بوو، کۆڕەوی ئەبوعەبدوڵا بوو کە غەرناتەی بەجێدەهێشـــت، وەلێ هەموو ئەندەلووســـی جێـدەهێشـــت. کۆڕەوەکە هێنـدە خەمگین بوو، دڵتەنگی و خەمباری ڕوخساری هەمووانی داگرتبوو.

بە دوای کۆڕەوەکەدا ڕۆشـــتم تـا لە غەرناتەوە بەرەو تـاراوگە نوێیەکەیان دەرچوون، لەگەڵ ئەوەشـدا هەموو زێڕ و زیو و پارەی خۆیان لەگەڵ خۆیان هەڵگرتبوو هەروەك ئیبن زەیدوون پێی گوتم تەنیا مەبەستیان سەلامەتی زێڕ و زیوەکانیان بوو.

لای گردۆڵکەیەکی بەرز ئەبوعەبدوڵا ڕاوەستا تا خۆر ببینێت کە بەســـەر غەرناتەدا هەڵدێت، بەڵام ئەم جارە لەژێر فەرمانڕەوایی موســوڵمانانداە نا! بەڵکو ئەمجارەیان خۆری ئیســلام بۆ تاهەتایە لەسەریان ئاوا ببوو.

ئەبوعەبدوڵا دەستی بەگریان کرد و دەنگی بەرز بووەوە و لە نزیك -عائیشـــەی حورڕە- ســـواری ئەســـپە عەرەبییەکەی بوو، بە دەنگێکی بەرز هـاواری بەســـەر ئەبوعەبـدوڵادا کرد، هەموو ئەوانەی لەوێ بوون گوێیان لێ بوو دەیگوت:

"وەك ژنـان بگری، لەبەر ئەوەی وەك پیـاوان پـارێزگـاریـت لە دەسەڵات نەکرد"

ئاهـ گەر لەو ساتەدا گریان سوودی هەبوایە،

لە کۆتـاییـدا لە خەوەکەمـان بێـداربـووینـەوە، بەڵام دوای لەدەستچوونی هەمووشت!

گەڕامەوە ماڵەوە هەموو ئەوانەم نووسـی کە لە ڕۆژانی کۆتاییدا ڕوویاندا و لە ماڵی خۆم دامنان، بەڵکو ببێتە پەند و ئامۆژگاری بۆ ئەوانەی لە دوای ئێمەوە دێن.

لە موحەرەمی ساڵی ٨٧٩ ك، ڕێکەوت لەگەڵ ١٤٩١ ز،

نووسراوە

٥١

بەشی دووەم

سەرەتای -عەلی بەدیە-

بە چاوێك كە فرمێســـــكی تێدا قەتیس ببوو و دڵێك خەمباری داپۆشـیبوو، وەرگێڕانی ئەم پەرتووكەم تەواوكرد، هەر وەك چۆن دەستمپێكرد.

هەر كە ئەو كارە قێزەونانەم دەخوێندەوە بەســـــەر موســـــوڵمانانداا هاتبوو، خەم دایدەگرتم.

كارێكی زۆر گران بوو بۆم، چونكە ئەوەی ئەنجامم دەدا كارێكی مەترسـیدار بوو، ئەویش گێڕانەوەی دەردەسـەری موسـوڵمانان بوو بۆ خەڵكی.

ئەو ڕۆژە یەكشــەم بوو، بۆیە دەبوایە زوو بڕۆم بۆ ئەوەی خۆم بۆ ڕێوڕەسـمەكان ئامادە بكەم، كڵێساكە تا كۆتایی پڕ ببوو، چونكە لە پەیدابوونی دادگاكانی پشـــــكنینەوە، كەس لە ئامادەبوونی ڕێوڕەســـــمەكان دوانەكەوتووە، لە ترســـــی ئەوەی تۆمەتی ئەوەی بدەنەپاڵ مۆریسكی و بێدینە.

چاوم بە ناو ئامادەبووواندا گێڕا و لە ڕووخســـــاریانم دەڕوانی، دەمویست لێیان بپرسم:

"ئایە مۆریسكیەكی ترتان تێدایە؟"

لەبیرمە چۆن دەهاتینە ئەم شـــوێنە و خەم و پەژارە دڵەکانمانی دادەگرت، ئەوەمـان دەگوتەوە کە ئەوان دەیـانگوتەوە و دڵمـان شـایەتومانی دەهێنا، سـەیری یەکترمان دەکرد و بە نیگاکانمان سـڵاومان لە یەکتری دەکرد، چونکە تەنانەت چرپەشـمان لێ قەدەغە بوو.

نەمزانی کەی ڕێورەسـمەکە دەسـتی پێکرد و کەی تەواو بوو، بەڵام لەناکاو هەسـتم بە دەسـتێك کرد قۆڵمی بە توندی گرت و خاوەنەکەی پێی گوتم: "بەدیە چیت بەسـەر هاتووە؟! حاڵتم بەدڵ نییە، شتێك هەیە نەیزانم؟"

خەریك بوو لە ترسـان خوێن لە دەمارەکانم وشـك دەبوون، پرسـیارکەرەکە کاردینا –خیمینێس- بوو سـەرۆکی دادگای پشکنین.

تەنیا ناوهێنانی بەس بوو بۆ ئەوەی مۆریسکییەکان تووشی ترس و تۆقین بن، چ جای ئەوەی لە بەردەم خۆت بیبینی، لەگەڵ ئەوەی بۆ ماوەی چەند سـاڵی ڕابردوو بە بینینی ڕاهاتبووم، بەڵام هێشـتا کە دەیبینم تووشـی ترس و تۆقین دەبم. بە خێرایی وەڵامم دایەوە و زمانیشم تێکدەئاڵا :

"هیچ نییە گەورەم حاڵم باشە."

بە گومانەوە سـەیری کردم و خەریك بوو چاوەکانی سـەریان دەسووتاندم، بە دەنگێکی قوڵ پێیگوتم:

"بەدیە، تۆ سەر بە بنەماڵەیەکی پیسیت، خیانەتیان لە خودا کرد، بۆیە دەبێت ئەوە بسەلمێنیت کە تۆ دڵسۆزی خودا و کڵێسایت .

کاتێك گوێم لەو وشانە بوو، خەریك بوو لە ترسان دەکەوتم، بەڵام ددانم بەخۆمدا گرت، بەترسـێکی ئاشـکراوە پێمگوت: "گەورەم شتێکی خراپت دەربارەی من پێ گەیشتووە؟!"

بە بێدەنگییەکی درێژەوە سـەیری کردم، خەریك بوو لەو سـاتەدا لەبەر تۆقین ڕەق ببم پاشان گوتی: "بەدیە تۆ پیاوێکی دڵسۆزی خودایت، هیوادارم هەمیشە بەم شێوەیە بمێنیتەوە."

دووبارە بێدەنگبووەوە، پاشان بە چاوەکانی سەرنجیدام و گوتی:

"هەواڵی کوژرانی دۆن دییگۆی کافرت پێ گەیشتووە؟!"

مەبەستی شێخ عومەر بوو، منیش بەسەر لەقاندنەوە گوتم:

"بەڵێ هەواڵی مردنی ئەو بێدینە کافرەم پێ گەیشـت، خودا لە خراپییەکانی ئاسوودەی کردین."

کاردینال بە تووڕەییەوە سەری بادا و ڕوخساری سوور هەڵگەڕا و گوتی :

"ئەو کافرە بۆ ماوەی چەندین ساڵ فێڵی لێ کردین و یەکێك لە ماڵەکانی وەك مزگەوتێك بۆ مۆریسکییەکان بەکاردەهێنا."

وەك باوەڕ پێکردنێك بە قسەکانی سەرم بۆ لەقاند، ئەویش بە دەنگێکی هێمن پێیگوتم:

"بڕۆ بەدیە، خودا بتپارێزێت!"

خەریك بوو وەك سوپازگوزارییەك کە لە دەستی ئەوە خوێنڕێژە ڕزگاری کردم سوجدە بۆ خودا ببەم، بەخێرایی سەرکەوتم بۆ ژوورەکەم و پەرتووکی ئەبو حەسەنی غەرناتیم دەرهێنا و سووتاندم، وەرگێڕانەکەم تەواو کرد، بۆیە پێویست بە هیچ دەقێکی عەرەبی ناکات، دەقە مۆریسکییەکە بەسە.

سەیری پاشماوەی پەڕە سووتاوەکانم دەکرد، لە ڕێی ئەو دووکەڵە بەرزبووەوەوە هەموو ئەوەی لە ژیانم بەڕێم کردبوو لە پێش چاوم دەمبینی دەڕۆشت. لەو ساتەدا ئازار و نارەحەتییەکانم لەبەردەمم بە بادا دەچوون، یادەوەرییەکانیش زۆر دووریان بردم بۆ سەرەتای ژیان، یەکەم دیدارم لەگەڵ شێخ عومەر، یادەوەرییەکان بەرەو سەرەتا دەیانخولاندمەوە، چۆن باوکم-خوا لێی خۆش بێت- فێری عەرەبی دەکردم، باوکم فێری ئیسلامی کردم و تەمەنم شەش ساڵان بوو، لەو ماوەیەدا دەڕۆشتم بۆ نووسینگەی کریستیانەکان تا فێری مەسیحییەت و زمانی قشتالی ببم، پاشان دەگەڕامەوە

ماڵەوە و باوکم فێری ئیسلامی دەکردم. باوکم تەختەیەکی داری بەدەستەوە دەگرت، وەك بڵێی ئێستا سەیری دەکەم، ئینجا پیتە عەرەبییەکانی بە قشتالی بۆ دەنووسیم،

پاشان هەموو پیتێکی لێ دەپرسیم منیش ناوم دەهێنا و ئەویش پیتێکی عەرەبی بۆ دەنووسیم و پێیدەگوتم: "ئەوانە پیتی ئێمەن"، تا هەموو پیتەکانی فێرکردم.

لەو ماوەیەشدا ئامۆژگاری کردم کە ئەو کارە تەنانەت لە دایکم و مام و برا و هەموو خزمەکانمان بشارمەوە، بەڵکو لە هەموو کەسیش و زۆر جەختی لەسەر دەکردەوە. تەنانەت جارێکیان دایکم لێی پرسیم:

"باوکت چیت فێردەکات؟"

منیش پێمگوت: "هیچ"، مام و برا گەورەکەشم هەمان شتیان لێ دەپرسیم و منیش هیچم پێنەدەگوتن.

ئینجا باوکم فێری دەستنوێژ و نوێژ و هەندێك بیروباوەڕی ئیسلامی کردم، تا ماوەیەکی باشی بەسەردا چوو و باوکیشم دڵنیا بووەوە کە ئەم نهێنییە لای کەس نادرکێنم، لەو کاتەدا فەرمانی پێ کردم بە دایکم و مامم و برام بڵێم کە ئەوانیش وەك من لەسەر ئایینی ئیسلامن.

شەوێکیش باوکم بردمی و بە شەقامەکانی غەڕناتەدا ڕۆشتین و فەرمانی پێ کردم چاوم دابخەم تا ڕێگا پێ نەزانم، دەترسا لەوەی گەر کەوتبامە ژێر دەستی دادگای پشکنین ئەو شوێنەیان بۆ ئاشکرا بکەم کە لێی کۆدەبووینەوە.

دوای ماوەیەك لە ڕۆشتن بەناو شەقامەکانی غەڕناتەدا گەیشتنیە ماڵێك و هێشتا چاوم داخستبوو، باوکیشم سێ جار لەسەر یەك لە دەرگاکەی دا و پاش کەمێکیش بە لێدانێکی کورت لە دەرگاکەی دا، ئەوە نیشانەی ئەوە بوو کە کەسەکە مۆریسکییە، ڕۆشتینە ژوورەوە و باوکم فەرمانی پێکردم چاوم بکەمەوە.

لە ماڵەکەدا نۆ پیاوی لێ بوون لە دەوری پیاوێکی خاوەن هەیبەت و ویقار، کە سەرووسیمای هێمنی و ئارامی پێوە دیار بوو دانیشتبوون.

پیاوەکە ئاماژەی پێکردم بڕۆمە لای دابنیشم، باوکیشم لە تەنیشت پیاوەکانی ترەوە دانیشت، پیاوەکە باسی ئارامگرتن و بەرگەگرتنی لە پێناو خودای بۆ دەکردین و دەیگوت: "ئێمە لەو کەسانەین کە پێغەمبەری ئازیزمان -سەلامی خودای لەسەر بێت- دەیفەرموو: "وەك ئەو کەسە ئایینەکەیان گرتووە کە پشکۆیەکی ئاگری بە دەستەوە گرتبێت." بەڵێ، پەروەردگار باشترین

پاداشـــتمان لەســـەر ئارامگرتن و بەرگەگرتنی ســـەختییەکان دەداتەوە.

لە ژیانمدا گوێم لە وتەی وا نەبووبوو، بۆیە سەرتاپام ببوە گوێ، سەرەڕای بچووکی تەمەنم هەموو ئەوە تێگەیشتم کە گوتی.

پاشان زانیم ئەو پیاوە ناوی شێخ عومەرە و مامۆستا و پێشەوای مۆریسکییەکانە.

شێخ عومەر لە قسەکانی تەواو بوو و ڕووی بە لامدا وەرگێڕا و خەندەیەکی کرد و گوتی:

"عەلی گیان بەخێربێیت بۆ مزگەوت."

منیش بە خێرایی پێمگوت:

"ناوم —خۆسێ-یە."

شێخ خەندەیەکی بەڕوومدا کرد و گوتی:

"ئەمە ناوە کریستیانییەکەتە، بەڵام ناوە عەرەبیەکەت -عەلی-ە."

ناوەکە هەستێکی جوانی لە ناخمدا دروستکرد، شێخ عومەر بۆی باس دەکردم کە عەلی، کوڕی مامی پێغەمبەر بووە و وەك من بچووك بووم، پێغەمبەر

هەر لە سەرەتای بانگەوازی بۆ ئیسلام، ئیسلامی پێی نیشاندا و متمانەی لە پاراســـتنی نهێنیەکەی پێکرد و شـــەوی کۆچکردن چوو لە جێگای پێغەمبەر خەوت. ئەوە و چەندین شتی تریش، ئا ئەمە یەکەم دیداری من و شێخ عومەر بوو.

پاشان چەندین جار یەکتریمان بینییەوە، تا واملێهات بە حەسرەتەوە چاوەڕێی ئەو کاتەم دەکرد کە لەگەڵ شـــێخ عومەر دادەنیشـــم و گوێم بۆ قسە سیحراوییەکانی شل دەکرد.

پـاش مـاوەیەك بوو بە هەموو شـــتێکی من، پـاش کوژرانی خێزانەکەم لەســەر دەســتی دادگای پشـکنینی بەربەری، هێشـتا بیرم ماوە هێزەکانی دادگا چۆن بەسەر ماڵەکەمانیاندادا و هەموو ئەندامەکانی خێزانەکەمیان دەســـتبەســـەر کرد، لەو کاتەدا باوکم هەوڵی دا ئەو تۆمەتە لەســـەر خێزانەکەمان لا بدات و هاواری دەکرد بەوەی کە کریســـتیانێکی چاکە و، هیچ پەیوەندیەکی بە مۆریسکییەکانەوە نییە.

سەرۆکی کۆمەڵەکە پێکەنی و گوتی: "-بەدیە- کارەکەت ئاشکرا بوو یان حەزت لێیە بە ناوی ئیبراهیم بانگت بکەم؟"

ئەوە نـاوە عەرەبییەکەی بـاوکم بوو لەو کـاتەدا بـاوکم زانی کە هەموو شتێك ئاشکرا بووە.

لە پێش لێکۆڵەرەکانیش هیچیان ڕەتنەکردەوە و ددانیان بەوەدا نا کە ئەوان لە باب و باپیرەوە موسوڵمانن و بە زۆرە ملێیی لە ژێر توندوتیژی دادگای پشکنین بوون بە کریستیان، بەڵام ڕۆژێك لە ڕۆژان کریستیان نەبوون.

دادوەر سەری لەوەی گوێی لێ بوو سوڕما، وای دەزانی خێزانەکەم تۆمەتەکە ڕەتدەکەنەوە یان هەوڵدەدەن خۆیان بێتاوان نیشان بدەن.

بەڵام لە کەیەوە دادگاکانی پشکنین کەسێك بە بێتاوان دادەنێن، چونکە هەموو خەمەکانیان دەستبەسەردا گرتنی پارەی مۆریسکییەکان و کوشتنیانە.

دادوەر سەیرێکی کرد و بە باوکمی گوت:

"ئەی ئەو منداڵە بچووکە کریستیانە یان موسوڵمان؟"

لەو کاتەدا نۆ ساڵان بووم.

باوکم بە متمانەیەکی زۆرەوە گوتی:

"ئەو هێشتا بچووکە و دەترسام ئەوانەی پێ بڵێم و ئەویش نهێنیەکەمان ئاشکرا بکات."

دادوەرەکە بە گومانێکی دیارەوە ســـەیری کرد و گوتی: "ئەوە دەزانین."

ئاهەنگێکی تایبەت

بە سووتاندنی مۆریسکییەکان

بە درێژایی چوار کاتژمێر لە لایەن لێکۆڵەرانی دادگاوە لێکۆڵینەوەم لەگەڵ کرا، هیچ شتێکی گومانایان بۆ دەرنەکەوت، جگە لەوەی کە کرسیتیانێکی پابەندم و پارێزگاری لە ئەرکەکانی کڵێسا دەکەم و هیچ شتێکم لەوەی کە خێزانەکەم دەیانکرد نەدەزانی.

فەرمانی دادگا بە سوتاندنی خێزانەکەم، هەروەها بردنی من بۆ کڵێسای گەورە تا تێیدا بمێنمەوە و فێری ئایینی کرسیتیانەکان بم دەرچوو.

بۆ ماوەی چوار ڕۆژ خێزانەکەم لە ژێر ئەشکەنجەی لێکۆڵەرانی دادگادا بوون تا هەر زانیاریەکیان دەربارەی مۆریسکیەکانی تر لێ وەربگرن، بەڵام هیچیان نەگوت.

لە ڕۆژی سووتاندنەکەشدا گۆڕەپانەکە پڕ بوو لەو کەسانەی هاتبوون بۆ سەیرکردنی ئەو کافرانەی خیانەتیان لە خودا کردووە.

قەشەیەکی گەورە ئەو کاتەی سەیری خێزانەکەمم دەکرد کە ڕادەکێشران بۆ ناو بازنەی ئاگرەکە وای پێگوتم.

لە ماوەی ساڵە بچووکەکانی تەمەنمدا سەدان جار ئەو دیمەنەم بینی بوو کە چەندەها مۆریسکی لێرە سووتێنران، بەڵام ئەو جارە ئەوانەی دەسووتێنرێن خێزانی منن.

ئامادەبووە بەربەرییەکان بە هەموو هێزیان هاواریان دەکرد و داوایان لە خێزانەکەم دەکرد هاوار بکەن و بپاڕێنەوە و داوای لێخۆشبوون بکەن.

هاوار و پاڕانەوەی مۆریسکییەکان، گەورەترین چێژ بوون بۆ ئەو بەربەریانە.

لە خێزانەکەمەوە گوێم لە هیچ هاوار و داوای بەخشندەییێك نەبوو، تەنانەت پاش ئەوەی جەللادەکە لە ستوونە دارەکەی بەستنەوە بۆ ئامادەبوون بۆ سووتاندنیان، بێدەنگییەکی سەیر باڵی بەسەر شوێنەکەدا کێشا و هەناسەکان لە سییەکاندا وەستان، تا گوێیان لە هاواریان بێت، بەڵام یەکێکیان دەنگێکی لێوە نەهات و وشەیەك لە زاری دەرنەچوو، هیچ هەستێکی بە ئازاریان لێ نەهات، هەموو ئەوەی گوێم لێ بوو دەنگی باوکم بوو دەیگوت:

"هیچ بەزێنەرێك نییە جگە لە اللە، ئەو زیندووە و هەرگیز نامرێت."

ئەشکەنجەدان لە دادگای پشکنین

لەو ساتەدا ئەوەم بیرکەوتەوە کە شێخ عومەر بۆی باس کردم لە بارەی پێغەمبەری خوا ئیبراهیمەوە کە چۆن گەلەکەی فڕێیان دایە ناو ئاگر، بەڵام خودا فەرمانی بە ئاگرەکە کرد نە بیسوتێنێت و نە ئازاری بدات.

بینینی ئاگرەکان کاتێك خێزانەکەمیان دەسووتاند، دیمەنێك بوو لە باسکردن یان گێڕانەوەی دەستەوەستان بووم، هەموو ئەوەی لە دەستم دەهات ئەوەبوو بە هەموو هێزم هاوار بکەم تا هێزم نەما و لە هۆش خۆم چووم و کەوتمە دەستی ئەو پیاوەی بەر لەوەی پڕ بدەمە ئاگرەکە گرتمی.

ئەو دیمەنە هەرگیز بەجێی نەدەهێشتم، چونکە بە درێژایی ئەو ساڵانە هەموو ڕۆژێك لە خەومدا دەمبینی، ئاگرم دەبینی جەستەی دەسوتاندن.

شوێنی مانەوەم لە کڵێسای سان سبێستیان بوو، کە لە سەردەمی موسوڵمانان مزگەوتی گەورەی غەرناتە بوو و دوای ڕووخانی قشتالییەکان گۆڕییان بۆ کڵێسا. مزگەوتەکە لەوپەڕی ناوازەییدا بوو، تابلۆیەکی بیناسازی و نموونەیەکی هونەری زەخرەفەی ئیسلامی بوو کە ئەندەلووسییەکان تێیدا ناوازە بوون، زەخرەفە و ناوازەیی مزگەوتەکە ئاسەوارێکی گەورەی هەبوو تەنانەت لە دەروونی قشتالییە کریستیانەکانیشدا، بۆیە هەستان بە سڕینەوەی

ئایەتە قورئانییەکان و دانانی خاچ لە جیاتی بڵندگۆکان، بەڵام زەخرەفەکانی تریان وەك خۆی بەجێهێشت، هەستم بە خەمێکی قوڵ دەکرد کاتێك بیرم لەوە دەکردەوە ئێستا ئەو شوێنە زەنگی لێ لێدەدرێت، پێشتر بانگبێژ وشەی یەکتاپەرستی و ئیسلامی تیادا دەگوت.

تەنانەت ئەو وێنانەی قشتالییەکان لە ناو کەنیسەکەدا دایاننابوو کارەساتی ئەندەلووسی بیردەهێنامەوە، چونکە لە یەکێك لە لایەکان وێنەیەکی ئەبوعەبدوڵای کوڕی ئەحمەڕ هەڵواسرابوو کە کلیلەکانی غەرناتەی ڕادەستی فیرناندۆ و ئیسابیل دەکرد و لە لایەکەی تریش وێنەیەك بوو چەند ئافرەتێکی موسڵمانی نیشان دەدات، کە باڵاپۆش بوون و لە بەردەم یەکێك لە قەشەکان وەستاون و ئەویش ئاوی پیرۆزیان پێدادەکات و دەیانکات بە کریستیان.

هەموو شتێکی ئەو شوێنە خەمی بڵاودەکردەوە و هەستی گریانی دەوروژاند!

خێزانەکەم مێژوویەکی دێرینیان لەگەڵ مزگەوتەکان هەیە، چونکە بنەچەی خێزانەکەم لە تڵیتڵەوەیە و لە کاتی کەوتنی بۆ ناو دەستی کریستیانەکان لە ساڵی ١٠٨٤، پێش چەند سەدەیەك باپیرە گەورەم شێخی مزگەوتێکی تڵیتڵە بوو و کاتێك ئەلفۆنسۆی شەشەم ویستی مزگەوتەکە بگۆڕێت بۆ کڵێسا،

سەربازەکانی نارده مزگەوتەکە و هاتنە ژوورەوە و باپیرم دانیشت بوو و یەکێك لە قوتابییەکانی لە پێشـــی بوو قورئانی دەخوێند، هەرچەند قوتابییەکە لە خوێندنەوە دەوەستا، بەڵام باپیرم فەرمانی پێدەکرد بەردەوام بێت، یەك ســەربازیان نەیانوێرا باپیرم بە زۆر لە مزگەوت ببەنە دەرەوە، بەڵکو ئـامـاژەیـان بۆ دەکرد بڕوات، تـا قوتابییەکەی لە خوێندن وەستا، ئەویش هەستا و کۆتا نوێژی لە مزگەوتی تڵیتڵە کرد و فرمێسکەکانی لەسەر زەویەکە ڕشت و لە مزگەوت دەرچوو، تا سەربازەکان بیکەن بە کڵێسای تڵیتڵە.

لەو کـاتەدا بـاپیرەم خێزانەکەی هێنـانیە غەڕنـاتە و لێرە جێگیری کردن.

ژیـانی نـاو کڵێســـام زۆر ڕۆتینی بوو، شـــەو و ڕۆژ فێری بیروباوەڕی کریستیانییەکان دەبووم و شـەوان دەڕۆشتمە ژوورێکی بچووکی سـەرەوەی کڵێسـا، ئەوێ شـوێنی مانەوەم بوو و تاریکی باڵی کێشـا و بێدەنگی بڵاوبووەوە ئەوەم دەگوتەوە کە لە قورئان و فەرموودەی پێغەمبەر -سەلامی خودای لەسەر بێت- ئەزبەرم بوو، لە هەموو شـــتێك زیاتر لەوە دەترســـام ئەوانەم لەبیربچێتەوە کە لەبەرم بوون، دەترســام پەیوەندیم بە ئیســلامەوە بپچڕێت هەرچۆن زۆرانی تر بەسەریان هات.

لە ژێر چاودێرییەکی توندی دادگای پشکنیندا، ساڵێك بەسەر مانەوەم لە کەنیسەدا تێپەڕی.

هەستم دەکرد چاودێریم دەکەن و بەدوای هەنگاوەکانم دەکەون تا دەوری مێشکم بدەن و چاوەڕوانی کاتی کەوتنم بوون، تا پڕ بدەنە نێچیرەکە بۆ ئەوەی کەڵبەی ڕق و کینەی تێدا بچەقێنن، بەڵام هەرگیز ئەو دەرفەتەم پێ نەبەخشین.

ئەوەت تاقیکردۆتەوە بە خۆشاردنەوە لە ژێر کەسایەتییەکی تر بژیت؟!

هەروەها بە پێچەوانەی ئەوەی لە سینەتدا دەیشاریتەوە دەربکەویت؟!

تەنانەت لە خەوەکانیشمدا دەترسام وشەی ئیسلام بهێنم، بگرە لە هەر وشەیەکی عەرەبیش! وشەکانم لەسەر دەژمێردران، بۆیە وشەکانم زۆر کەم بوون و لە تەسکترین ڕووبەردا بوون.

هەموو ڕۆژێك لە کڵێسا لە بەردەم خۆم دەیانبینم جلی ئاینییان لەبەر دەکرد، دەیانخوارد، دەیانخواردەوە، پێدەکەنین، تا وا بڕوات دەکرد کە وەك تۆ مرۆڤن!

تا بە خوێنێکی سارد دەست بە کوشتن دەکەن و گیانی بێتاوان لە ناو دەبەن، بەبێ تاوان! کاتێك دەبینیت دروستکراوێکی خودا

لەناودەبەن و بە یەك وشـــــە كۆتایی بە ژیانی دەهێنن، ئەو كاتە بێگومان دەزانیت كە ئەوانە، گەر شـــێوەی مرۆڤیشـــیان هەبێت مرۆڤ نین!

چاوەكانیان ئاڕاســـتەی من كردبوو، تا وا هەســـتم دەكرد بیركردنەوەكانم دەخوێننەوە، ڕۆژان دەڕۆشتن و من هەر لەسەر ئەم شێوەیە بووم.

تا دڵنیا بوونەوە كە تا ســەر ئێســقان نوقمی مەســیحییەت بووم، بۆیە سەرنجمدا چاوەكانیان وردە وردە لێم دوور دەكەوتنەوە.

تا ئەو ڕۆژەی هەموو شتێك تێیدا گۆڕا!

لە ڕۆژێكی یەك شەممە و كەمێك پێش مەراسیمەكان ڕووبەڕوو لەبەردەم خۆم بینیم، بەڵێ شـێخ عومەر خۆی بوو، شـێخ عومەر لە كڵێسا بوو لە دوورەوە سەیری دەكردم، خەریك بوو لە خۆشی ئەوە هاوار بكەم و بەرەو لای ڕابكەم و باوەشـــی پێدابكەم، بێ ئەوەی هەست بكەم بەڵام ڕوانینێكی ڕایگرتم واتاكەی بریتی بوو لە: "خۆت بگرە."

بۆ ماوەیەكی زۆر سەیری دەكردم پاشان ئاماژەی پێكردم دوای بكەوم، منیش لە دوورەوە دوای كەوتم تا كەس نەمبینێت، بەسەر پلیكانەكانی كڵێسادا سەردەكەوت بە دەوریدا دەسووڕایەوە وەك

بڵێی لەبەریەتی، تا لەپێش ژوورێکی بچووك ڕاوەستا و سێ جار بەســـــەر یەکتردا لە دەرگاکەیدا و پاش کەمێك بۆ چوارەم جار لێیدایەوە.

ئەوە هەمـان ئەو ئـامـاژەیە بوو کـاتێك دەڕۆشـــــتینە مزگەوت بەکارمان دەهێنا.

قەشەیەکی گەورە دەرگاکەی کردەوە و ئاماژەی بۆ کردم بڕۆمە ژوورەوە، قەشەکە بە خێرایی دەرگاکەی لە دوا داخستین.

زۆر شـڵەژا بووم لەوەی ڕوویدەدا، چونکە لەوانەیە قەشـەکە لای دادگای پشکنین ئاشکرامان بکات، بەڵام شێخ عومەر بە خێرایی وەڵامی ئەو گومـانـانەی دامەوە کە لەســـــەرمدا دەخوولانەوە و گوتی:

"مەترســە، چونکە قەشـە کامیلۆ لەگەڵمانە یان گەر ویسـتت بە ناوە مۆریسکیەکەی بانگی بکە "-قاسم-"

سەرسوڕمانەکەم زیادی کرد، چونکە ئەم قەشەم چەندین جاری تر بینی بوو بەڵام بە هیچ شـــــێوەیەك باســـــی هیچی لەگەڵ نەکردبووم، یان پێیوەی دیاربێت کە مۆریسکییە.

دوای ئەو قســـانەی شـــێخ عومەر هێور بوومەوە و خۆم فڕێدایە باوەشـــی و لە خۆشـــییان دەگریام، تەنیا بە بینینی هەســـتم بە

ئارامی و ئاســـــوودەیی دەکرد، هێوری دەکردمەوە و لە هەواڵی دەپرســـیم، منیش هەموویم لە ســـەرەتای دەســـتبەســـەر کردنی خێزانەکەمەوە، تا هاتنم بۆ کلێسا و مانەوەم تێیدا بۆ گێڕایەوە.

پێیگوتم کە لە ڕێی قەشـــــە کامیلۆوە ئاگای لە هەموو ئەوانە بووە، منیش بە ســـەرســـوڕمانەوە لێم پرســـی، ئەی بۆ هیچی پێنەگوتوم؟

شێخ عومەریش بە لەسەرخۆیی وەڵامی دامەوە و گوتی:

"تۆ لەژێر چاودێرییەکی توندی دادگای پشـــــکنین بوویت و ئێمەش دەمانویست تەواو ئاسایی دیار بیت، گەر کامیلۆمان پێ بناساندیتایە، لەوانە بوو هەردووکتان ئاشکرا بوونایە."

ســـــەیری کامیلۆم کرد وەك بڵێی بۆ یەکەم جار بیبینم، شـــــێخ عومەری گوتی: "عەلی دەزانی ئێوە هاوشێوەن؟"

وێنەی کڵێسای سان سپێستیان کە -عەلی بەدیە- تێیدا دەمایەوە

بە سەرسوڕمانەوە سەیری شێخ عومەرم کرد، ئەویش گوتی:

"کامیلۆ ماوەی ١٠ ساڵە لێرەیە لە بەلەنسییەوە هاتۆتە ئێرە و وەك باب و باپیرانی موسوڵمانە، وەك تۆش کۆتا کەسی خێزانەکەیەتی."

من و کامیلۆ بێ ئەوەی قسە بکەین سەیری یەکتریمان کرد، تەنیا خەندەیەکمان گۆڕییەوە کە لە بری هەموو قسەیەك بوو.

کامیلۆ پیاوێکی بەتەمەن بوو، حەفتا ساڵی تەمەنی تێپەڕاندبوو، ساڵە بێرەحمەکان پشتیان کوڕ کردبوو و ماندووبوون و ناخۆشی و ئێشی دەروونی زۆر توند بوون، چونکە ئەو ڕووداوانەی بەسەر غەڕناتەدا هاتوون لەو ساڵانەی کۆتاییدا لە کەمبوونی ژمارەی مۆریسکییەکان و لە زیادبوونی دڕندەیی دادگای پشکنین، خوێنی سەرجەم مۆریسکییەکانی دەمژی.

شێخ عومەر هەناسەیکی قوڵی هەڵکێشا و بە نەرمونیانییەکی زۆرەوە سەیری کردم، لە چاوەکانییەوە وام هەست کرد باوکم سەیرم دەکات.

کەمێك بێدەنگ بوو پاشان گوتی:

"کارێك هەیە دەمەوێت پێتبڵێم."

منیش سەرم بۆ لەقاند و گوێم بۆ ڕادێرا.

ئەویش شتێکی پێگوتم کە تووشی ترس و دڵەڕاوکێ کردم:

"کامیلۆ گەورە بووە و ناتوانێت ئەرکەکانی بەجێ بگەیەنێت، بۆیە ئێمە لە کەسێك دەگەڕێین کە شوێنی بگرێتەوە." شێخ عومەر ئەوەی گوت و سەیری چاوەکانی دەکردم.

جوان سەیری ناو چاوی دەکردم و بەردەوام بوو:

"کەسێك متمانەی دادگای پشکنینی هەبێت و لە گومان دوور بێت."

کەمێك بێدەنگ بوو پاشان قسە لە ناکاوە دەنگدەرەوەکەی ئاڕاستەکردم: "ئێمە پێویستمان بە تۆیە –عەلی-."

بە سەرسوڕمانەوە سەیری شێخ عومەرم کرد، چونکە قسەکە زمانی گرتم، ئەویش بەردەوام بوو:

"بزانە کارەکە ئەستەم و مەترسیدارە بەڵام بە تێڕوانینی من و باوکت بێئومێدمان ناکەیت -عەلی-"

"باوەڕت بە خودا و خۆشەویستیت بۆ ئیسلام زۆر لە تەمەنت بەرزترن، تۆ کوڕێکی دە ساڵان نیت، بەڵکو تۆ بارگرانی و خەمێك هەڵدەگریت، توندترین پیاو ناتوانێت هەڵیبگرێت. ڕۆڵە باوەڕت بە خودا تۆی گەیاندە ئەو پلەیە."

"هاتنت بۆ کەنیســـە و مانەوەت تێیدا لەبەر هۆیەك بووبێت تەنیا خودا خۆی دەیزانی، ئێســـتا حیکمەتی ئیلاهیمان بۆ دەرکەوت لەوەی تۆ ببیت بە بازنەی پەیوەندیی نێوان مۆریســـکییەکان و دینەکەیان."

بە وردی سەیرم کرد و بیرم لە کارەکە دەکردەوە، چونکە سەرەڕای ترســە زۆرەکەم لە دادگای پشــکنین، بەڵام ئەو ئەرکەی خراوەتە ئەستۆم هیچ دەرچەیەکی نییە، چونکە ئیسلامی مۆریسکییەکان لە ئیسپانیا و پەیوەندییان بە ئیسلامەوە بەوەوە پەیوەستە.

"ئەمە ئەرکێکی پڕاوپڕە لە مەترســـی ئەی –عەلی-"، شـــێخ عومەر ئەوەی گوت و دەستی لەسەر شانم دانا.

زۆر بیری نەکردەوە چونکە جگە لە من هیچ کەســـێکی تر نییە ئەم ئەرکە لە ئەستۆی خۆی بگرێت.

کاتێك ڕەزامەندی خۆم پێ ڕاگەیاند شـــێخ عومەر لەوپەڕی دڵخۆشیدا بوو و ڕووخساری گەشایەوە.

شـێخ عومەر ئەو ڕێنماییانەی پێدام کە لەســەریان دەڕۆم و چۆن هەموو پەڕەکان بە زمانی ئەلخمیادۆ نووســـراوە و گەر کەوتنە دەســتی کریســتیانەکانیش هیچ شــتێکی لێ تێناگەن، پاشـــان

پێیگوتم که نامەکان لە ڕێی دوو ئافرەتەوە پێم دەگەن ئەویش "موسلیمە ئەبلە" و "موسلیمە ئەبدەن."

منیش بە سەرسوڕمانەوە لێم پرسی: "ئەی چۆن دەیانناسمەوە؟"

بە خەندەوە سەیری کردم و گوتی: "تۆ بەباشی دەیانناسی - عەلی- و بشیانبینی دەیانناسیتەوە."

دیدارەکە بە خێرایی کۆتایی پێهات و شێخ عومەر ڕۆشتە خوارەوە بۆ هۆڵی کڵێساکە، منیش بە دوایدا، بۆ ئەوەی کەس بەیەکەوە نەمانبینێت.

لە دوورەوە بینیم لەگەڵ هەندێك کەس قسەی دەکرد و لەناکاو گوێم لە پیاوێك بوو لە تەنیشتم ئاماژەی بۆ دەکرد و بە هاوڕێیەکەی دەگوت: -دۆن دییگو- پیاوێکی دەوڵەمەند و خاوەن دەسەڵاتە و پەیوەندییەکی زۆری لەگەڵ کۆشك هەیە، لەبەر گەشتە زۆرەکانی کە لە پشت کارەکانیەوەن، زۆر ون دەبێت و لەناکاو دەردەکەوێتەوە.

ئەمە ڕێگای شێخ عومەر بوو بۆ شاردنەوەی کەسایەتییە ڕاستەقینەکەی، چونکە هەمووان وا دەزانن کریستیانێکی دڵسۆزە و پەیوەندی زۆر و کاری جیاوازی هەیە کە دووچاری گەشتی

زۆری دەرەوەی غەڕناتەی دەکات، بەڵام بە لایەکانی غەڕناتەدا دەگەڕا بۆ چاوپێکەوتنی مۆریسکییەکان.

یەکێک لەناکاو گوتی: "ئەویش وەك تۆ لە بنەچەیکی پیسە"

گوێم لە قســـەکە بوو و ئاوەڕم بۆ قســـەکەرەکە دایەوە، بینیم کارڕدینالْ –خیمینێس- بوو ســـەرۆکی دادگای پشـــکنین، بە واقوڕمانێکی دیارەوە ســەیرم کرد، ئەویش قســەکانی تەواو کرد و ئاماژەی بە شێخ عومەر کرد:

"دییگۆ ســـەلماندی کە لە باب و باپیرانی نییە، ئەو گوێڕایەلی خۆی داوەتە خودا و کلێسـا، پیاوێکی بەخشـندەیە و بەخشـش و خزمەتی زۆر پێشکەشی ماڵەکانی خودا دەکات."

کارڕدینالْ خیمینێس بە وردی سەیری ڕوخساری کردم و گوتی:

"ئومێدەوارم وەك ئەوت لێ بێت -بەدیە-."

کارڕدینالْ قســـەکانی تەواو کرد و بەڕێگای خۆیدا ڕۆشـــت و بیرکردنەوەکانی لە سەرمدا دەخولانەوە.

بێ ئەوەی شـێخ عومەر ببینم، یان تەنانەت موسـلیمە ئەبدە یان موسـلیمە ئەبلە دەربکەون مانگێك ڕۆشـت، تا لە چاوەڕوانیکردن بێزار بووم.

ڕۆژێکیان بینیم سـەیری دەکردم، ئافرەتێك بوو تەمەنی لە چلەکاندا بوو، جلی کریستییانە ئیسپانییەکانی لەبەر بوو، هیچ شـتێکی گوماناوی سـەبارەت بە ئەوان پێوە دیار نەبوو، بەڵام شـتێکم بینی هیچ کەسێك جگە لە من نەیبینی، ئەوە ئیسلام بوو، لە ناخیدا ئەوەم دەبینی کە کەس نەیدەبینی، وەك من ئیسلامی دەشاردەوە و خۆی بە کریستییان نیشان دەدا، بریسکەیەك لە چاویدا هەبوو، کە چاوی هیچ مۆریسکییەك هەڵەی نەدەکرد، هەستێك جگە لە مۆریسکییەکان هیچ کەسی دیکە هەستی پێ نەدەکرد.

خەندەیەکی کرد و بەهێواشی لێم نزیك بووەوە و نانێکی پێدام. بەنەرمی لێم وەرگرت و سوپاسم کرد، وەك ئافرەتێك بوو خێرێك بداتە قەشەیەك کە خزمەتی ماڵی خودا بکات.

نانەکەم لە جلەکانمدا شاردەوە و ماوەیەك بەناو کلێسادا گەڕام و پاش ماوەیەك ڕاستەوخۆ ڕۆشتمە ژوورەکەم و لەوێ نانەکەم کردەوە.

کاغەزێکی بچووکی لەناودا بوو بە زمانی ئەلخمیادۆ نووسرابوو، بە منداڵی لەسەر دەستی باوکم فێری بووبووم، نامەکە هەندێك ئایەتی قورئانی و فەرموودەی پێغەمبەری تێدا بوو، داوام

لێکرابوو ئەم نامەیە بدەمە دەستی دۆن —مندخار- کە یەکێك بوو لە مۆریسکییەکان تا بیگەیەنێتە براکانی تر.

لە کۆتایی نامەکەشدا نووسرابوو هەڵگری ئەم نامەیە موسلیمە ئەبدەیە و ماوە ماوە بۆ هێنانی نامەکانی شێخ عومەر دێتە ئێرە، هەروەها لە نامەکەدا بۆم نووسـرابوو کە پابەندبم بە وریایی تەواو و لە لای پیاوانی دادگا هیچ هەست و نەرمونیانییەك بەرامبەر مۆریسـکییەکان دەرنەبڕم، بەڵکو دەبێت کاتێك باسـیان دەکەم زۆر توند و دڵڕەق بم.

تا شـــەممەی دواتر چاوەڕێم کرد و پێش مەراســـیمەکان دۆن - مندخار- دەرکەوت و بۆ یەکێك لە کورسـییەکان پێشـکەوت وەك ئامادەکارییەك بۆدەســـتپێکردنی مەراســـیمەکان و بە قەســـتی جانتایەکی لە کورســـییەکەی دواوە دانا تا کەس لەســـەری دانەنیشێت منیش وا خۆم دەرخست لەناو کورسییەکاندا دەگەڕێم تا گەیشـــتمە جانتاکە و لەناکاو پەڕەکانم لە جلەکانم دەرهێنا و هاوێشـــتمە ناو جانتاکە و بەخێرایی ڕۆشـــتم، بێ ئەوەی کەس بمبینێت، تەنانەت دۆن مندخاریش، دەبوایە کەســـایەتیی خۆم لە مۆریسکییەکانیش بشارمەوە، تا گەر کەسێك دەستبەسەریش کرا لە ژێر ئەو ئەشکەنجە وەحشیگەرانییەکە نهێنیەکە ئاشکرا نەکات.

نـامەکـان لەدوای ئەوە بەدوای یەکتردا دەهـاتن و ئـافرەتەکەی تریشـــم بینی -موســـلیمە ئەبلە- کە زۆر جیـاوازی لەگەڵ هاوڕێکەی نەبوو.

نامەکان ئەو کارەساتانەیان بۆ باس دەکردم کە مۆریسکییەکان لە دەرەوە پێوەی دەناڵێنن لە کەمبوونی ژمارەیان بە شـێوەیەکی زۆر، بەهۆی کوشتن و کریستیانکردنی زۆرەملێ کە کریستیانەکان لە دژیان ئەنجامیان دەدا.

موسلیمە ئەبلە وەك شێخ عومەر باسی کرد زانا بوو بە بابەتەکانی فیقهی ئیســـلامی و تێیاندا کارامە بوو، ئەو زانســـتانە بە لای منەوە کارێکی نەزانراو بوو، کە پێشـــتر ورد و درشـــتەکانیم نەدەزانی، بابەتە فیقهییەکانی مێشـــکی ســـەرقاڵ دەکردم و دەیشـــڵەژاندم، جارێکیان داوام لێ کرد هەندێك بابەتی فیقهیم فێربکات.

بە نەرمونیانی سەیری کردم و گوتی:

"خۆت بەو بابەتانەوە سـەرقاڵ مەکە، چونکە ئیسـلام لەوە ئاسـنتر و سادەترە."

ســـووربووم لەســـەر داواکەم بۆیە بەڵێنی پێدام هەندێك پەڕەم بۆ دەهێنێت، کە مێشکم لە زۆر شت ئاسوودە دەکات.

بەڵام گوتی: "زۆر خۆت ســـەرقاڵ مەکە ڕۆڵە، چونکە کارەکە لەوە ئاسانترە."

ماوەیەکی زۆر شـــەوق و ویســـتێکی زۆرم هەبوو تا بۆم بهێنێت، ناتوانم وەســـفی دڵخۆشـــی ئەو ڕۆژە بکەم کە پەڕەکانی تیادا بۆ هێنام، بە حەزێکی زۆرەوە پەڕەکانم لێ وەرگرت و لەگەڵ یەکەم هەلدا بەخێرایی ڕۆشتمە ژوورەکەم.

بە نەرمی پەڕەکەم کردەوە و بە دەنگێکی تونـد دەســـتم بە خوێندنەوەی کرد.

پەڕەکان بریتی بوون لە نامەی یەکێك لە شـێخەکانی مەغریب بۆ موســـوڵمـانـانی ئەنـدەلووس، پـاش ڕووخـانی غەرناتە و بارتەســـککردنی کریســـتیانەکان لەســـەر موســـوڵمانەکان و زۆرلێکردنیان بۆ بوون بە کریستیان، شـێخەکەش پەلەی کردبوو و نامەکەی ناردبوو

تا هەندێك بابەتی فیقهی ئیســـلامییان بۆ ڕوون بکاتەوە، کە یارمەتیان دەدات تا بێ ئەوەی ژیانی خۆیان تووشـــی مەترســـی بکەن شەعائیرە ئیسلامیەکان بەجێبهێنن.

نـامەکە چەنـدین بـابەتی فیقهی لەخۆ دەگرت کە مێشـــکی ســـەرقاڵ کردبووم و تووشـــی دڵەڕاوکێی کردبووم، وەك حوکمی

خواردنی گۆشـــتی بەراز و ئەنجامدانی نوێژەکان لە کەنیســـە و خوێندنەوەی ئینجیل.

نامەی شـــێخە مەغریبیەکە بەجۆرێک بوو ئازار و نارەحەتی لەسەر حاڵی موسوڵمانانی ئەندەلووس هەڵدەگرت، تەنانەت ناوی لێناین (غەریبەکان).

مانای وشەکە هەستێکی وەهابوو، خۆی لە دەمارەکانی دڵ دەدا.

ئای بەڕاســتی ئێمە چەندە غەریبین، لێرە کەســمان نییە جگە لە خودا، بیرم دێت ڕۆژێك شــێخ عومەر باســی ئەوەی بۆ کردم کە موسوڵمانەکانی تر هیچ شتێکمان لەبارەوە نازانن، تەنانەت نازانن بوونمان هەیە.

گەر بشزانن، هیچ لە دۆخەکە دەگۆڕێت!

خۆ پێشتر ئێمەیان بینی ڕووخاین، هیچ کەسێك خۆی بزواند؟!

ئایە ئەوان تاوانبارن لەوەی ئێستا پێی گەیشتووین؟!

یان ئێمە تاوانبارین؟!

یان کریستییانەکان تاوانبارن؟!

یـان دادگـای پشـــکنین تـاوانبـاره، چونکه ئەو جوولەکە و موســـوڵمانەکان تەنانەت هەندێك کۆمەڵەی کریســـتیانیشـــی بەزاندبوو.

ئای ستەم چەند ناخۆشە کاتێك بەناوی خوداوە دەکرێت!

بەتێپەڕبوونی کات هەموو مۆریســـیکییەکانی غەڕناتەم ناســـی، چونکە لە ڕێوڕەسمەکان دەمبینین هەر کە تەواو دەبوون، بەخێرایی دەڕۆشـــتنەوە ماڵەکانیان بۆ ئەوەی نوێژەکانیان ئەنجام بدەن و دەگریان و داوای لێبوردن و لێخۆشبوونیان لە خودا دەکرد.

زیاتر لە حەوت ساڵ بەسەرمدا تێپەڕی و هەر لەسەر ئەو حاڵە بووم، تا ڕۆژێك هات لە هۆڵی کلێسا کارڕدینالـ —خیمینێس-ـم، بینی، لەو ڕۆژەدا بە تووڕەییەوە سەیری کردم و گوتی:

"بەدیە بۆ لەو ئاهەنگانەدا ئامادە نابیت کە سازیان دەکەین؟!"

وشـەکانی تووشـی شـڵەژانیان کردم، تەنانەت دڵم خەریکبوو لە پەراســووەکانمەوە بێتە دەرەوە، چونکە کۆتا ئاهەنگ کە ئامادەی بووم ئەوەیان بوو کە خێزانەکەمیان تێدا ســـووتاند، دادگاکانی پشـکنین سـووتاندن و کوشـتارەکانیان بە (ئاهەنگ)ناودەبرد، وەك ئاهەنگێك وایە کە دەیکەن، ئەو ئاهەنگانە دوای دەستبەسەرکردنی مۆریسکییەکان ئەنجامدەدران. مۆریسکییەکان بەرەو گۆڕەپانێکی

گەورە ڕادەکێشـران بە ئامادەبوونی قەشـە و ڕاهیبە ئیسـپانییەکان بۆ سـەیرکردنی سـووتاندنی بێدینە کافرەکان، هەروەك ناویان دەبردین.

نەمزانی لە وەڵامی کاردینـاڵ –خیمینێس-دا چی بڵێم، هەموو ئەوەی توانیم بیڵێم ئەوەبوو، کە کاتێکی گونجام بۆ ئامادەبوون نەدۆزییەوە.

بە گومانەوە سەیری کردم و گوتی: "ئایە هێشتا هەست بە سۆز و نەرمونیانی دەکەیت بەرانبەریان؟!

بەخێرایی ئەوەم ڕەتکردەوە و پێمگوت کە لە هەموو جیهـانـدا هێندەی ئەوان ڕقم لە کەس نییە.

زەردەخەنەیەکی پیسی بە ڕوودا کردم و گوتی:

"باشـــە بەدیە، خودا ئەمڕۆی وەك دیاری پێ بەخشـــیوی بۆ ئامادەبوونی یەکێك لە ئاهەنگەکانمان، چونکە لەمێژە ئامادەی ئەوە نەبوویت ئەمڕۆ بۆ بینینی دەچیتە گۆڕەپانە گەورەکە.

نازانم ئەو پیاوە لە چی دروســـتکرابوو، گەر دڵی لە بەرد بوایە ئەوا بە دڵتەنگی و ئازاری ئەوەی بەســـەر مۆریســـکییەکانیدا دەهێنێت شـــەق دەبوو، بەڵام نموونەی ئەو شـــەیتانە نە دڵ و نە مێشکی نییە، بەڵکو شەیتان دەیجووڵێنێت.

ڕوخساری کارڕدینالڵ توند و ڕەق بوو، هەردەم بەم شێوەیە بوو، ئەوەی سەیری دەکرد وای دەزانی دڵڕەقییەکەی لەسەر ڕوخساری نیشتووە و بۆتە شوێنەوارێك بۆی.

نازانم چۆن بەرگەی ئەو دیمەنە بگرم، پێشتر بە هەر بیانوویەك بێت خۆم دەدزییەوە، بەڵام ئەوڕۆ بە ناچاری دەبێت بچم.

گۆڕەپانەکە پڕ ببوو، هەموان چاوەڕێی بینینی کافر و بێدینەکانیان دەکرد، سێ ساڵ تێپەڕیبوو و کەسێکی مۆریسکیان نەدۆزیبووەوە تا وایانزانیبوو کە تەواو بوون، بۆیە ئەوان ئەمڕۆ بۆ دووبارە بینینیان لەم ئاهەنگانەدا لەوپەڕی دڵخۆشیدان.

چەند ساتێك تێپەڕین تا دەرگای گۆڕەپانەکە کرایەوە و جەللادەکە هاتە ژوورەوە و مۆریسکییەکی بەندکراوی گرتبوو، سەرپۆشێکی گەورەی لەسەر سەری دانا بوو تا ئادگارەکانی دەرنەکەوێت، تا گەیشتە ناوەڕاستی گۆڕەپانەکە بۆ ئەوەی هەموو خەڵکی ببینن. کاتێ سەرپۆشەکەی لە سەری مۆرسیکییەکە لابرد و هاواری خۆشی کریستیانەکان بەرزبووەوە و لە زۆری ئەو خەمباری و تۆقانەی تووشم بوو هاواری منیش لەگەڵیان بەرز بووەوە.

قەدەر چەقۆی تۆقینی لە دڵم چەقاند!

لەو ساتەدا، کە دەنگم لەناو هاواری دڵخۆشی ئەو بەربەریانەدا ونبوو، وەک شێت هاوارم دەکرد کە وازی لێ بهێنن و لە بری ئەو من ببەن، -موسلیمە ئەبدە- ئەوڕۆ دەسووتێنرێت.

شوێنەواری ئەشکەنجەی قێزەونی پێوە دیار بوو، پێدەچێت تووشی لێکۆڵینەوە و ئەشکەنجە بووبێت بۆ زانینی هەر زانیاریەك لەسەر مۆریسکییەکان، بەڵام هیچی پێ نەگوتبوون، گەر وا بووایە ئێستا من و شێخ عومەر لەوێ دەسووتێنراین.

لەو ساتەدا زمانم دەستی بە نزاکردن کرد "ئەی پەروەرێنی دلۆڤانم ناخۆشیمان بەسەردا هاتووە و هیچ پەنا و پارێزەرێکمان نییە جگە لە تۆ."

لە دوورەوە زەردەخەنەیەکی کەمم لە ڕووخساریدا بینی، لێوەکانی دەجووڵاند و هەندێك وشەی دەگوت، وەك خێزانەکەم وشەی شایەتوومانی دەهێنا، بەرگەی دیمەنەکەم نەگرت کە جەللادەکە بەرەو ئاگر ڕایدەکێشا، دەنگی بەربەرییەکان بەرز بوونەوە کە داوایان دەکرد بسووتێنرێت، لەو کاتەدا هەستم کرد پلەی گەرمی لەشم بە شێوەیەکی سامناك بەرز دەبووەوە و لایەکانم توانای جووڵەیان نەمابوو، وشەکان لە قوڕگمدا وەستابوون، دیمەنەکە بەڕاستی سامناك بوو کە تەنانەت گەورەترین نووسەرەکان ناتوانن وەسفی بکەن، دەنگەکان بە تەواوی لێم پچڕان و هەموو دیمەنەکە

لە پێشـــم ونبوو کەســـم نەدەبینی جگە لە -موســـلیمە ئەبدە- و ئەوەی نـامۆ بوو ئەوەبوو کە بینیم شـــــایەتوومـانی دەگوت و جەللادەکە فڕێی دەدایە ناو ئـاگرەکە، منیش بەرگەم نەگرتوو لە هۆش خۆم چووم، نەمزانی دووای ئەوە چی ڕوویدا.

نازانم چەند کات تێپەڕی، بەڵام لەناکاو هەســـتامەوە و بینیم لە ژوورە بچووکەکەی کڵێســـام و ڕاهیبێکم لە تەنیشـــتە، پێیگوتم پێکـدادانێـك لە نێوان خەڵکەکەدا ڕوویـدا بووە هۆی کەوتن و لە هۆش چوونت، پاشان بە پەژارەوە گوتی:

"بینینی ســـوتاندنی ئەو کافرەت لە کیس چوو، تەنانەت کاتێك دەمردیش ڕەتی کردەوە لە ئـایینەکەی هەڵبگەڕێتەوە، یـان هیچ ددانپێدانانێك بەرانبەر مۆریســـکییەکان بکات، نازانم ئەو ئافرەتە ئەو هێزەی بەرگەگرتنە سامناکەی لە کوێوە هێناوە بەدیە؟"

ئەمەی گوت و ژوورەکەی بەجێهێشت، لە ڕۆیشتنیدا نەفرەتی لە هەموو مۆریسکییەکان کرد.

هەر کە دەرگای ژوورەکەمی داخسـت لە خەمی موسـلیمە ئەبدە ڕاستەوخۆ کەوتمە ناو گریانێکی قووڵ، بیرم نایات پێش ئەو کاتە بەم شێوەیە گریابم، لە ڕووخساریدا ڕووخسار و یادگاری دایکمم دەبینی، کاتێك دەمبینی نامەکانی دەهێنا، هەستم دەکرد کە خودا لە بری دایکم ئەوی پێبەخشیوم، بۆیە وەك دایکم خۆشمدەویست،

تاکە سەرەخۆشیم ئەوەیە کە لە بەهەشتدا بەیەك دەگەن و باسی منی بۆ دەکات، داوای لێ دەکات نزام بۆ بکات، تا خودا لەوەم خۆش بێت کە ئێستا تێیدام.

ئای ئەو ژیانە چەندە دڵڕەقە، کەمێکت پێ دەبەخشێت، بەڵام زۆر زۆرت لێ دەبات.

کاتەکاتی ئاسوودەیی و دڵخۆشی هیچ بەهایەکیان نییە، کاتێک لە تەنیشت کاتەکانی دڵتەنگییەوە بیت.

ژیان بەم شێوەیە چۆنی بوێت وامان لێ دەکات و بۆ کوێی بوێت دەمانبات، ئەوەندەی لە توانامانداە هەیە پێیدا بڕۆین تا دەگەینە کۆتایی.

بەڵام ئومێدمان- ئێمەی مۆریسکی- پەیوەندی بە دوای کۆتاییەوە هەیە.

شێخ عومەر چەند وشەیەکی پێ گوتم لەو ساتەدا بیرم هاتەوە بەڵام هەرگیز تێی نەگەیشتم.

سێ ڕۆژ دوای کوژرانی -موسلیمە ئەبدە- نامەیەکم لە شێخ عومەرەوە لە ڕێی -موسلیمە ئەبلە-وە بۆ هات، خەمباری بە ڕوونی لە چاوەکانیدا دیار بوو، ڕوخساری خۆی دابوو بەیەکدا و زەرد هەڵگەڕابوو، لەوپەڕی خەمباریدا بوو لەسەر هاوڕێ و

هاوڕێگای، کاتێك سەیری چاوەکانیم کرد درکم بەوە کرد کە زۆر لە دوای -موسلیمە ئەبدە- ناژی، چونکە وەك یەك گیان وابوون لە یەك لاشەدا، یەکێکیان ڕۆشت و خەریکە ئەوەی تریش بەدوای بکەوێت. بەڵێ، ئەوەش ڕویدا، چەند ڕۆژێك تێپەڕی و موسلیمە ئەبلە بە نەخۆشی کەوت و قەدەر کەڵبەکانی خەم و پەژارەی لە دڵیدا چەقاند، بۆیە لێی نەگەڕا تا گیانی سپارد.

پاش کوژرانی خێزانەکەم وامزانی دووچاری هیچ کارەساتێك یان پەژارەیەکی لەم شێوەیە نابمەوە کە لە بەجێهێشتنیان تووشی بووم، بەڵام لەو کاتەدا پەژارە هەموو گیانمی داگرت و دەستی بەسەرمدا گرت، تا وام زانی تەنیا بۆ پەژارە بەدی هاتووم.

تەنانەت خەم و پەژارەکانم بە شێوەیەکن، وەك کانییەك دەتوانن خەڵکی هەموو جیهان تووشی خەم و ناخۆشی بکات.

بەشی سێهەم

خەونێک

نامەکان ڕاستەوخۆ لە شێخ عومەرەوە پێمدەگەیشتن کە زۆر دەهاتە کڵێسا تا بە نهێنی یەکتر ببینین.

پێیگوتم کە دۆخەکە لە دەرەوە سامناکە و ژمارەی مۆریسکییەکان بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن.

سـەرنجم دا شـێخ عومەر وازی لە وریاییە زۆرەکەی دەهێنا، کاتێکی زۆری بەسەر دەبرد لە گەڕان بەدوای مۆریسکییەکان لە هەموو لایەکانی ئەندەلووسـدا، هەموو خەمی ئەوەبوو بڵێسـەی ئیسلام نەکوژێتەوە.

هەندێك گومانی لەسـەر پەیدابوو، لە کڵێسـاشـدا پڕوپاگەندەی زۆری لەسـەر بڵاوبووەوە، ئەوەم پێ ڕاگەیاند، بەڵام گوێی پێ نەدا، منیش زانیم کە کاتی ئەویش هاتووە، هەر وابوو درێژەشـی نەکێشا.

چوار مانگی نەبرد تا دادگاکانی پشـکنین مزگەوتی شـێخ عومەریان دۆزییەوە و هەشـت کەسـی تێدا بوون نوێژیان دەکرد، حوکمەکە ڕاستەوخۆ لەسەریان ئەنجامدرا، لە کاتی نوێژدا هەموو مزگەوتەکەیان بەسـەردا سـووتاندن، کۆتاییەکی کارەسـات ئامێز بوو بۆ مۆریسکییەکان، کە کەسیان لێ نەما جگە لە من.

قەشـە –کامیلۆ-ش، چەندین ڕۆژ تێپەڕی بوو کە خەم تاکە هاوڕێی تەنیاییم بوو، تا ڕۆژێك هات پەژارە گەیشـتە لووتکەی لەو ڕۆژەدا زۆر دڵتەنگ بووم، وەك عادەتی خۆم بەناو کڵێسـادا دەگەڕام،

تا چاوم بە کامیلۆ کەوت، لە یەکێك لە گۆشـەکانی کڵێسـا دانیشـتبوو، قەشـەیەکی تری لەگەڵ بوو دیار بوو مشـتومڕیان

لەســـــەر کارێکی ناو کڵێســـــا بوو، چاوەڕێم کرد تا کامیلۆ لە قسەکانی تەواو بوو و ئەوێی بەجێهێشت،

منیش بەرەوە کامیلۆ ڕۆشـــتم و کورســـییەکم هێنا و لەبەردەمی دانیشتم، بێ ئەوەی قسە بکەم سەیری ڕووخساریم دەکرد، هەستم کرد هەست بەوە دەکات کە لە ناخمدا ڕوودەدات، ئەویش بە سۆزەوە سەیری کردم و گوتی:

"خەم مەخۆ -عەلی- چونکە هەموو ئەوەی دەیچێژین قەدەرێکی ئیلاهییە."

بە خەمێکی زۆرەوە ســـــەیرم کرد و گوتم: "ئەی بۆچی خودا لە قەدەرمان ناخۆشی دەنووسێت؟!"

بە زەردەخەنەیەکەوە گوتی: "قەدەری خودا تەنیا خێر و خۆشـــــی دێنێت، بە چی دەزانیت ئەوەی ئێســـتا ئێمە تێیداین ناخۆشـــییە، ڕەنگە خێر بێ و تۆ هەستی پێ نەکەیت."

تووشی شۆك بووم لە قسەکانی بۆیە بە توندی وەڵامی قسەکانم دایەوە:

"چ خێرێـــك وا ئێمە هەموو جۆرەکـــانی عەزاب دەبینین؟! چ خێرێك؟ بە چاوی خۆم کۆتایی خێزانەکەم و خۆشـــــەویســـــتترین کەسەکانمم بینی؟!"

نەمدەزانی چیم دەگوت بەڵام هەرچیم لە ناخدا بوو هەڵمڕشت و هەموویم بەناوچاویدا دا و، پاشان کەوتمە ناو گریانێکی توندەوە.

کامیلۆ وەستا تا لە قسەکانم بوومەوە و سەرەڕای ئەو توندی و ڕەقییەی کە قســـەم پێ لەگەڵ کامیلۆدا دەکرد، بەڵام ئەو بە سۆزەوە سەیری کردم و گوتی:

"بەدیە ئایە هێشتا موسوڵمانیت؟ "

ســەرم لە پرســیارەکەی ســوڕما، بەڵام وەڵامم دایەوە: "بەڵێ و خۆشت ئەوە دەزانیت."

لە ڕوخسارم ورد بووەوە و گوتی: "کەواتە تۆ لە خێردایت."

قسەکانی تووشی شۆکیان کردم و سەیری ڕووخساریم دەکرد، ئەویش بەردەوام بوو:

"مردنی خێزانەکەت لەسەر ئیسلام خێرە و هەموو ئەوەی لە پێناو ئاینەکەمان دەیچێژین خێرە ئەی عەلی."

کەمێك بێدەنگ بوو پاشـــان گوتی: "ژیان هیچ مانایەکی نییە گەر هەموو شتێکت بەدەستهێنا و ئایینەکەت لەدەستدا، هەموو شتێك لەم ژیانەدا فانییە، تەنیا ئایینەکەت دەمێنێتەوە."

"ئایین کلیلی ژیانە، کاتێك باپیرانمان دەستیان پێوە گرت، هەموو شتێکیان هەبوو و کاتێك بەجێیانهێشت هەموو شتێکیان لە دەستدا، ئێمە ڕێگاکەی ئەوان تەواو دەکەین ڕۆڵە، یان دەســت بە کلیلەکە بگرین و شــکۆیەکی نوێ بنیات بنێین، یان بەجێبهێڵین و ونبین هەروەك ئەوانەی پێش ئێمە ونبوون."

دەبێت باوەڕمان بپارێزین و بڕوامان وابێت کە ئەوەی خودا داینـاوە دێت و هیچ ڕێگرییەکی لێ نییە.

باوەڕهێنان بە خودا ئەو ڕووناکییەیە کە لە تاریکییەکانی ژیاندا ڕینوێنیمان دەکات، بێ ئەو ئیمانە ڕێگاکەمان لێ تێکدەچێت و دەکەوینە ناو تاریکییەك کە تەنیا خوا دووریییەکەی دەزانێت.

هەستم کرد قسەکانی خۆیان لە دەمارەکانی دڵم دەدا، منیش هێور بوومەوە و گوتم:

"باســی چ شــکۆیەك دەکەیت؟! ئێمە هەوڵدەدەین خۆمان ڕزگار بکەین و نەك بنیاتنانی شــکۆ، ئێمە بە درێژایی چەند ســەدەیە زەلیلی و چەوسانەوە دەچێژین، جا چۆن دەکرێت ڕۆژێك شکۆمان بگەڕێتەوە.؟"

کەمێك بێدەنگ بوو پاشان گوتی :

"زەمەن هیچ ئاماژە و مانایەکی نییە، جا چەند ســــەدەیەك لە تەمەنی زەمەن مانای چییە؟!

سەبارەت بە زەمەن ئەوانە چەند ساتێکن و چەند ساتێکی تەمەنی گەلانن." بە سەرسوڕمانێکی زۆرەوە سەیرم کرد و بەردەوام بوو:

-بەدیە- شــکۆی ئیســلام لە دڵ و ویژداندا هەڵدەقووڵێت، ئەمە شــکۆی ڕۆحە لە زەمانی ســەرمەدی کە کۆتایی نایەت، نەك شــکۆی دەســەڵات و فەرمانڕەواییەکی فانی، شــکۆی ئێمە لە پارێزگاریکردنمانە لە ئایینەکەمان ڕۆڵە."

لەو ســاتانەدا لە مەبەســتی شــێخ عومەر گەیشــتم لەوەی کە: - ئومێدمان.. بریتییە لە دوای کۆتایی تەواوەتی واتا مردن-

ڕۆشتمە ژوورەکەم و لەسەر جێگاکەم پاڵکەوتم و هەوڵمدەدا بخەوم، بەڵام بەهۆی دەنگی یەکێك لە قەشەکانەوە هەڵسامەوە کە داوای لێ دەکردم بۆ نان خواردن بڕۆمە ناندێنەکە، بە لەشێکی قورسەوە ڕۆشتمە ناندێنەکە، حەزی خواردنم نەبوو، بەڵام ڕۆشتم و خۆم وا نیشاندەدا خواردن دەخۆم و پاشان ڕۆشتمەوە ژوورەکەم و خەوتمەوە، عادەتم نەبوو بێ خەونی ناخۆش بخەوم، هەمیشە لە خەونەکانمدا دەنگی کوشــــتن و ئەشــــکەنجەدان بەدوام دەکەوێت و دیمەنی لێکۆڵەرەکانی دادگای پشکنین کە پیاو و ئافرەتیان هەڵواسیوە و بە زیندوویی جەستەکانیان دەبرژێنن، کەچی لەو شەوەدا دۆخەکە

نامۆ بوو، خەوم دەبینی کە لە بیابانێکی وشـــکدا دەڕۆشـــتم. لەگەڵ ئەوەشدا هەستم بە دڵخۆشییەکی زۆر دەکرد، دەڕۆشتم تا لە ناوەندی بیاباندا گەیشـتمە باڵاخانەیەك، لەبەردەمیدا پیاوێکی جل سـپی ڕاوەسـتابوو ڕووخسـاری دەدرەشـایەوە، شـێوەی فریشتەکانی دەدا، پێیگوتم: "بەخێربێیت بۆ ماڵی خودا."

بەخێرایی لە خەو هەستام، یەکسەر شێخ عومەرم بیرکەوتەوە کە باسـی فەرزێکی بۆ دەکردم پێیدەگوترێت "حەجی گەورە" لە شـاری پێغەمبەری ئازیزدایە. قسـەکانی شـێخ عومەرم بیرخۆم دەهێنایەوە کە بۆی باسدەکرم شتێکی لێیە ناوی کەعبەیە، ئەویش ماڵی خودایە و موسـڵمانان لە دەوری دەخوولێنەوە و نوێژ دەکەن. ئاواتی شـێخ عومەر ئەوەبوو بڕواتە ئەوێ و ئەو فەرزە ئەنجام بدات.

ئەو خەونە وەك مژدەیەکە لە لایەن خوداوە کە من دەڕۆمە ئەوێ، بەڵام چۆن؟ لەکاتێک بەجێهێشـتنی شـاری غەرناتەم لێ قەدەغەیە، جا چۆن هەموو ئەندەلووس بەجێیدەهێڵم؟!

بەدرێژایی چەندین هەفتە هەموو ئەوەی مێشکمی سەرقاڵکردبوو ئەوەبوو چۆن لە غەرناتە بڕۆمە دەرەوە، بەڵام دەسـەڵاتە ئیسـپانییەکان ڕێگری لە هەموو کەسێکی بنچینە مۆریسـکی دەکەن لە ئەندەلووس بڕواتە دەرەوە، جا هەر کەسێك بێت.

چەندین ڕۆژ تێپەڕین و هەوڵمدەدا بەســەر هەســتەکانمدا زاڵبم و لەناو خۆمدا بیانشارمەوە، بەڵام لە گەڕان بەدوای ئەو وەڵامانەی ســەرقاڵیان کردبووم ســەرم لێشــێوا بوو، بەڵام لەو جیهانە دڵڕەقەدا وەڵام کوا مانای هەیە؟!

دامرکاندن،

کوشتن،

توندوتیژی،

خوێن،

چەند دەســتەواژەیەك بوون لەســەرەتای ژیانمەوە بە دەســتیانەوە دەناڵێنم و تا دەمرم بەوانەوە دەناڵم.

پێویستم بەوە بوو زیاتر لەگەڵ -کامیلۆ- بدوێم، چونکە قسەکانی دەیانتوانی خەمی دڵم لابەرن. هەڵســام لێی بگەڕێم تا بینیم لە باخچەکە بە تەنیا دانیشتووە و منیش بەرەو لای ڕۆشتم گوتم:

"بۆ هەموو ئەوەمان لەگەڵ دەکەن؟"

-کامیلۆ- لە پرسیارەکانم سەری سوڕما و ئاوەڕی بەلای مندا دایەوە و بە بێدەنگییەوە ســەیرم دەکرد، ئەویش ئاماژەی بۆ کردم

لە کورسیەکەی تەنیشتی دابنیشم، منیش دانیشتم و فرمێسك لە چاومدا قەتیس ببوون و پەژارە دڵی دەگوشیم،

"_ئەوە کینە و دەمارگیرییە ڕۆڵە."

بێ ئەوەی سەیرم بکات وای گوت، منیش ئاوڕێکم بەلایدا دایەوە و قسەکانی تەواو کرد و گوتی:

"کاتێك ئیسلام هاتە ناو ئەندەلووس هەمووان لە یەك باوەش و بە ئاشتییەکی تەواو دەژیان و کەسیش لەبەر ئایینەکەی ستەمی لێ نەکرا، کریستیانەکان بە درێژایی هەشت سەدە لە کڵێسا و بیروباروەڕەکانیان پارێزراوبوون، کە لە سەردەمی فەرمانڕەوایی ئیسلامدا بوو، لەو سەردەمەدا هیچ کریستیانییەك بۆ وازهێنان لە ئایینەکەی زۆری لێ نەکراوە.

بەڵام دوای نەمانی فەرمانڕەواییمان، دەمارگیری و کینە دڵی داگرتن و دەستی بەسەر دەروونیاندا گرت، دەزانی بۆ عەلی؟"

-کامیلۆ- چاوەڕێی وەڵامی لێ نەکردم بۆیە بەردەوام بوو:

"چونکە ئەوان وەك ئێمە ناتوانن لێبووردە بن ڕۆڵە، ئەوەش هۆکاری کینەیانە کە ناتوانن ئەو گیانە لە ناخیاندا بدۆزنەوە. فەرمانڕەوایی ئێمە فەرمانڕەوایی ئومێد و ژیان بوو، بەڵام فەرمانڕەوایی ئەوان فەرمانڕەوایی ترس و تۆقینە، ئەوان بە

چاوی کەسـی بێدەسـەڵات بۆ ئەو دۆخەی پێی گەیشـتوون سـەیرمان دەکەن، ئەو وڵاتە لە ژێر فەرمانڕەواییماندا نموونەی ناوازەیی و جوانی و شـارسـتانیەت بوو، لە هەموو زانسـتە ژیانییەکان سـەرکەوتین و مەزنترین شـارسـتانیەتمان لە مێژوودا بنیات نا، بەڵام ئێستا سـەیری دۆخی ئسـپانیا بکە کە پارچە بوون و دابڕان باڵی بەسەردا کێشاوە و نەزانی مێشکی کەسەکانی کۆنترۆڵ کردووە. ئەو دادگـایە پڕ لە چەوسـانـدنەوەیە زۆر بەردەوام نابێت، چونکە چەوسـاندنەوە ناتوانێت بیروباوەڕ بنیات بنێت و بیرۆکەیەك دابمەزرێنێت، تەنیا دەتوانێت بۆ ماوەیەك بە زۆری لە هزریدابنێت، بەڵام ئەو ماوەیە درێژە ناکێشێت.

بە دەنگێکی کزەوە پێمگوت: "بەڕاسـتی هەنـدێکیش لە کریستیانەکان وەك ئێمە لێ دەکەن؟"

-کامیلۆ- بە سەر لەقاندن وەڵامی دایەوە و گوتی: "چەوساندنەوە جیـاوازی نێوان ئـایینەکـان نـاکـات، ئەوان هەموو کەسـێك دەچەوسـێننەوە کە پێچەوانەیـان بێـت و جیـاوازی لەگەڵ بیروباروەڕی ئەوان بێت، تەنانەت گەر کریسـتیانیش بێت هەروەك لەگەڵ -مایکلا سرفیتۆس- کرا.

بە سەرسووڕمانەوە پرسیارم کرد: "کێیە؟"

-کامیلۆ- هەناسەیەکی گەرمی هەڵکێشا و دەستی بەگێڕانەوەی کرد، "ئەوە لە ساڵی (١٥٥٣ ز) بوو، سرفیتۆس پزیشکێکی ئیسپانی و زانایەکی بیرمەند بوو لە دەسەڵاتی خودا. دژایەتی زۆرێك لە ڕاکانی کەنیسە کرد و بیری -پالوپ-ی، پیرۆزی ڕەتکردەوە لە پەرتووکەکانیدا سەلماندی کە خودا یەکە و عیسا (سەلامی خودای لەسەر بێت) مرۆڤێکە و بە موعجیزەیەك لەدایکبووە و خودا کردوویەتیە پێغەمبەر.

چیرۆکەکە لەوپەڕی خۆشیدا بوو، بۆیە بە هەموو هەستەوەرەکانمەوە گوێم بۆ -کامیلۆ- ڕادێرابوو، هەروەها گوتی" :پاش ئەوەی دەنگی سرفیتۆس بڵاوبووەوە و دەنگێکی گوێلێگیراوی پەیدابوو، دادگای پشکنین بە تۆمەتی بێدینی تاوانباریان کرد و بڕیاریاندا بە سووتاندن بیکوژن.

سیرفیتۆس هەڵهات بۆ ڤییەنا، بەڵام لەوێ دەستبەسەر کرا و بڕیارەکەی لەسەر جێبەجێکرا، بەڵام خودا هەڵیکی خودایی بە سرفیتۆس بەخشی، چونکە لە ڕۆژی ئەنجامدانی بڕیارەکەدا سرفیتۆس بە ستوونێکی دارەوە بەسترایەوە و پەرتووکەکانیان لە ناوەڕاستی بەست و ئاگریان تێبەردا و لێان گەڕا بیسووتێنێت، تا ئاگرەکە بە تەواوی خامۆش بووەوە و کۆتایی هات و کارە چاوەڕوانەکراوەکە لەبەردەم ئامادەبووان ڕوویدا، سرفیتۆس مرد

بەڵام ئاگرەکە جەستەی نەخوارد و نە خۆی و نە پەرتووکەکانیشی نەسووتاند.

کاتێك گوێم لەو قسانە بوو هەستم بە سەرسوڕمان دەکرد! چونکە ئەمە بەڕاستی موعجیزەیەکی خوداییە بەسەر پیاوێکدا هاتووە کە ڕەتیکردووەتەوە ملکەچی چەند حەزێکی چەوسێنەری خوێناوی ببێت.

MICHAEL SERVETVS
DE ARAGONIA

وێنەیەکی مایکلاڵ سرفیتۆس

چەندین ڕۆژ تێپەڕین تێیدا لە زۆری بیرکردنەوە ماندوو ببووم، تا ڕۆژێك زوو خەوم لێکەوت، بەڵام بیرۆکەکانم لە خەویشـــدا وازیان لێ نەهێنام، تا هەستم کرد مێشکم خەریکە سەرم بەجێدەهێڵێت و لێی هەڵدێت.

وا هەستم دەکرد لە دەریایێکی پڕ لە شەپۆلی ترس و تۆقیندام، هیچ شـــتێك ڕزگاری نەکردم جگە لە چەند لێدانێکی خێرای دەرگـای ژوورەکەم، منیش بە تۆقینەوە هەڵســـام و بەخێرایی دەرگای ژوورەکەم کردەوە.

ئەوەی لە بەر دەرگاکە بوو یەکێك لە قەشـەکان بوو و پێ دەچوو کە کـارێـك ڕووی دابێـت، چوونکە ڕوخســـاری کـابرا زەرد هەڵگەڕابوو و بە ڕەقی ســـەیری ڕووخســـاری کردم و بەخێرایی دەیگوت:

"قەشە کامیلۆ هەر ئێستا تۆی دەوێت."

کەمێك بێدەنگ بوو پاشان کە بە ئەستەم تفی قووت دەدا گوتی:

"لە سەرەمەرگدایە."

بەخێرایی بەســـەر پلیکانەکەدا بازمدا، تا گەیشـــتمە ژووری کامیلۆ.

جگە لەخۆی هیچ کەســـێکی لێ نەبوو، کامیلۆش ئاماژەی بە قەشەکە کرد تا بڕوات و بە تەنیا جێمان بهێڵێت.

ڕوخســـاری کامیلۆ بێڕەنگ ببوو و وەك ڕوخســـاری مردووەکان زەرد هەڵگەڕابوو، بەڵام ســـەرەڕای هەموو ئەوانە ڕوانینێکی ئاسوودەییم دیت کە لە چاویدا دیار بوو.

ئاماژەی بۆ کردم کە لە تەنیشتی لەسەر جێگاکەی دابنیشم، لە تەنیشتی دانیشتم و بەنەرمی دەستی گرتم و بە دەنگێکی لاواز گوتی :

"ئێستا دەڕۆم عەلی، دەڕۆمە لای مۆریسیکییەکانی تر."

فرمێســـکەکان لە چاوم دەهاتن و پەژارە دڵی دەگوشـــیم، کامیلۆ کۆتا شت بوو بۆم مابوو.

نازانم بۆ لە قەدەرم نووسراوە بەجێهێشتنی خۆشەویستانم ببینم.

کامیلۆ چاوەکانی داخســـت و پاشـــان بە هێواشـــی کردییەوە و سەیری دەکردم و گوتی:

"خەمبار مەبە ڕۆڵە، چونکە لەوێ پێت دەگەمەوە إن شاءالله."

بە سەرسوڕمانەوە لێم پرسی:

"لە کوێ؟!"

بە دەنگێکی کز وەڵامی دامەوە:

"لای کەعبە ڕۆڵە."

بەوەی بیستم تووشی شۆك بووم، چونکە کامیلۆ چۆن بە خەونەکەمی زانی؟!

وەك بڵێی بیرۆکەکانمی دەخوێندەوە.

بەردەوام بوو: "خەوێکی وەك تۆم بینیوە –عەلی-"

کاتێك سەیری کۆتا شتم دەکرد کە بۆم مابووەوە فرمێسك لە چاوەکانم بارین، چونکە ئەوەتا لە بەردەمم وا لە تاریکییەك بەجێم دەهێڵێت تەنها خوا دووریییەکەی دەزانێت.

"باوەڕ بە پەیامی خودا بکە ڕۆڵە، دەست بە ئاینەکەتەوە بگرە، چونکە خوا لێرە ڕزگارت دەکات، -عەلی- نزات بۆ دەکەم و داوا لە هەموو مۆریسکییەکان دەکەم نزات بۆ بکەن."

ئەمەی گوت و گیانی گەڕایەوە لای پەروەردێنی میهرەبان، کۆتا هاوڕێم لە نارەحەتییەکاندا بەجێی هێشـــــتم، هەموو گلەییەکانی بردەوە لای خودا.

بەشی چوارهەم

کۆتایی

ئەو شـــــەوە خەوزڕان هـاوڕێم بوو، وەك منـداڵێکی بچووك كە دەترسێت دەستی دایکی بەر بدات و ڕێگای لێ هەڵە ببێت خۆی پێوە گرتبووم، کەشـــــەکە گەرم و خنکێنەر بوو، شـــــێی هەواکە دەیتوانی لە یەك ساتدا مرۆڤ بخنکێنێت.

نازانم لەو کاتەدا بۆ دەروونم پێی گوتم کە بڕۆمە هۆڵی کڵێساکە.

بە لەشـگرانییەوە لە پلیکانەکان دەڕۆشـتمە خوارەوە، تا گەیشـتمە ناوەندی هۆڵەکە و لەوێ دەگەڕام و بیرم لەوەی دەورم دەکردەوە و خۆم بە تاریکی شـــــەو داپۆشـــــیبوو، کە مۆمەکان نەیانتوانیبوو ڕووناکی بکەنەوە.

ئەو تـاریکییە وەك ئەو تـاریکیەبوو کە بـاڵی بەســـــەر غەڕناتەدا کێشاوە، بەڵام ئەوەی لێکیان جیا دەکاتەوە ئەوەیە کە تاریکی شەو لەگەڵ دەرکەوتنی خۆردا دەڕوات، بەڵام پێنـاچیـت تـاریکیی غەڕناتە هەرگیز کۆتایی بێت و بڕوات.

لە دوورەوە لە تەنیشت دەرگای ژێرزەمین ترووسکاییەکی ڕووناکیم بینی، منیش بۆ لای ڕۆشتم، بەڵام کەسم نەبینی تەنیا بینیم دەرگای ژێرزەمینەکە کرابووەوە.

بە ترسەوە سەیری پشت دەرگاکەم کرد، چونکە هەرگیز نەهاتوومەتە ئەو شوێنە ترسناکە، تەنیا دوو جار نەبێت، کە هەندێك کاغەزیان دەگواستەوە خوارەوە و لەو ڕۆژەدا قەشەیك داوای لێ کردم لە هەڵگرتنی کاغەزەکاندا یارمەتی کرێکارەکان بدەم.

ئەو ڕۆژە گوێم لێیان بوو دەیانچرپاند کە ئەو کاغەزانە دانپێدانانی مۆریسکییەکانی تێدایە و کاغەزی لێکۆڵینەوەن.

پاشان زانیم کە هەموو داتاکانی دادگای پشکنین لە کتێبخانەیەکی ژێرزەمین دادەنرێت.

سەیری دەوروبەرم کرد بەڵام جگە لە خۆم کەسم نەبینی، منیش تۆزێك خۆم ئازا کرد و بە پلیکانەکانی ژێرزەمینەکەدا دابەزیم، شوێنەکە لە خوارەوە ڕووناك بوو، وەك بڵێی هەزار خۆر بەسەریەکەوە هەڵهاتبن، پێدەچوو یەکێك چراکانی داگیرساندبێت.

لە دوورەوە دەرگای کتێبخانەکەم بینی، ئەو شوێنەی تەنیا بیرلێکردنەوەی تووشی شڵەژانت دەکا.

لە سیستەمی دادگادا وابوو کە سێ قوفڵ بەسەر دەرگاکەوە هەبێت، کلیلەکانیان سێ گەورەترین لێکۆڵەری دادگا هەڵیبگرن، بە هیچ جۆرێکیش تەنیا بە ئامادەبوونی ئەوان نەبێت نەدەکرایەوە.

بەڵام من شتێکم بینی کە وای کرد لە شوێنی خۆم نەجووڵێم و تووشی سەرسوڕمان ببم، چونکە دەرگای کتێبخانەکە کرابووەوە.

کەواتە لێکۆڵەرەکان لەبەر کارێك لێرەن، دەبوو زۆر وریا بم، چونکە تەنیا ئامادەبوونم لێرەدا بەس بوو بۆ کردنەوەی دەرگای دۆزەخ بە ڕوومدا.

بە دەنگێکی کز بانگم کرد بزانم کەسی لێیە، بەڵام هیچ وەڵامێکم وەرنەگرت.

بە هێواشی ڕۆشتمە ژوورەوە و داوام لە خودا دەکرد کەس بە بوونم لێرەدا نەزانێت.

شوێنەکە زۆر فراوان بوو، بریتی بوو لە چەند ڕەفەیەکی گەورە کە ئەو پەرتووکانەی لەسەر دانرابوون کە داتاکانیان تێدا بوو.

لە دوورەوە لە پەرتووکەکانم دەڕوانی، هەموو بەشێك مێژووی خۆی لەسەر نووسرابوو، کە بۆ لێکۆڵەران ئاسان بوو هەر کاتێك ویستیان بگەڕێنەوە سەری.

لە ناو کتێبخانەکەدا دەرگایەکی بچووك سـەرنجی ڕاکێشـام کە نیمچە کراوە بوو، وەك بڵێی بەرەو شـوێنێکی تر دەڕوات. بە وریاییەوە لێ نزیك بوومەوە و سـەیرێکم کرد، بەڵام خوێن لە دەمارەکانمدا ڕەق بوو.

دەرگاکە دەڕۆشـتە ژێرزەمینێکی قووڵی ژێر زەوی، لەو سـاتەدا تەنیا ئەو شـوێنەم بیرکەوتەوە کە لێکۆڵینەوەی تێدا لەگەڵ من و خێزانەکەم کرا.

ئێرە ئەو شوێنەیە کە مۆریسکییەکانی تێدا ئەشکەنجە دەدرێت و گیانیان دەردەهێنرێت، ئێرە زیندانی دادگایە, بەڵام لەو کاتەدا تەواو لە مۆریسکییەکان خاڵی بوو.

تەنیا کاردینـاڵ خیمینێس و دوو لێکۆڵەری تری لێ بوو، دیار بوو مشتومڕیان لەسەر بابەتێکی گرنگ دەکرد.

لەو ساتەدا بیرۆکەیەکی سامناك بە مێشکمدا هات، باشە چییە سەرقاڵیەکەیان بقۆزمەوە و سەیرێکی پەڕەکانی لێکۆڵینەوە بکەم.

بیرۆکەکە لەو پەڕی شـێتیدا بوو، بەڵام کێ ئێسـتا دەمبینێت، تەنانەت ئەوانە کە لە خوارەوەن گەر یەکێکیان بەسـەر بکەوێت، ئەوا گوێم لە دەنگی هەنگاوەکانی لەسـەر پلیکانەکان دەبێت، لەو کاتەدا بە خێرایی شوێنەکە بەجێدەهێڵم.

نەمهێشت کاتەکە بەخۆڕایی بڕوات، بۆیە بەخێرایی ئەو پەرتووکەم دەرهێنا کە لێکۆڵینەوەی ئەو ســـاڵەی تێدا بوو کە خێزانەکەمی تێدا کوژران.

پەرتووکەکەم بە خێرایی کردەوە، لەبەر ترس و تۆقین ئـارەقە بە جەستەمدا دەهاتە خوارەوە.

پەڕەکانی پەڕتووکەکەم هەڵدەدایەوە و ناوی مۆریســـکییەکانم دەخوێندەوە کە لەو ساڵەدا کوژران تا چاوم کەوتە سەر ئەو ناوەی مەبەستم بوو -خێزانی بەدیە-.

جەستەم دەلەرزی و هەستم دەکرد دەستەکانم ناتوانن پەرتووکەکە بگرن، هەستم دەکرد کە بەرەو ساتێکی سامناك دەڕۆم.

لە سەرەتادا داتاکان باسی بڕە پارەی خێزانەکەمی تێدا بوو و وەك شۆکێك بوو بۆم، ئەوەی خەبەری لێ دابووین -ڕۆسایۆ-ـــــی، دراوسێمان بوو.

هەواڵەکە سامناك و بەئازار بوو، چونکە نزیکترین هاوڕێی دایکم بوو، -ڕۆسایۆ- لە هەواڵەکەیدا لە دژی خێزانەکەم گوتبووی کە بانگهێشتی کردبووین بۆ نانی ئێوارە و گۆشتی بەراز و شەرابی لەســـەر مێزەکە دانابوو، بەڵام هیچ کەســـێك لە ئێمە نزیکی نەبوونەوە، لەو کـاتەدا گومـانی بۆ پەیـدا بوو و دەســـتی بە

چاودێری خێزانەکەمان کردوە، تا گومانەکانی دووپاتبوونەوە و هەواڵی بە دادگای پشکنین دا، بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی نائاسایی گرنگی بە ڕەوشەکە بدەن، تا ئەوانیش لە موسوڵمانبوونمان دڵنیا بوونەوە و، ئەوەی ڕوویدا، ڕوویدا.

ترس و تۆقین لە دادگا گەیشتبووە ئەوپەڕی، چونکە کاتێك دراوسێ هەواڵ لە درواسێیەکەی دەدات و وەك نێرێك بۆ مردن دایدەنێت، ئەوا خودی شەیتان لە سامناکی دیمەنەکە دەلەرزێت.

داتاکان ئەوەیان باس کردبوو، کە خێزانەکە تەنانەت لەگەڵ ئەو ئەشکەنجە قێزەونەشی تووشی بوون، ڕەتی کردەوە هیچ زانیارییەك دەربارەی مۆریسکییەکانی تر ئاشکرا بکات، چونکە لەسەر مێزی دار بەستیاننەوە و قاچیان بە ڕۆنی بەراز چەور کردن و ئاگریان لە ژێر قاچیان دانا بۆ ئەوەی عەزابیان زیاتر بێت، بەڵام سەرەڕای ئەوە هیچ وشەیەك لە زاریان نەهاتە دەرەوە، تەنیا چەند وشەیەکی عەرەبی نەبێت کە لێکۆڵەرەکان لە ماناکەی نەدەگەیشتن ئەوانیش وەك خۆی نووسیبوونیانەوە کە تیایدا باوکم و ئەوان گوتبوویان: -پەروەرێنە تۆ پەناگەی منیت-.

خێزانەکەم پەنایان بردە بەر پەروەرێنی ئاسمان و زەوی کە هەرگیز بەندەکانی بێهیوا ناکات.

پەڕەکانی تر جۆرەکانی ئەشـــکەنجەیان تێدا بوو کە خێزانەکەم تووشـــی هـاتبوون، بۆیە نەمتوانی خوێنـدنەوەکە تەواو بکەم و بەرگەی فرمێسکەکانم نەگرت و لە چاوم دابارین.

پەرتووکەکەم گەڕاندەوە شـوێنی خۆی و بەخێرایی لە کتێبخانەکە دەرچووم و ڕۆشـــتمەوە ژوورەکەم، تا بەیانی گریان بەری نەدام، تەنیا ئەوەم دووبارە دەکردەوە: "پەروەردێنە تۆ پەناگەی منیت."

بە نزاکردن لە خودا دەپاڕامەوە دەرگایەکم لێ بکاتەوە لەو دۆخەی ئێستا تێیدام و ڕەحمی خۆیم بەسەردا ببارێنێت.

ڕۆژان بە هێواشـــی و دڵتەنگی دەڕۆشـــتن، لە هەموو ڕۆژێکدا ئازار و نارەحەتییەکانم زیاد دەبوون، تا ئومێدی مردنم دەخواست. ڕۆژێکیان ڕاهیبێك بانگی کردم و داوای لێ کردم بڕۆمە لای کـاردینـاڵ خیمینێس لە نووســـینگەکەی چونکە لە کـارێکی گرنگدا پێویستی پێمە.

لەو داوایە ترســـام، دەبێت ئەو کارە گرنگە چی بێت کە منی دەوێت؟!

چەنـد خوولەکێکم پێ نەچوو و لە نووســـینگەی کـاردینـاڵ خیمینێس بووم، لە نووســـینگەکەی خۆی دانیشـــتبوو و هەندێك پەڕەی لە بەردەم بوون و دەیخوێندنەوە، ســـەری بەرز کردەوە و بە

بێدەنگییەکی درێژ سەیری کردم و پاشان ئاماژەی بۆ کردم کە دابنیشم و بە دەنگێکی قووڵەوە گوتی:

"خۆسێهـ، خودا بۆ ئەنجامدانی ئەرکێك تۆی هەڵبژاردووە."

گوێم لە وتەیە بوو، خەریک بوو دڵم لە پەراسووەکانم دەربێت، چونکە دەبێت ئەم نێردراوەی شەیتان چ ئەرکێکی لە من بوێت؟!!

هەموو ئەوەی توانیم بیڵێم ئەوەبوو کە: "من هەمیشە لە خزمەتی خودا دام."

بە متمانەیەکی زۆرەوە سەیری کردم و گوتی: "چاوەڕێی ئەوەم لە تۆ دەکرد، چونکە خاکە نوێیەکە پێویستی بە مژدەهێن هەیە، ئەو ژمارانەی لەوێ هەن بەشی بتپەرستەکان ناکەن، بۆیە دەبێت ژمارەی مژدەهێنەکانی ئەوێ زیاد بکەین."

منیش بە سەرسوڕمانەوە گوتم: "من چ پەیوەندیەکم بەوەوە هەیە؟"

بەخێرایی وەڵامی دامەوە: "تۆ دەڕۆیتە ئەوێ."

هەواڵەکە وەك بروسکەیەك بوو لەسەرم، منیش تەواو بێدەنگ بووم و نەمدەزانی چی بڵێم.

کاردینالْ خیمینێس بیرکردنەوەکەمی بڕی و گوتی:

دەبێت بۆ ڕۆشتن ئامادە بیت، ئەو کەشتییەی دەتباتە ئەوێ بەم زووانە دەڕوات، هەموو پێداویستییەکانت ئامادە بکە و ئاماژەی بۆ کردم بڕۆم، بەڵام هیچ ڕێگەچارەیەك لە ئەرکەکەدا نییە، چونکە گەر حەزم لێ بێت و لێی نەبێت دەبێت بڕۆم.

"ئیلاهی کارەکەم بە تۆ دەسپێرم، من وەك بەرخێکی نێو ڕەوە گورگێکم."

کاتێك ژووری ئەو شەیتانەم بەجێدەهێشت ئەوەم بە نهێنی گوت.

ڕۆشتمە ژوورەکەم و دەستم بە ئامادەکردنی جانتاکانم کرد و هەموو پەڕە ئەلخمیادۆییەکانم کۆ کردنەوە و بە چەند پاچە قوماشێك لوولم دان و بە ناوەڕاستی پشتی خۆممەوە بەستن، تا هیچ کەسێك نەیانبینێت.

دوای ئەوەی لە ئامادەکردنی جانتاکانم تەواو بووم، چوومە ناو کڵێساکە و بەناویدا دەگەڕام و بیرم لێ دەکردنەوە، چونکە پێ دەچێت ئەوە کۆتا دیدارم بێت لەگەڵیدا. لە کاتی خوولانەوەم بەناویدا وەك کڵێسایەك نەمبینی، بەڵکو وەك مزگەوتی گەورەی غەرناتە دەمبینی، چونکە لەو شوێنەدا چەندین زانا و شێخی موسوڵمان وتاریان داوە و مرۆڤیان فێری ئیسلام و دادپەروەری کردووە، تا زەمەنیان بەسەردا هەڵگەڕاوە و پاش ئەوەی سەرکەوتن

شـــكســـتيان هێنا، دوای شـــكۆمەندی زەلیل بوون. جا چەندە جیاوازی نێوان فەرمانڕەوایی ئێمە و ئەوان هەیە.

نەمزانی، چەند کاتم بەســـەردا تێپەڕی کە لەم دۆخەدا بووم، تاریکی باڵی کێشابوو منیش ڕۆشتمەوە ژوورەکەم، بەیانی کاتی ڕۆشتنمان بوو بۆیە شەوەکەم هەموو بە گریان و پاڕانەوە بەسەر برد کە خوا لەوە ڕزگارم بکات کە تێیدام و لە دەســـتی ئەوانە دەرمبهێنێت.

بۆ بەیانییەکەی ســـەربازەکان هاتن و لە چەند گالیســـکەیەك ئێمەیان برد کە ئەسپ ڕایان دەکێشا تا دەگەینە ئەو کەشتیەی دەمانگوازێتەوە خاکە نوێیەکە.

سواری یەکێك لە گالیسکەکان بووم کە تەنها منی تێدا بوو.

دەمێك بوو شـــەقامەکانی غەرناتەم نەبینی بوو، بۆنی خۆڵەکەیم نەکردبوو، یادەوەریەکان بەمێشـــکمدا دەهاتن، چونکە ئێرە شـــوێنی یاری کیژۆڵە و هاروهاجی منداڵان بوو، لێرەدا لەگەڵ دایك و باوکم چەند پیاســـەم کردووە، ئایا ئێســـتا لە غەرناتە دەڕۆم؟! ئایا خاکەکەم بەجێدەهێڵم! خاکی باب و باپیرانم؟!

سڵاوی پەروەرێنت لەسەر بێت غەرناتە!

سڵاوی پەروەرێنت لەسەر بێت ئەندەلووس!

خۆم پێنەگیرا و کەوتمە ناو گریانێکی گەرم و دەنگی گریان و هاوارم بەرز بووەوە، گەر دەنگی ئەسپەکان و تایەی گالیسکەکان نەبوایە، ئەوا ئەوانەی ناو شــەقامەکە گوێیان لە گریان و هاوارم دەبوو.

مژەدەکە بریتی بوو لە چوون بۆ مەککە نەوەك خاکی نوێ، بەڵام هەموو شتێك بە قەدەری خودای ئاسمان و زەوییە، کۆتا وتەکانی شێخ عومەر کە پێی گوتم بریتی بوو لە:

"خوا ونت ناکات ڕۆڵە، تۆ ئەستەمیت بینیوە و ئەو ناخۆشییانەی تۆ چەشـــــتووتە، کەس نەیچەشـــــتووە. بۆیە ڕۆژێك دێت تێیدا ئاسوودە دەبیت، بۆیە هەرگیز نارەحەت مەبە."

بەدرێژایی ژیانم هەرگیز هەســـتم بە دڵەڕاوکێ نەکردووە، چونکە دڵەڕاوکێ بۆ مرۆڤی ئاســـوودە دێت، تا ماوەیەکی کورتی ژیانی لێ تێکبدات و بەخێرایی بەجێی دەهێڵێت، بەڵام من بەدرێژایی ژیانم هەست بە ترس و تۆقین دەکەم، هەست بە بەدبەختی دەکەم، هەستم بە ئاڵوگۆڕییەکانی زەمەن و درەندەیی دەکرد.

ئەی زەمەن تۆ چەندە درەندەیت! ئەو چەقۆیەی پێی ســەردەبڕیت وەك بەفر ســـــاردە، وەك زســـــتانێکی باراناوی بێ ڕەنگە، وەك درەختی سەبارەی بیابان وشکە.

کەمێك پێش خۆرئاوابوون کەشتییەکە بەڕێکەوت و شەپۆلەکانی دەریای بڕی، دەوروبەری بیست و سێ قەشە و ڕاهیب بووین، جگە لە سەرباز و کەشتیوانەکان، دەریا بەتەواوی هێمن و لەوپەڕی ئارامیدا بوو.

"پێدەچێت گەشتێکی هێمن و خۆش بێت، چونکە بەڵنیاییەوە خودا لەگەڵمانە."

کاتێك لەسەر پشتی کەشتی بووین و سەیری خۆرئاوابوونمان دەکرد ڕاهیبێکی تڵیتڵە ئەوەی پێگوتم.

لە ناخی خۆمدا گوتم: "کاتێک ئێمە دەچین بۆ چەوساندنەوەی خەڵکی و ئەشکەنجەدانیان و بەزۆرەملێ کردنیان بە کریستیان خودا چۆن لەگەڵمان دەبێت؟!"

کاتی نانی ئێوارە هات و هەموو ئەوانەی سەر کەشتی کۆبوونەوە تا خواردن بخۆن، ڕاهیبێك لە تەنیشتم دانیشت کە پێشتر ڕۆشتبووە ئەوێ، بەشانازییەوە پێی گوتین کە توانی سی بتپەرست بباتە کڵێسا، پاش سووتاندنی سێ کەسیان، بۆیە ئەندامانی هۆزەکە پەلەیان کرد بۆ هاتنە ناو ئایینی مەسیحی.

ئایا پەروەرێن ڕازی دەبێت کەسێك بە زۆرەملێ بێتە ناو ئایینەوە!

لەو ســـاتەدا و پاش بیســـتنی قســـەی ئەم ڕاهیبە، بیرێك بە ئەندێشـــەمدا هات: "باشـــە چی دەبوو گەر موســـوڵمانان پاش فەتحکردنی ئەندەلووس ئیســـلامیان بەســـەر ئیســـپانییەکاندا بسەپاندایە و بە زۆرەملێ بیانکردنایە بە موسوڵمان و زۆریان لێ بکردنایە تەنیا بە عەرەبی قسەبکەن؟!

گەر ئەمە ڕوویدابا، ئێســـتا ئەندەلووس دەگەیشـــتە ئەو دۆخەی ئێستا پێیگەیشتووین؟!

بەڵام وەڵامەکە لە مێشکمدا و وەك چرایەکی شووشەیی ڕووناك تاریکی شـــەو لابەرێت ئامادەبوو، ئەویش ئەوەبوو: کە ئیســـلام ئایینی لێبووردن و بەخشـــندەییە و هاتنە ناوی بە تەواوی ئازادییەوەیە، بۆیە کەس بە زۆرەملێ و چەوساندنەوە نەڕۆشتووە و نارواتە ناو ئایینی موحەممەد -سەلامی خودای لەسەر بێت-, بەڵکو بە دڵێکی خۆشـــەوە دەچێتە ناویی، چونکە بووەتە شـــوێنەکەوتوانی موحەممەد و بەســـەر ئێمەدا هات ئەو کاتەی باپیرە گەورەکانمان ڕۆشـــتوونەتە ناو ئیســـلام و لەگەڵ هەموو نەوەیەکی نوێ ئەو گیانە پاکەمان پێ دەگەیشـــت کە وای لێکردین بە مردن ڕازی بین و بە ئەندازەی ســـەرە پەنجەیەك لە ئایینەکەمان پاشگەز نەبینەوە.

پاش نان خواردن و لەدوای ڕۆژێکی ماندووکەر هەمووان چوون بخەون، بەڵام من ڕۆشتمە سەر پشتی کەشتییەکە و بیرم لە ئەستێرە گەشاوە و بریسکەدارەکان دەکردەوە، لەبەر ئەوەی چەندین ساڵە بەم شێوەیە بە تەنیا لەگەڵ خۆم نەبووم، هەستم بە ئاسوودەییەك دەکرد نەمدەزانی سەرچاوەکەی چییە.

دەریا کەمێك دەستی بە هەڵچوون کرد بە پێچەوانەی بەیانی، بەڵام –سەرەڕای توندی و ڕەقی شەپۆلەکانی- لەو دڵانە نەرمتر و بەسۆزترە کە لە غەڕناتە بەجێم هێشتن.

لە ناکاوکەشتییەکە بە توندی لەرییەوە، تا وامزانی تەختەکانی لە جێی خۆیان لێدەبنەوە، لەو کاتەدا وەك ڕیشێك کە هەوا یاری پێ دەکات لەسەر پشتی کەشتییەکە ئەملا و ئەملام دەکرد، کارەکە زۆر خێرا بوو، چونکە ئەو دەریایەی ئارام بوو، گۆڕا بۆ دێوێکی درندە، کە هەموو شتێکی بەردەمی لەناو دەبرد. ویستم خۆم بە شتێکەوە بگرم یارمەتیم بدات نەکەوم، بەڵام دەریاکە بە شێوەیەکی سامناکتر هەڵچوو، تەنانەت هەندێك تەختەی کەشتیەکەم بینی لە جێگای خۆیان لێدەبوونەوە، لەناکاو هاوسەنگی خۆم لە دەستدا و کەوتمە ناو ئاوە ساردەکەوە.

کەوتنێکی توند و سامناك بوو لەگەڵ ساردییە زۆرەکەی ئاوەکە تێکەڵ بوو، وا هەستم کرد گیانم لە جەستەم دەردێت، هەوڵم دەدا

بەســەر ئاوەکە بکەوم تا هەناســە بدەم، لەو پەڕی قوڕســیدا بوو، بەڵام لەکۆتاییدا توانیم سەر ئاو بکەوم، کەشتییەکە زۆر لێم دوور کەوتبووەوە و با و شــەپۆلەکان بە توندی ڕایاندەکێشــا و تۆڵەی لێدەکردنەوە، تا کەشــتییەکە توانای بەرگری نەما بۆیە بەوانەی ناوییەوە وەرگەڕایە ناو ئاوە ساردەکەوە.

دیمەنەکە زۆر ترســناك و ســامناك بوو، بەڵام تۆزقاڵێکیش بەرانبەریان هەستم بە سۆز و میهرەبانی نەکرد.

دەریا زۆر هەڵچوو بوو، کەشەکەش تاریك بوو، ئاوەکەش زۆر سارد بوو. بەڵام هەســتم بە ئاســوودەییەك دەکرد هەرگیز هەســتم پێ نەکردبوو. هەستم دەکرد ئێستا ئازادم گەر ئازادییەکە لە قوڵایی دەریاکانیشــدا بێت، چونکە دڕندەیی دەریا هەر چەند بێت، ناگاتە دڕندەیی ئەو خوێنڕێژانەی خۆیان ملکەچی شەیتان کردووە، بۆیە میهرەبانی لەبیر بردوونەتەوە.

وەك بڵێیت لەناکاو هەســتم کرد جلی ڕاهیبەکانم لەبەردایە، بۆیە بەخێرایی دامکەندن و فڕێم دانە ناو ئاوەکەوە، لەو کاتەدا هەســتم کرد هەموو خەمەکانم نەماون و، گەڕامەوە ئەو کاتەی کە لەسەر فیترەتی ئیسلام لەدایك بووم.

لەناکاو، شــەپۆلەکان تەختەیەکیان فڕێدایە بەردەمم کە پاشــماوەی کەشــتییەکە بوو، منیش بەخێرایی خۆم پێدا هەڵواســی و ســەرم

بەرەو ئاسمان بەرزکردەوە و سوپاسگوزاریم کرد بەرانبەر ئەوەی ئێستا تێیدام.

لە خودا دەپاڕامەوە و نزام دەکرد تا بمخاتە نێو بەخشندەیی خۆیەوە.

پەروەردێنم بەدرێژایی ژیانم بە پەنهانی لێت دەپاڕێمەوە، بەڵام ئێستا بە ئاشکرا لێت دەپاڕێمەوە، دەنگم بەرزدەکردەوە و نزام دەکرد و دەپاڕامەوە و، دڵخۆش بووم کە دەمگوت: "خودایە،

پەروەردێنم، بێ ئەوەی لە کەس بترسم، پاڕانەوەکانم بە فرمێسکەکانم تێکەڵ بوون ئاوی دەریاکە، وەك بڵێیت خەمی ساڵانی ڕابردووم لە جەستەم دەشواتەوە.

ئەو پەڕانەی لە ناوەڕاستی پشتمدا لوولم دابوون زۆر توند بوون، بەڵام سەرەڕای ئەوەش خۆم لەبەردەم کەعبە بینی و خێزانەکەم لە تەنیشت ئەوێ بینی و ئاماژەیان پێ دەکردم کە بەرەو لایان بڕۆم و لە نزیك ئەوانەوە شێخ عومەر نوێژی دەکرد و لە سوجدەدا بوو، هەروەك لە نوێژدا کوشتیان و لەوێدا موسلیمە ئەبدە و موسلیمە ئەبلەم بینی، بەیەکەوە قسەیان دەکرد.

-کامیلۆ- بە زەردەخەنەوە ڕاوەستابوو و ئاماژەی بۆ دەکردم، هەموو مۆریسکییەکانم بینی لە دەوری کەعبە بوون، ئاماژەم بۆ

دەکردن، هەموویانم دەناسـی و ڕووخسـاریانم لەبەرکردبوو، بەرەو ڕوویان دەڕۆشـتم و فرمێسـك لە چاوەکانم دەبارین، بەڵام لەناکاو هەسـتم بە دەسـتێك کرد، بە نەرمی لە ڕووخساری دەدام و گوێم لە دەنگێك بوو دەیگوت:

"سوپاس بۆ خودا کە سەلامەتیت."

چاوەکانم بە قورسـی کردەوە، خۆر زۆر دەدرەوشـایەوە بۆیە بۆ ماوەیەك نەمتوانی هیچ ببینم، تا چاوەکانم توانیان ببینن. لە دەوروبەری خۆم دەڕوانی، لەسەر پشتی کەشتییەك بووم پێدەچوو بازرگان بن.

یەکێکیان پێی گوتم:

"سوپاس بۆ خودا لەسەر سەلامەتیت، تۆ لە هاتوویت؟"

بۆ ماوەیەك شـتەکانم لێ تێکەڵ بوون و سـەرم دەسـووڕا، تا وام زانی دووبارە لە هۆش خۆم دەچمەوە، چونکە پیاوەکە بە عەرەبی قسەی لەگەڵ دەکردم. خودایە ئەوانە عەرەبن!

لە زۆری شۆك و خۆشی زمانم نەیتوانی هیچ شتێك دەرببڕێت، بۆیە پیاوەکە بەردەوام بوو و گوتی:

"بە ئێرەدا تێپەڕین و بینیمانی خۆت بە تەختێکدا هەڵواسیبوو، بۆیە لە خنکان ڕزگارمان کردی، هیچ کەسێکی ترت لەگەڵە لێی بگەڕێین؟"

بە سووپاسەوە سەیری پیاوەکەم کرد و بە "نەخێر" وەڵامم دایەوە، پاشان داوای پەرداخێك ئاوم کرد، یەکێکیان بۆی هێنام. بۆیە لێم خواردەوە تا تینوێتیم شکا، هەموو ئەوانەی سەر کەشتییەکە لە دەوورم کۆبووبوونەوە و پرسیاریان زۆر بوو و گومان و دوودڵییان لێم پەیدا بوو، چونکە شێوەم و زمانە عەرەبییە لاوازەکەم، ئاماژە بەوە ناکات موسوڵمان و عەرەبم، ئاخر ئەوان لە مێژە وادەزانن موسوڵمانانی ئەندەلووس لەناوچوون.

بیرۆکە و هەستەکانم کۆدەکردنەوە و بەهێواشی هەموو شتێکم بۆ باسکردن, لە سەرەتاوە تا ئەو ساتەی تیایدا بووم. قسەکان کاتێک لە زمانم دەردەچوون، دڵم ئاسوودە دەبوو و نارەحەتیم لەسەر نەدەما، تا لە چیرۆکەکەم تەواو بووم، بۆیە هەموو ئەوانەی سەر کەشتییەکە دەستیان بە گریان کرد، لەتاو خەمباریان بۆ ئەندەلووس و موسوڵمانەکانی نێوی.

لە سەرۆکی کەشتییەکەوە زانیم ئەوانە بازرگانی میسرین و بەرەو میسر دەڕۆن و لەوێوە کەشتییەك دەمبات بۆ مەککە.

پیاوەکان جلی نوێیان بۆ هێنام، منیش ڕاســـتەوخۆ لەبەرم کردن، لەناکاو ئەو پەڕانەم بیرکەوتنەوە کە لە خۆم بەســـتبوون، بۆیە بەخێرایی پێچەکەم کردەوە تا سەیریان بکەم. سوپاس بۆ خودا وەك ئەوەی هیچیان لێ بەسەرنەهاتبێت وابوون.

دڵخۆشییەکەم وەسف نەدەکرا. لەگەڵ کۆمەڵێك لەو کەشتیوانانە نوێژی جەماعەتم دەکرد، بیرم نایاتەوە بە ئاســـوودەییەوە نوێژم کردبێت، لەوەتەی نۆ ســـاڵان بووم و لە مزگەوتی شـــێخ عومەر بووم، بەڵام ئێســـتا دەڕۆمە ماڵی خودا و لەوێ بە ئارامی و ئاســـوودەییەوە نوێژ دەکەم و داوا لە خودا دەکەم لەو غەریبانە خۆش بێت کە وەك پشـــکۆی ئاگرێك دەســـتیان بە ئاینەکەیانەوە گـرتـووە، داوا لە خـودا دەکەم لە بەهەشـــتەکەی بەیەکەوە کۆمانبکاتەوە.

ئەو دڵڕەقانەشـــی کە لە دوای خۆم بەجێم هێشـــتوون، ئەوا دڵنیام خودا ڕۆژێکیان بۆ دادەنێت تا بە چەندین شـــێوە، وەك ئەوەی بە مۆریســـکییەکانیان چەشـــت عەزاب بچێژن. کاتێکمان لەگەڵ ئەوانـدا هەیە یەک ببینین، بەڵێ ئەو ڕۆژەی بەرانبەر یەک دەوەســـتین و خودای زانا و دانا بە دادپەروەری و هێزی خۆی تۆڵەیان لێ دەستێنێتەوە

**

ئەوە کۆتا قسە بوو کە لەسەر ئەو پەڕانەم نووسی کە پێم بوون، لەگەڵ پەڕەکانی ئەبوحەسەنی غەرناتی دامنان، بەڵکو ڕۆژێك بێت بگەنە موسوڵمانان تا بزانن براکانیان لە ئایینداا چۆن نالاندوویانە و ئەشکەنجە دراون و شەهید کراون، تەنیا لە پێناو وشەی ئیسلامدا.

با ئێستا هەموو مۆریسکییەکان ئاسوودە بن، ئێستا ئەوان تامی ئاسوودەییەك دەکەن هەرگیز لە ژیانیاندا بەدەستیان نەهێناوە.

ڕەحمەتی خواتان لێ بێت ئەی غەریبەکان.

عەلی بەدیە- مۆریسکی ئەندەلووسی.

١٨٠٧ لەدایکبوونی حەزرەتی مەسیحەوە.

وەرگێڕانی نووسینەکەی عەلی بەدیەم تەواو کرد، بە فرمێسکێك کە هێنـدە زۆر بوو وامزانی تێشـــووی ئەو قەڵەمەیە کە پێی دەنووســم، بە خەمباریيەکی وەها کە هەموو جەســتەمی گرتەوە، تەنانەت وامزانی کە هەموو خەمی مۆریســکییەکان لە ناو دڵمدا کۆبووەتەوە.

ئەوەی مۆریســکییەکان تووشـــی هاتن گەورەترین کوشـــتارە کە جیهان پێی زانیوە، چونکە هیچ نەتەوەیەك تووشـــی ئەوە نەبوون کە مۆریســـکییەکان تووشـــی بوون، بەڵام ســـەرەڕای ئەوە بە ئایینەکەیانەوە پابەند بوون و دەستیان بە بیروباوەڕەکەیانەوە گرت.

قەدەر هیچ هەڵبژاردەیەکی بە مۆریسکییەکان نەبەخشی، چونکە خۆیان لە ناوەڕاســـتی تاقیکردنەوەیەکی ســـامناکدا دۆزییەوە، لەگەڵی ژیان و ویستیان بیگۆڕن.

بەڵام قەدەر چەندەها هەڵبژاردەی پێ داوین، کە هەڵبژاردنیانی بۆ ئێمە بەجێهێشتووە، بەڵام سەرەڕای ئەوە بڕیارماندا هەڵنەبژێرین و زەمان یاریمان پێ بکات.

بەڵام من لەو ســـاتەدا بڕیارم دا ڕابردوو لە دوای خۆم بەجێ بهێڵم، و ئەو ژیانە نوێیە بقۆزمەوە کە پێم بەخشراوە.

هەروەها ویســـتم هەیە ژیانم بەرەو باشـــتر ببەم، نرخەکەی هەر چەندێك بێت.

سوپاس بۆ خودا کۆتایی پێ هات

ئەحمەد ئەمین

١٣\١\٢٠١٣

چەند ڕاستییەکی مێژوویی

لە پەرتووکی -الجزیرە العربیە-ـــــدا، باسکراوە کە ئیسپانییەك بە ناوی عەلی بەدیە بەرەو مەککە ڕۆشتووە تا فەڕیزەی حەج بەجێ بگەیەنێت ساڵی ١٨٠٧ بینینەکانی تۆمار کردووە.

چیرۆکی مووســـــای کوڕی ئەبوغەســـــان لە پەرتووکی -نهایە الاندلس و تأریخ العرب المنتصـــرین-ـــــــی، دکتۆر موحەممەد عەبدوڵا عەدنان باسکراوە، ئەو وتانەی مووسا کە لە ڕۆمانەکەدا هاتوون و چۆنییەتی کوژرانی باسکردووە.

چەند پەرتووکێکی مێژووی باسیان لە چۆنیەتی گۆڕینی مزگەوتی تلێلە بۆ کلێسا کردووە هەروەها باسکراوە کە شێخی مزگەوتەکە ناوی شێخ مەغاغی بووە و لە پەرتووکی -الژخیرە فی محاسن أهل الجزیرە-ی، ئەبو حەسەن عەلی شەنترینی باس کراوە کە -بەشی چوارەم لا ١٣١و١٣٢.-

هەرچی موسلیمە ئەبدە و موسیلمە ئەبلەن ئەوا لە پەرتووکی - نهایه الأندلس و تأریخ العرب المنتصرین-دا، باس کراوە لا٤٩٦ و لە زانا مۆریسکییەکان بوون.

لە داتاکانی دادگای پشکنیندا هاتووە کە ساڵی ١٧٩٥ مزگەوتێکی بچووکی مۆریسکییەکان دۆزراوەتەوە کە شەعائیرە ئیسلامییەکانیان تێدا بەجێدەهێنا و مزگەوت و کەسەکانی ناوی سووتێنران.

هەروەها لە ساڵی ١٧٩٥ لە شارۆچکەی -ئاگرێدا- دەستنووسێك دۆزراوەتەوە کە چەند بڕگەیەکی بە زمانی عەرەبی تێدابوو کە چەند وتار و سروودی پێغەمبەر و چیرۆکی ئیسلامی لە خۆ دەگرت، دەستنووسەکە لە کەلێنی دیوارێکدا دۆزراوەتەوە و ئێستا لە کتێبخانەی -ئەلئەسکۆریال- لە ئیسپانیایە. پەرتووکی - الاندلسیین الموارکە-ی عادل سعید بشتاوی لا١٧٦

کۆتایی دادگای پشکنین

کارە قێزەونەکانی دادگای پشکنین شوێنەوارێکی ناشیرینی سەر ڕووخساری هەموو مرۆڤایەتیی بوو، چونکە خۆیان لە مرۆڤایەتی دامالّی و بەردیان لە بری دڵیان دانابوو، تا هاووڵاتەکانیان دووچاری چەندین جۆری ئەشکەنجە بکەن. لەبەر هیچ شتێك نەبوو جگە لەوەی کە بیروباوەڕیان جیاواز بوو، یان تەنیا ڕێبازی ئایینییان جیاواز بوو، بۆیە کۆتاییهاتنی ئەم دادگا خوێناوییە کۆتاییەکی دادپەروەرانە بوو، ئەو بەربەریانە کەمێك لەوەیان چەشت کە لە داهاتوودا لەبەرانبەر خودا دەیچێژن لەو ڕۆژەی دوژمنەکان لە بەرانبەری خودای پەنهان و ئاشکرا کۆ دەبنەوە.

ڕاســـتترین ئەوەی لەبارەی کارە قێزەونەکانی دادگای پشـــکنین نووسـراوە ئەوەیە کە ئەفسـەر لیمۆتسـکی باسـیکردووە، یەکێك لە ئەفســـەرەکانی حەملەی فەڕەنســـی بوو لە ســـەردەمی ناپلیۆن ئیسپانیایان داگیرکرد. نووسـراوێکی دەرکرد بە نەهێشـتنی دادگا و ڕاگرتنی هەموو کارەکانی، چونکە بەخۆی و ســـەربازەکانی بینییان لەبەر ســـامناکی کارەکانیان لە قێزەونی و درندەیی ئەو دادگا بەربەریە گەنجەکان لە ترساندا پیردەبن.

ئەمەش گەواهیدانی فەڕەنسییەکەیە — هەروەك لە یادەوەرییەکانی خۆی نووســـیویەتی: "لە ســـاڵی ١٨٠٩ ز لەو ســـوپایە بووم کە لەگەڵ ئیســـپانیا دەجەنگا و کۆمەڵەکەی من لەو کۆمەڵانە بوو کە -مەدرید-ـــی پایتەختی داگیردەکرد، ئیمپراتۆر ناپلیۆن ساڵی ١٨٠٩ ز نووسراوێکی دەرکرد بە نەهێشتنی دادگاکانی پشکنین لە شانشینی ئیسپانیادا، بەڵام ئەو کارە پشتگوێخرا لەبەر دۆخ و شڵەژانە سیاسییەکان کە ئەو کاتە بڵاوبوون.

هەروەها ڕاهیبەکان جزویتەکان کە خاوەنی دیوانە نەهێشـــتراوەکان بوون سوور بوون لەسەر کوشتن و ئەشکەنجەدانی هەر فەڕەنسییەك بکەوێتە بەر دەستیان، وەك تۆڵەسەندنەوە لە بڕیارەکە و ترساندنی فەڕەنسییەکان، تا ناچاربن وڵاتەکە بەجێبهێڵن، بەوشێوەیە هەموو شتێکیان بۆ فەراهەم بێت.

شـەوێك بە یەكێك لەو شـەقامانەدا دەڕۆشـتم كە كەم هاتووچۆی پێدا دەكرا لە شـاری مەدرید، دوو كەسـی چەكدار هێرشـیان كردە سـەرم، دەیانویسـت بمكوژن، منیش بە توندی بەرگریم لە خۆم كرد، هیچیش لە كوشـتن ڕزگاری نەدەكردم تەنیا ئەو هێزەی سـوپایەمان نەبێت، كە ئەركی گەڕان بە ناو شـاریان پێ درابوو. ئەوانیش كۆمەڵێك سـەرباز بوون چرایان هەڵگرتبوو، كارەكەیان ئەوەبوو كە هەموو شـەوێک بەخەبەربن بۆ پارێزگاری كردن لە سیستەم، بۆیە هەر دوو كەسەكە ئەوانیان بینی ڕاستەوخۆ هەڵاتن و بە جلەكانیانەوە دیار بوو كە لە سـەربازەكانی دیوانی پشـكنینن بوون، منیش پەلەم كرد بۆ لای -مارشـاڵ سـوڵت- فەرمانڕەوای سـەربازی مەدرید و باسـەكەم بۆ گێڕایەوە، ئەویش گوتی: "بێگومان ئەو سەربازانەمان كە هەموو شـەوێك دەكوژرێت كاری ئەو درندانەیە، دەبێت سـزا بدرێن، پێویسـتە فەرمانی ئیمپراتۆر جێبەجێ بكرێت بە نەهێشـتنی دیوانەكانیان و ئێسـتاش هەزار سـەرباز و چوار تۆپهاوێژ لەگەڵ خۆت ببە و، هێرش بكە سـەر دیوان و ئەو ڕاهیبە ئیبلیسانەش دەستبەسەر بكە".

تەقەكردن دەسـتی پێكرد لەگەڵ كریسـتییانەكان تا بە زۆری ڕۆشتنە ژوورەوە، پاشان بەردەوام بوو: "فەرمانم بە سەربازەكان كرد كە هەموو قەشـە و سـەربازەكانیان دەسـتبەسـەر بكەن، وەك دەستپێشخەرییەك بۆ بردنیان بۆ ئەنجوومەنی سەربازی. پاشان لە

ناو هۆڵ و کورســـی لەراوە و پەشـــتەماڵی فارســـی و وێنە و نووسینگەی گەورە گەڕاین، زەوی ئەو ژوورانە لە داری بە مۆم چەورکراو دروســـتکرابوو و بۆنی عەتر لە هەموو ژوورەکاندا بڵاو بوو، گۆڕەپانەکەش بە ناوازەترین کۆشـــکی گرانبەها دەچوو، کە تەنها ئەو پاشایانە تێیدا دەژین کە ژیانیان بە خۆشی و ڕابواردن بەسەر بردووە. پاشان زانیمان ئەو بۆنە خۆشانە لە مۆمەوە دێت، کە لەبەردەم وێنەی قەشـــەکان دادەگیرســـێنرێن و پێدەچێت ئەو مۆمە بە ئاوی گوڵ تێکەڵ کرابێت.

خەریك بوو هەوڵەکانمان بەبادا بڕۆن کاتێك هەوڵماندەدا هۆڵەکانی ئەشـــکەنجەدان بدۆزینەوە، چونکە ئێمە کڵێســـاکە و هەموو ڕێڕەوەکانمان پشکنی، بەڵام هیچ شتێکمان نەدۆزییەوە ئاماژە بە بوونی دیوانی پشکنین بکات. ئێمەش بە بێئومێدیەوە بڕیارمان دا لە کڵێســـاکە بڕۆینە دەرەوە، لە کاتی پشـــکنینەکەدا ڕاهیبەکان ســـوێندیان دەخوارد و دووپاتیان دەکردەوە کە ئەوەی لەبارەی کڵێســـاکەیان دەگوترێت تەنیا تۆمەتی بەتاڵن و ســـەرۆکەکەیان بێتاوانی خۆی و شـــوێنکەوتووانی بە دەنگێکی کزەوە و بە ملکەچییەوە دووپات دەکردەوە، بەجۆرێک چاوەکانی زۆریان نەمابوو فرمێســـك بڕێژن، منیش فەرمانم بە ســـەربازەکان دا بۆ ئامادەبوون بۆ بەجێهێشتنی کڵێساکە، بەڵام -لیفتنانت دی لێل- ڕایگرتم و پێیگوتم: "کۆڵۆنێـــل مۆڵەتم پێـــدەدات پێیبڵێم کە

ئەرکەکەمان کۆتایی نەهاتووە؟!" پێمگوت: "هەموو کڵێساکەمان پشکنیوە و هیچ شتێکی نامۆمان نەبینی، ئەی ئێستا چیت دەوێت لیفتینانت؟!" گوتی: "دەمەوێت زەوی ئەم ژوورانە بپشکنم، چونکە دڵم پێمدەڵێت کە نهێنییەکە لە ژێریان دایە."

لەو کاتەدا ڕاهیبەکان بە دڵەڕاوکێیەوە سەیریان کردین، منیش ڕێگەم بە ئەفسەردا بیپشکنێت، ئەویش فەرمانی بە سەربازەکان کرد پەشتەماڵە گرانبەهاکان هەڵبدەنەوە، پاشان فەرمانی پێکردن کە ئاوێکی زۆر بڕێژنە سەر و چاودێری زەویەکەمان دەکرد و لەناکاو زەوی یەکێك لە ژوورەکان ئاوەکەی قووت دا. ئەفسەر - دی لێل- لە خۆشیان دەستی بە چەپڵەلێدان کرد و گوتی: "ئەوەتا دەرگاکە، سەیربکەن، ئێمەش سەیرمان کرد و دەرگاکە ئاشکرا بوو،" پارچەیەك بوو لە زەوی ژوورەکە، بە شێوەیەکی زیرەکانە دەکرایەوە، بە هۆی ئەڵقەیەکی بچووك لە تەنیشت پیاوەکەی نووسینگەی سەرۆکی کڵێساکە دانرابوو.

سەربازەکان دەرگاکەیان بە قۆنداغی چەکەکانیان شکاند، ڕەنگی ڕاهیبەکان زەرد هەڵگەڕا و پەشۆکی دایگرتن.

دادگاکانی پشکنین، دێوەزمەیەك بوو تەنانەت منداڵیشی پیر دەکرد.

دەرگاکە کرایەوە، پەیژەیەکمان بۆ دەرکەوت دەڕۆشتە ناخی زەوی، منیش پەلەم کرد و مۆمێکی گەورەم هەڵگرت کە درێژییەکەی لە مەترێك زیاتر بوو، وێنەی یەکێك لە سەرۆکە کۆنەکان دادگای پشـــکنینی ڕووناك دەکردەوە، کاتێك ویســـتم بڕۆمە خوارەوە، ڕاهیبێکی کریســـتییان بە نەرمی دەســـتی لەســـەر شـــانم دانا و گوتی: "ڕۆڵە، ئەم مۆمە بەو دەســـتە پیســـەت بە خۆێنی شـــەڕ هەڵمەگرە، ئەمە مۆمێکی پیرۆزە."

پێمگوت: "هۆی کـابرا، دەســـتی من نـابێـت پیس ببێـت بە هەڵگرتنی مۆمە پیسکراوەکەتان کە بە خوێنی بێتاوانان پیسبووە، دەشبینین کامان پیسین و کامان بکوژ و خوێنڕێژە؟!"

بە پەیژەکەدا ڕۆشتمە خوارەوە و هەموو ئەفسەر و سەربازەکان لە دوامەوە بوون و شمشێرەکانیان بەرز کردبووەوە تا کۆتایی پەیژەکە، بەڵام بینیمان لە ژوورێکی گەورەی ترســناکین و ئەوە لای ئەوان هۆڵی دادگا بوو، لە ناوەندیدا ســـتوونێك لە مەڕمەڕ هەبوو، ئەڵقەیەکی ئاســـنینی زەبەلاحی پێوە بوو، چەند زنجیرێکی پێوە بوو بۆ بەستنەوەی دادگایی کراوەکان.

هەروەها لەبەرانبەر ئەو ستوونەدا، ئەو کورسییەی کە سەرۆکی دیوانی پشـــکنین و دادوەرەکان دادەنیشـــتن بۆ دادگایی کردنی

بێتاوانان لێبوو، پاشـــان ڕۆشـــتینە ژووری ئەشـــکەنجەدان و پارچەکردنی گۆشتی مرۆڤەکان، کە لە ژێر زەوی درێژ ببووەوە.

شـــتانێکم لەوێدا بینی دەروونمی دەبزواند و وای لێدەکردم تا ماوم موچوڕك و لەرز بە جەستەمدا دابێت.

چەند ژوورێکی بچووکمان بینی بە قەبارەی جەســـتەی مرۆڤ بوون، هەندێکیان ستوونی و هەندێکیان ئاسۆیی بوون، بۆ ئەوەی زیندانیکراوی ژووری ســـتوونی لە ماوەی زیندانیکردنیدا بە ڕاوەستاوی بمێنێتەوە تا دەمرێت. زیندانی کراوی ژووری ئاسۆیی تا مردن بە درێژبوونەوە بمێنێتەوە و تەرمەکانیان لە زیندانەکاندا دەمێننەوە تاوەکو دەڕزن و بۆگەن دەبن و گۆشـــت لە ئێســـکیدا دادەماڵرێت و کرمەکان دەیانخۆن. بۆ لابردنی ئەو بۆگەنیوانەی لە جەستەی مردووەکانەوە دێت پەنجەرەیەکی بچووکیان کردبوویەوە کە بەسەر دیوی دەرەوەدا دەیڕوانی.

لەو ژوورانەدا چەند ئێســـکەپەیکەرێکی مرۆڤمان دۆزییەوە کە نوێبوون.

زیندانیکراوەکان پیاو و ئافرەت بوون، تەمەنیان لە نێوان چوارده تا حەفتا ســاڵدا بوون و توانیمان بەشـێك لە زیندانیکراوە زیندووەکان ڕزگار بکەین و کۆتەکانیان بشـــکێنین، کە لە کۆتا قۆناغی ژیانیاندا بوون.

هەندێکیان شـــێت ببوون لە زۆری ئەشـــکەنجەدانیان. هەموو زیندانیکراوەکان ڕووت بوون و تەنانەت سـەربازەکانمان ناچار بوون پۆشاکەکانیان دابنێن بۆ ئەوەی هەندێکیان پێ داپپۆشن.

زیندانیکراوەکانمان بەرە بەرە دەرهێنا بۆ ڕووناکی تا بینیاییەکانیان لەدەستنەدەن، لە خۆشیا دەگریان و دەست و پێی ئەو سەربازانەیان ماچ دەکرد کە لەو ســزا ســامناکەیان ڕزگار کردوون و گەڕاندویاننەتەوە بۆ ژیانیان. دیمەنێك بوو بەردی دەهێنایە گریان.

پاشان ڕۆشتینە چەند ژوورێکی تر، لەوێش چەند شتێکمان بینی لەبەر سامناکی موچوڕکیان بە جەستەدا دەهێنا، چەند ئامێرێکی ســامناکی ئەشـــکەنجەدانمان دۆزییەوە، هەندێکیان ئامێری شکاندنی ئێسك بوون و پانکردنەوەی جەستەی مرۆڤەکان، یەکەم جار دەستیان بە شکاندنی ئێسکی قاچ دەکرد، پاشان بەرە بەرە سینگ و سەر و دەستەکان، تا هەموو جەستەکە دادەڕما. لە لایەکەی تر پارچەیەك ئێســکی شـــکاو و خوێنی تێکەڵ بە گۆشتی وردکراو دەردەهات، ئەمەیان بەسەر زیندانیکراوە بێتاوانە هەژارەکاندا دەهێنا، پاشـــان ســـندوقێکمان دۆزییەوە ڕێك بە ئەندازەی سەری مرۆڤێک دەبوو، سەری ئەو کەسەیان تێدا دادەنا کە دەیانویست ئەشکەنجەی بدەن پاش ئەوەی دەست و قاچی بە

زنجیر و کۆت دەبەســـترایەوە تا نەتوانێت بجووڵێت و لەســـەری سندووقەکەوە دڵۆپ دڵۆپ ئاوی سارد بەسەر سەری کەسەکەدا دەکرا، هەموو خولەکێك بە ڕێکی، چەندەها کەس بەم شـــێوەیە شێت بوون، کەسی ئەشکەنجەدراو بەم شێوەیە دەمایەوە تا دەمرد.

هەروەها ئامێرێکی تر بۆ ئەشـکەنجەدان لەسـەر شـێوەی تابووتێك بوو چەقۆی تیژی تێدەکرا.

گەنجی ئەشـــکەنجەدراویان لەناو ئەم تابووتە دادەنا، پاشـــان دەرگاکەیان بە چەقۆ و خەنجەرەکانی دادەخست، بۆیە لەو کاتەی دادەخرا، جەستەی کەسەکەی دەبڕی و پارچەپارچەی دەکرد.

هەروەها چەند ئامێرێکمان دۆزییەوە وەك قوڵاپ وابوون لە زمانی ئەشـــکەنجەدراوەکە دەچەقێنران، پاشـــان توند دەکران تا زمانیان لەگەڵی دەربچێت و پارچە پارچەی بکات. هەروەها چەند قوڵاپێك لە مەمکی ژنان دەچەقێنران و بە توندی ڕایاندەکێشان، تا مەمکەکان لێدەبوونەوە یان بە چەقۆ دەدڕان.

قامچیشـــمان دۆزییەوە کە لە ئاســـنی درکدار بوو، بە ڕووتی لە ئەشـــکەنجەدراوان دەدرا تا ئێســـکەکانیان وردوخاش دەبوون، گۆشتەکانیان پارچە پارچە دەبوو.

هەواڵەکە گەیشتە مەدرید بۆیە هەزاران کەس هاتن تا ئامرازەکانی ئەشکەنجەدان ببینن، سەرۆکی کریستییانەکانیان هێنا و خستیانە ناو ئامێری ئێسك شکاندن و ئێسکەکانی ورد و خاش بوون و پارچەپارچە بوون. ئینجا نهێنی پارێزەکەیان هێنا و خستیانە ناو خانووە جوانەکە و دەرگاکەیان بە توندی لەسەر داخست و چەقۆکان پارچەپارچەیان کرد. پاشان دوو تەرمەکەیان دەرهێنا و هەموو گروپەکە و ڕاهیبەکانی تریان وا لێ کرد و نیو کاتژمێری پێ نەچوو تا گەلەکە سێزدە ڕاهیبیان لەناو برد، پاشان کلێساکەیان بە تاڵان برد."

ئەمەش گەواهیدانی نووسەرێکی تری ئەورووپییە کە وەحشیگەری و ئاست نزمی دادگای پشکنین و ئەو ستەم و عەزابەی موسوڵمانان تووشی بوون باس دەکات، کە گۆستاڤ لۆبۆن لە پەرتووکی -حەزارەت عەرەب-دا دەڵێت:

"مەحاڵە ئەوە بخوێنینەوە، بێ ئەوەی سینەمان نەیاتە لەرزین، لە سامناکی چیرۆکی ئەو ئەشکەنجەدان و چەوساندنەوەیەی کە کریستییانەکان لەگەڵ موسوڵمانەکاندا کردیان، چونکە بەزۆرەملێی کردنیان بە کریستیان و ڕادەستی دیوانەکانی پشکنینیان کردن، چەندیان لە توانا هات سووتاندیانن و قەشە - بلیدا- پێشنیاری کرد سەری هەموو عەرەبەکان بێ جیاوازی ببڕن

كە نەبوون بە كریستیان، منداڵ و ئافرەتەكانیش، بەم شێوەیە سێ ملیۆن عەرەبی كوژران و دەركران."

هەروەها ڕاهیب -بلیدا- لە یەك كاروانی كۆچكردواندا نزیكەی سەد هەزار كەسی كوشت، لەڕێگای ئەو تەڵانەی شوێنكەوتوواندا دایاننابوو. بلیدا داوای كرد هەموو عەرەبەكانی ئیسپانیا بكوژن، تەنانەت ئەوانەشی كە كریستیان بوون، بیانوویەكەی ئەوەبوو مەحاڵە جیاوازی لە نێوان ڕاستگۆ و درۆزناندا بكرێت، بۆیە وا باشە بە حەددی شمشێر بكوژرێن، پاشان خودا لە ژیانەكەی تر بڕیاریان لەسەر دەدات، ئەوەی كە ڕاستگۆ نەبوو دەڕواتە دۆزەخەوە.

د. لۆبۆن دەڵێت: "ڕاهیب بلیدا ئاسوودەیی خۆی نواند بە كوشتنی سەد هەزار كۆچكردوو لە یەك كاروانداكە لە ١٤٠ هەزار كۆچكردووی موسوڵمان پێكهاتبوون بەرەو ئەفریقیا دەڕۆشتن."

بەرهەمەکانی ناوەندی ڕەها

ژ	ناوی کتێب	ناوی نووسەر و وەرگێڕ
١	ئیسلام یان ئیلحاد	ئەیاد نادر
٢	جوانتر بیربکەوە	سبحان سید
٣	دێڕی نامەکان	تەنیا محەمەد
٤	کچی کافرۆش	هێدی سەلیم
٥	هونەری جەنگ	ن: سون تزو و: نیاز مەستی
٦	پیانۆ	محمد جمیل عەلی
٧	عاشقانە دێم	زامدار قادری
٨	چیرۆکی ڕەوشتە باڵاکان	محمد کەریم حاجی
٩	ئایا دەکرێت خوێن دروست بکرێت	ئەحمەد محەمەد نەقاش
١٠	ژیاننامەی زانایانی کورد	زانا قەرەداغی
١١	ستیڤ جۆبس کێ بوو؟	ڕەوەند حەکیم
١٢	بەختەوەرترین ئافرەت لە جیهان	ن: عائض القرنی و: نیاز مەستی
١٣	پێشەوا زینو العابدین عەلی کوڕی حوسێن	عەبدولڕەحمان موحەمەد ئەمین
١٤	ماهی نوورین	هێدی سەلیم
١٥	ئەبولحەسەنی ئەشعەری قوتابخانە کەلامی و فەلسەفییەکەی	عەدنان ئەمین
١٦	ئەتەکێتی قسەکردن	ن: ئیهاب فکری و: دەشنێ تالیب شوانی
١٧	١٠١ کۆدی بەربەڕۆسا	ن: جیهاد التربانی و: ئەحمەد حەمەئەمین مەنتک
١٨	فیقهی سانا	ئامادەکردن و وەرگێڕانی: خ. ڕەشید ڕەحیم نیاز مەستی
١٩	لابردنی گومانەکان لەسەر ئاهەنگگێڕان بە بۆنەی یادی لەدایکبوونی پێغەمبەرمان ﷺ	م. جاسم کەرکووکی
٢٠	لا یآتیه الباطل	ن: موحەمەد ڕەمەزان بۆتانی و: موحەمەد مەلا سعد الدین
٢١	١٠١ چیرۆکی سەرسوڕهێنەر	ڕەوەند حەکیم

٢٢	ئامۆژگاری باوکێک بۆ ڕۆڵەکەی	ن: ئەشرەف عوسمان و: ئەیاد فەهمی
٢٣	تاوانە دەروونییەکان	ن: موحەمەد ڕەمەزان البوطی و: عومەر ڕێشاوی
٢٤	بەیانی جوانتر دەبێت	ن: عبدالله المغلوس و: موحسین ئەمین
٢٥	گەورە بژی	ن: کەریم شازەلی و: نێچیروان جاسم وەلی
٢٦	پەروەردەی ژیرانە	ن: کەریم شازەلی و: هندرێن هەژار
٢٧	درەختی گەردوون فێڵەکانی شەیتان	ن: محیدین ئیبن عەرەبی و: یاد نوورسی – بوشرا خۆرانی
٢٨	ژیانەوەی دڵەکان	ن: ئەحمەد محمد سەعید
٢٩	ڕێبازێکی پەروەردەیی تاقانە	ن: محەمەد سەعید رمضان البوطی و: م. عومەر ڕێشاوی
٣٠	بیرکردنەوەت بگۆڕە ژیانت بگۆڕە	ن: برایان ترێسی و: داستان شەریف
٣١	١٠خاڵ پێشچوونە زانکۆ	ن: یاسر عبدالکریم بکار و: م. ڕەوەند حەکیم
٣٢	چیرۆکەکانی ژیان	ن: عەلی تەنتاوی و: دیار ئیبراهیم سەنگەسەری
٣٣	زمانی دووەم	نەهرۆ جەرجیس
٣٤	سڵاوت لێ بێ ئەی پێغەمبەری خوا	ن: موستەفا حوسنی و: بەسام مەحمود
٣٥	فێربوونی فەرەنسی	بابان علی محمود
٣٦	فەرهەنگی دەرمان	ئەحمەد گوڵ
٣٧	دواین پیاوی ئەندەلووس	ن: ئەحمەد ئەمین زامدار قادری
٣٨	لەگەڵ خەڵکدا	ن: عەلی تەنتاوی و: ئەیاد فەهمی
٣٩	مرۆڤ و دادپەروەری خوا لە زەویدا	ن: محەمەد سەعید رمضان بوطی و: عومەر ئەحمەد نیزامی
٤٠	نزاکانی مەولانا	کۆساران ئەحمدە
٤١	ڕەوشتی گفتوگۆکردن لە قورئانی پیرۆزدا	ن: محەمەد سەعید رمضان بوطی و: ئەمجەد تەهاوی

٤٢	یادی پیاوچاکان	کۆساران ئەحمەد

رۆمان

دوایین پیاوی شەنداەلووس

- نهێنی مۆرسکییەکان ناشکرا دەکات
- هەناسەکان توند دەکات
- هیوا دروست دەکات، لە نەوپەڕی نائومێدییەوە
- داستانی نیمانێکی چەسپاو دەگێڕێتەوە
- خەندە و گریان دەکاتە هاوڕێ و هاوسەفەر

هەولێر- بازاڕی ڕۆشنبیری - تەنیشت پارێزگا
مۆبایل: ٠٧٥٠٤٠٦٦٦٧٤
نرخی(٤٠٠٠) ڕەها/Raha

ناوەندی ڕەها

بڕگ: محمد جبار